T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DENİZ ULAŞTIRMA İŞLETME MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI
DENİZCİLİKTE EMNİYET, GÜVENLİK VE ÇEVRE YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SINIRLANDIRMASI UYUŞMAZLIĞI KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN ASKERİ FAALİYETLERİN HUKUKİ STATÜSÜ

Mahmut ALPTEKİN

Danışman

Yrd. Doç.Dr. Nurser GÖKDEMİR IŞIK

İZMİR-2016

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2014800844

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Adı ve Soyadı : MAHMUT ALPTEKİN

Tez Başlığı : Doğu Akdenizde Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Uyuşmazlığı Kapsamında Yürütülen Askeri Faaliyetlerin Hukuki Statüsü

Savunma Tarihi : 24.11.2016

Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.Nurser GÖKDEMİR IŞIK

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı	Üniversitesi	İmza
Yrd.Doç.Dr.Nurser GÖKDEMİR IŞIK	-DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd. Doç. Dr. Barış KULEYN	-DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç. Dr. Kerem BATIR	- İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (X)

Oy Çokluğu ( )

MAHMUT ALPTEKİN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş **"Doğu Akdenizde Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Uyuşmazlığı Kapsamında Yürütülen Askeri Faaliyetlerin Hukuki Statüsü"** başlıklı Tezi(X) / Projesi( ) kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Banu DURUKAN SALI
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi Olarak Sunduğum "Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması Uyuşmazlığı Kapsamında Yürütülen Askeri Faaliyetlerin Hukuki Statüsü" adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih
05 / 12 / 2016
Mahmut ALPTEKİN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SINIRLANDIRMASI UYUŞMAZLIĞI KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN ASKERİ FAALİYETLERİN HUKUKİ STATÜSÜ

Mahmut ALPTEKİN

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı
Denizcilikte Emniyet, Güvenlik ve Çevre Yönetimi Programı

Bu araştırmada,"Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı Kapsamında Yürütülen Askeri Faaliyetlerin Hukuki Statüsü" konusu incelenecektir. Bu konunun seçilmesindeki yegane amaç, önemi her geçen gün artan Doğu Akdeniz'de halihazırda Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin açısından mevcut olan Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) uyuşmazlığı kapsamında yürütülen askeri faaliyetler için bir hukuksal sınır çizmektir. Bir hukuk konusu olması sebebiyle araştırma yöntemi olarak literatür taraması seçilerek; mevcut tek taraflı deklerasyonlar, çok taraflı mutabakatlar, yapılan uluslararası düzenlemeler ve örnek dava kararları ile örnek olaylar incelenmiştir.

Araştırmamızda öncelikle denizcilik gibi yüzyıllardır önemli olan bir konu içinde oldukça yeni bir alt konu olan münhasır ekonomik bölge kavramının ne olduğu açıklanacak, tarihsel süreci ve devletlerarası sınırlandırma anlaşmaları çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki mevcut durumun değerlendirmesi yapılacaktır. Araştırmanın devamında özellikle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) tarafından Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin mevcut bölgesel güvenliğine zarar veren, aynı zamanda uluslararası hukuka da aykırı olan münhasır ekonomik bölge sınırlandırmaları çerçevesinde ikili antlaşmaları destekleyici yönde yürütülen yabancı askeri faaliyetler ve Türkiye tarafından alınan karşı tedbirlerin hukuki statüsü incelenecektir. Son olarak Doğu Akdeniz'de yürütülen askeri faaliyetler kapsamında Türkiye'nin yararına olan

ortamın inşa edilmesi için atılması gereken adımlar sıralanacak ve bir çıkarımda bulunulacaktır.

Araştırmada, tarih boyunca birbirleri ile karşılıklı olarak bağlı olan ticaret yani ekonomik çıkarlar ya da gereksinimler ile bunu desteklemek için yürütülen askeri faaliyetler arasındaki ilişki, münhasır ekonomik bölge çerçevesinde ve Doğu Akdeniz bölgesi için sınırlandırılarak siyasal ve hukuksal perspektifler ışığında sunulacaktır.

Anahtar Kelimler: Münhasır Ekonomik Bölge, Doğu Akdeniz, Askeri Faaliyet, Uluslararası Deniz Hukuku

ABSTRACT

Master's Thesis

LEGAL STATUS OF MILITARY ACTIVITIES HANDLED IN EASTERN MEDITERRANEAN WITHIN EXCLUSIVE ECONOMIC ZONE DELIMITATION DISPUTE

Mahmut ALPTEKİN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Marine Transportation Management Engineering Department

Marine Safety, Security and Environmental Management Program

In this study, "Legal Status of Military Activities Handled in Eastern Mediterranean within Exclusive Economic Zone Delimitation Dispute" will be examined. In the choice of this topic's subject, currently increasing the importance of the Eastern Mediterranean for Turkey and Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), draw legal limits about military activities within Exclusive Economic Zone (EEZ) delimitation dispute. Due to the subject about law, method of the research chosen as a literature research, in this way, existing single-sided declarations, multinational agreements, international regulations and sample case decisions are investigated.

In this study; primarily, important for centuries as a maritime topics is a fairly new concept of the exclusive economic zone subtopic will be discussed, the historical process and within the frame of the limiting interstate agreements will be made in the assessment of the current situation in the Eastern Mediterranean. The continuation of the investigation, in particular Turkey's existing regional security in the Eastern Mediterranean by the Greek Cypriot Administration (GCA) damaging, but also against the international law, the exclusive economic zone within the frame of bilateral treaties supporting direction limitations on executing foreign military activities and the legal status of countermeasures taken by Turkey will be examined. Finally, the scope of military activities carried out in the Eastern Mediterranean Turkey's construction of

the environment for the benefit of the steps to be taken to be sorted and make inferences.

Research, throughout history, relationship between trade, economic interests or requirements and supporting military activities, carried out within the frame of the exclusive economic zone, Eastern Mediterranean region delimitation, and in the light of political and legal perspective.

Keywords: Exclusive Economic Zone, Eastern Mediterranean, Military Activities, International Law of the Sea

DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SINIRLANDIRMASI UYUŞMAZLIĞI KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN ASKERİ FAALİYETLERİN HUKUKİ STATÜSÜ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ii
YEMİN METNİ iii
ÖZET iv
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER viii
KISALTMALAR xii
ŞEKİLLER LİSTESİ xiv

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
DENİZ YETKİ ALANLARI

1.1. DENİZ HUKUKUNUN KAYNAKLARI 4
1.2. DENİZ ÜLKESİ KAVRAMI 5
1.3. DENİZ YETKİ ALANLARI 5
1.3.1. İç Sular 7
1.3.2. Karasuları 7
1.3.3. Bitişik Bölge 8
1.3.4. Kıta Sahanlığı 9
1.3.5. Açık Denizler 11
1.3.6. Münhasır Ekonomik Bölge 11

İKİNCİ BÖLÜM
MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE

2.1. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE KAVRAMININ TARİHSEL SÜRECİ 13
2.1.1. Ülkelerin Tek Taraflı Milli Deklarasyonları 14
2.1.2. Çok Taraflı Mutabakatlar 18
2.2. ÖRF VE ADET HUKUKUNDA MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE 19
2.3. III. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DENİZ HUKUKU KONFERANSINDA (BMDHK) MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE 21
2.4. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE KAVRAMININ HUKUKİ STATÜSÜ 23
2.4.1. Kıyı Devletinin Hak ve Yetkileri 23
2.4.2. Üçüncü Devletlerin Hak ve Yükümlülükleri 24
2.4.3. Artık Haklar 24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE UYUŞMAZLIĞI

3.1. DOĞU AKDENİZ'İN COĞRAFİ, TARİHİ VE STRATEJİK ÖNEMİ 26
3.2. DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SINIRLANDIRMASI UYUŞMAZLIĞI 31
3.3. DOĞU AKDENİZ'E KIYIDAŞ ÜLKELERİN UYGULAMALARI 32
3.3.1. Yunanistan 32
3.3.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 35
3.3.3. Mısır 37
3.3.4. Lübnan 38
3.3.5. Suriye 39
3.3.6. İsrail 39
3.3.7. İngiltere 40
3.3.8. KKTC 41
3.3.9. Türkiye 43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGEDE YÜRÜTÜLEN ASKERİ FAALİYETLER VE HUKUKİ STATÜSÜ

4.1. TARİHSEL SÜREÇ 46
4.2. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGEDE YÜRÜTÜLEN ASKERİ FAALİYETLER 48
4.2.1. Barışçıl Amaçlı Olma 50
4.2.2. Müdahalede Bulunmama 50
4.2.3. Kıyı Devletinin Hak ve Yükümlülüklerini Gözetme 51
4.3. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGEDE YÜRÜTÜLEN ASKERİ FAALİYETLERİN HUKUKİ STATÜSÜ 52
4.3.1. Seyrüsefere İlişkin Faaliyetler 53
4.3.2. Askeri Tatbikatlara İlişkin Faaliyetler 54
4.3.2.1. Sancak/Varlık Gösterme Faaliyetleri 56
4.3.2.2. Tatbikat ve Eğitim Amaçlı Faaliyetler (Manevralar) 56
4.3.2.3. Caydırıcı Amaçlı Faaliyetler 56
4.3.2.4. Atışlı Tatbikat ve Eğitim Amaçlı Faaliyetler 57
4.3.3. Askerî Amaçlı Tesis veya Teçhizat İnşası Gerektiren Faaliyetler 59
4.3.4. Deniz Tabanının Delinmesini Gerektiren Faaliyetler 61
4.3.5. Keşif/ İzleme/Gözetleme ve Stratejik Bilgi Toplama Faaliyetleri 61
4.3.6. Askeri Amaçlı Bilimsel Araştırma ve Ölçüm Faaliyetleri 63

BEŞİNCİ BÖLÜM
DOĞU AKDENİZ VE TÜRKİYE EKSENİNDE DURUM DEĞERLENDİRMESİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

5.1. DURUM DEĞERLENDİRMESİ 66
5.2. TÜRKİYE'Yİ DOĞU AKDENİZ'DE BEKLEYEN TEHLİKELER 69
5.3. DOĞU AKDENİZ'DE MEB SINIRLANDIRMASI UYUŞMAZLIĞI KAPSAMINDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 74

5.4. DOĞU AKDENİZ'DE İCRA EDİLEN ASKERİ FAALİYETLER KAPSAMINDA OLMASI MUHTEMEL UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ 77

SONUÇ 80

KAYNAKÇA 84

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

A.e. : Aynı Eser

A.g.e. : Adı Geçen Eser

A.g.m. : Adı Geçen Makale

A.y. : Aynı Yer

Bkz. : Bakınız

BM : Birleşmiş Milletler

BMDHS :Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

Bs. : Baskı

COEB : Coğrafi Olarak Elverişsiz Bulunan

Çev. : Çeviren

DBB : Denizle Bağlantısı Bulunmayan

DEU : Dokuz Eylül Üniversitesi

EEZ : Exclusive Economic Zone

ITLOS : International Tribunal for the Law of Sea

md. : Madde

MEB : Münhasır Ekonomik Bölge

MSR : Denize İlişkin Bilimsel Araştırma (Marine Scientific Research)

R.G. : Resmî Gazete

s. : Sayfa

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TCG : Türkiye Cumhuriyeti Gemisi

UN : United Nations

UNCLOS : United Nations Convention On The Law Of The Sea

UNTS : United Nations Treaty Series

vb. : Ve benzeri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Devletin Ülke Unsuru s.6

Şekil 2: Coğrafyacılara göre Kıta Sahanlığı s.9

Şekil 3: Akdeniz Havzası ve Kıbrıs s.26

Şekil 4: Doğu Akdeniz Haritası s.27

Şekil 5: Türkiye'nin 145.000 km²'lik Muhtemel Asgari MEB'i ve GKRY-Yunanistan İkilisinin Türkiye İçin Öngördüğü 41.000 km²'lik MEB'in Karşılaştırılması s.33

Şekil 6: KKTC'nin Türkiye ile yaptığı MEB sınırlandırması çerçevesinde ilan ettiği sahaları gösterir harita s.42

Şekil 7: M/V Barbaros'un faaliyetlerinde izlediği rotayı gösterir harita s.43

Şekil 8: Prof.Dr. Sertaç Hami Başeren'in Türkiye'nin Muhtemel MEB'ini ve GKRY'nin İlan Ettiği Parsellerini Gösterir Haritası s.70

GİRİŞ

Denizlerin tüm dünya ve insanlık için vazgeçilmez bir hayat alanı olduğu bir gerçektir. Milletlerarası ticari taşımacılığın hala deniz yoluyla idame ettirilmesi ve gelecekte de bu durumun pek değişecek gibi görünmemesi bunun en önemli sebebidir (Gökalp, 2012:1). Denizlerin ekonomik açıdan önemli bir pazar olmasının nedeni barındırdığı zengin doğal ve enerji kaynaklarıdır. İnsanlık denizlerden iki amaçla yararlanmaktadır. Bunlardan birincisi, ulaşım, diğeri denizin doğal kaynaklarının kullanılması ve işletilmesidir (Girgin, 2013:10). Uluslar yüzyıllar boyunca sınırları olmayan denizlerde bir güç alanı elde etmek ya da güvenlik gerekçeleriyle hakimiyet sürmek için mücadele etmişlerdir. Tarihsel süreç içerisinde ulusların bu mücadelesinin, ekonomik çıkarlar doğrultusunda ikili, çok uluslu anlaşmalar ve uluslararası sözleşmeler yaparak hukuksal sınır çizme ve sonucunda bir hak elde etme çabasına dönüştüğü görülmektedir.

Dünya yüklerinin yaklaşık %85, petrol ve petrol türevlerinin ise yaklaşık %97' lik kısmı deniz yoluyla taşınmaktadır (Kurumahmut, 2006). Ayrıca deniz yolu taşımacığının, demir yolu taşımacılığına oranla 3.5 kat, kara yolu taşımacılığına oranla 7 kat ve hava yolu taşımacılığına oranla 22 kat daha ucuz olmas (UBAK Resmi İstatistikleri, 2016), denizlerin neden sadece bugünün değil, aynı zamanda geleceğin de en büyük ilgi alanı olmaya değer olduğunu belgeler niteliktedir. Nitekim dünya ticaret merkezlerinin hemen hemen tamamının, Birleşmiş Milletler üyesi 192 devletten 150'sinin denize kıyısı bulunmaktadır (UN Resmi İstatistikleri, 2016). Dünya nüfusunun yaklaşık % 75'inin kıyı bölgelerde yoğunlaşması, Türkiye'nin % 70 oranında denizle çevrili kıyı bölgelerinde nüfusunun %50' sinden fazlasının ikamet etmesi denizlerin önemini ortaya koyan başka örneklerdir (TUİK Resmi İstatistikleri, 2016).

Birinci bölümde; deniz yetki alanlarının ayrımına esas teşkil eden deniz hukukunun kaynakları, yapılan konferans ve sözleşmeler ele alınacak ve deniz ülkesi, deniz yetki alanı kavramlarının kapsamı nedir sorularına cevap verilecektir. Tezimizin ana konusu olan Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) kavramının daha iyi

anlaşılabilmesi için bilinmesinde fayda görülen, kıyı devletinin daha egemen haklara sahip olduğu deniz yetki alanlarından olan iç sular, karasuları, bitişik bölge gibi deniz yetki alanları öncelikle ele alınacak, sonrasında kıta sahanlığı ile münhasır ekonomik bölge arasındaki temel farklılıklar açıklanacaktır.

İkinci bölümde; münhasır ekonomik bölge konusunun açıklanması hedeflenecek ve bu kapsamda tarihsel sürecinden başlayarak, ülkelerin tek taraflı olarak açıkladıkları milli deklerasyonları ile konferanslara zemin hazırlayan çok taraflı mutabakatlara değinilecektir. Uluslararası teammüller ile örf ve adet hukukunda ve en güncel sözleşme olan III. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansında münhasır ekonomik bölgenin yeri ayrı ayrı açıklanarak, münhasır ekonomik bölgenin uluslararası hukuktaki statüsünün daha iyi anlaşılmasına olanak sağlanacaktır.

Üçüncü bölümde; öncelikle "Doğu Akdeniz" kavramının dar ve geniş anlamları ile tanımı yapılarak coğrafi olarak sınırları çizilecektir. Tarihsel bir çerçevede jeostratejik ve jeopolitik önemi ele alınacak, dünya deniz ticaretinin düğüm noktasında olması, zengin doğalgaz ve petrol yatakları, enerji koridorlarına yakınlığı gibi sebepler ile bir cazibe merkezi olan Doğu Akdeniz'de uyuşmazlığın altında yatan nedenler ortaya konulacaktır. Daha sonra ise Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge'nin sınırlandırılması uyuşmazlığı kapsamında süregelen sorunlar başta GKRY olmak üzere, Yunanistan, Mısır, İsrail gibi kıyıdaş ülkelerin uygulamaları ile anlatılacak, Türkiye'nin konuya ilişkin tutumu ve atılan adımlar, öne sürülen savlar çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır.

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinde net olmayan konulardan biri de, münhasır ekonomik bölgenin askeri amaçlı kullanımı hakkında devletlerin yetkisidir. Denizlerin serbestliğinden yana olan bazı devletler MEB'de yabancı askeri faaliyetlerin icra edilmesini hukuki olarak görmekte iken bazı devletler ise aksini iddia etmektedirler. Dördüncü bölümde; bahse konu husus tarihsel süzgeçten geçirilerek, doktrin ve bazı devletlerin birbirinden farklı görüşleri incelenecektir. Tartışmaya konu olan münhasır ekonomik bölgede icra edilen askeri faaliyetler

birbirinden ayrı olarak, tek tek değerlendirilerek uluslararası hukuk nezninde hukuki statüleri açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Son bölümde ise öncelikle münhasır ekonomik bölgede kıyı devletinin askeri faaliyetleri engelleme ya da sınırlandırmaya ilişkin uluslararası hukuk çerçevesindeki yetkileri Doğu Akdeniz ve Türkiye ekseninde değerlendirilmiştir. Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de bekleyen olası tehlikeler mevcut bilgiler ışığında ele alınmıştır. Son olarak Doğu Akdeniz'de öncelikle münhasır ekonomik bölge sınırlandırması olmak üzere askeri faaliyetler sebebiyle ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü için gerekli esaslar belirlenmiş, Türkiye'nin konu ile ilgili oluşturması gereken görüş ve politikalar hakkında yorum ve çıkarımlarda bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM
DENİZ YETKİ ALANLARI

1.1. DENİZ HUKUKUNUN KAYNAKLARI

Deniz hukukunun en önemli iki kaynağı, çok taraflı deniz hukuku sözleşmeleri ile deniz hukukuna ilişkin uluslararası teamül (örf ve adet) kurallarıdır. Deniz hukuku ile ilgili düzenlemeler ilk olarak I. Deniz Hukuku Konferansı sonrasında imzalanan 1958 tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile ortaya konmuştur. Bu sözleşmeler;

i. Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (KBBS)
ii. Kıta sahanlığı Sözleşmesi
iii. Açık Deniz Sözleşmesi (ADS)
iv. Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunması Hakkındaki Sözleşmedir.

Konferanstan iki yıl sonrasında mevcut sözleşmelerin tatmin etmeyen bölümleri için II. Deniz Hukuku Konferansı toplanmış ancak yeni bir belge imza edilmemiştir (Kurumahmut ve Yaycı, 2011:8-9). Yukarıda bahsedilen sözleşmelere ilaveten en kapsamlı sözleşme 1974 yılında Karakas'ta toplanan III. Deniz Hukuku Konferansının akabinde 1982 yılında imza edilmiştir. O güne kadar yapılmış olan çok taraflı uluslararası düzenlemelerin en kapsamlısı olan 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS), uluslararası hukukun kaynakları arasında en önemli yeri almıştır (Gündüz, 1998:347-555). 10 Aralık 1982 – 9 Aralık 1984 tarihleri arasında imzaya açık tutulan sözleşme, bugün Birleşmiş Milletlere (BM) üye olan 154 devlet tarafından öngörülen zaman diliminde imzalanmış, o zaman ki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu da sözleşmeyi imzalayanlar arasındaki yerini almıştır. 16 Haziran 2016 tarihi itibariyle 168 ülke sözleşmeyi kabul etmiş bulunmaktadır. Afganistan, Andora, Etiyopya, Fas, İsrail, Güney Kore ve Türkiye'nin de bulunduğu birçok ülke sözleşmeye katılmamış ve imzalamamıştır (UN, 2016).

1.2. DENİZ ÜLKESI KAVRAMI

Deniz ülkesi kavramını açıklamadan önce devlet ve ülke kavramlarını da açıklamakta yarar vardır. Uluslararası hukukun temel statüsünü ve ilişkilerini düzenlediği temel birimini devletler oluşturmaktadır. Bir başka ifade ile uluslararası camiada hak sahibi olarak tanınan ve kendilerine mükellefiyetler yüklenen devlet uluslararası ilişkilerde esas aktördür. Amerikan Devletlerarası Montevido Sözleşmesinin 1'inci maddesine göre, uluslararası hukukta devletin kurucu öğelerini şu şekilde sıralayabiliriz (Yaycı, 2011:11);

i. İnsan Topluluğu
ii. Ülke
iii. Başka bir otoriteye bağlımlı olmayan siyasal yönetim.

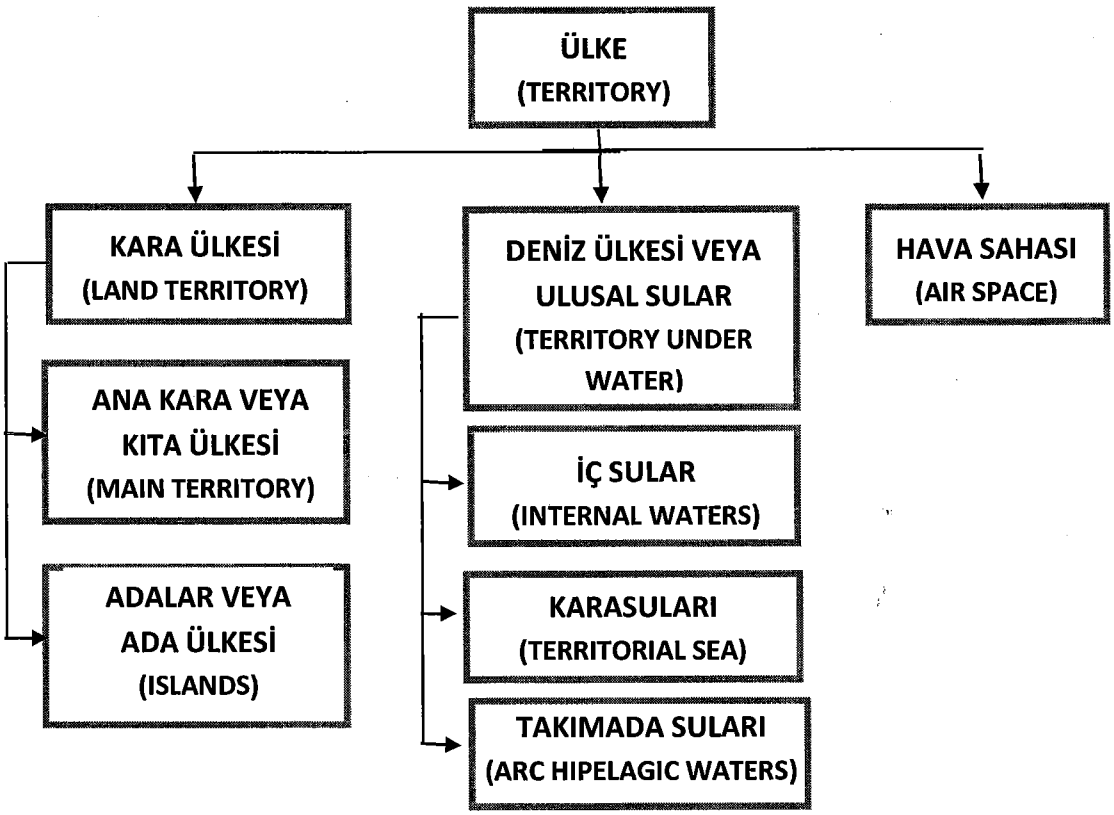
Burada insan topluluğu; ülkenin vatandaşlarını niteler. Siyasal yönetim unsuru; siyasal ve hukuksal perspektifte örgütlenmiş, yasama, yürütme ve yargı erklerini barındıran bir kamu otoritesini betimler. Ülke unsuru, kara ve deniz ülkeleri ile üzerinde ki hava sahasından oluşmaktadır (Pazarcı, 1996:5-28).

Karasularının dış sınırında sona eren deniz ülkesi (Toluner, 1996) ve Pazarcı (1996:5-28)'nın detaylı olarak ele aldığı ülke kavramının diğer unsurlarını özetleyen tablo (Bkz. Şekil 1) konuyu daha net bir şekilde ortaya koymaktadır (Kurumahmut ve Yaycı, 2011:13).

1.3. DENİZ YETKİ ALANLARI

Denizler, uluslararası hukuk açısından bir takım kısımlara ayrılır. Bunlar, devletin egemenliği altında olan ve olmayan olmak üzere iki kısımda incelenebilir (Girgin, 2013:9). Devletin egemenliğine tabi olan deniz kesimine, ait olduğu ülkenin deniz ülkesi denir. Bu deniz kesimini ulusal sular olarak da adlandırabiliriz.

Şekil 1: Devletin Ülke Unsuru

Kaynak: Kurumahmut ve Yaycı, 2011:13.

Hukuki olarak bir devletin tam egemen haklara sahip olduğu, deniz ülkesi için üç bölümden söz edilebilir. Bunlar, iç sular, karasuları ve şayet bir takımada devleti söz konusu ise takımada sularıdır. Bu deniz alanlarının kendilerine özel hukuki rejimleri mevcut olup bunun dışında kalan alanlarda serbest rejim kuralları geçerlidir. Tüm bunların yanında bu çalışmanın ana konusunu oluşturan, uluslararası hukukun kıyı devleti için öngördüğü bazı özel rejimler de mevcuttur. Devletin belirli egemen haklara sahip olduğu uluslararası deniz alanları olarak da ifade edilen bahse konu bölgeler için öngörülen rejimler; bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge rejimleridir (Pazarcı, 2003:275-290). Kıyı devletine az ya da çok yetki ve hak veren bu deniz alanlarının hukuki rejimleri saptanırken her zaman kıyı devleti çıkarları ile uluslararası deniz ulaştırmasının serbestliği arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır.

1.3.1. İç Sular

Karasularının iç sınırı ile kara ülkesi arasında kalan deniz kesimi iç sulardır (KBBS, 1958:md.5; BMDHS, 1982:md.8). İç sular karasuları ile beraber bir ülkenin deniz ülkesini oluşturur. Bu iki deniz yetki alanının hukuki statüleri birbirinden farklılık gösterir. Buradan karasularının iç sınırının saptanması hususunun büyük öneme haiz olduğu çıkarımını yapabiliriz. Karasularının iç sınırı, kıyı özelliklerine göre normal esas hat ve düz esas hat yöntemlerinden biri veya her ikisi beraber kullanılarak saptanır (BMDHS, 1982:md.14).

Kıyı devleti kara ülkesi üzerinde uyguladığı tüm yasama, yürütme ve yargı erklerini herhangi bir sınırlamaya maruz kalmaksızın tam yetki ile kullanır. Kısaca iç suların devletle hukuki olarak ilişkisi kara ülkesinde olduğu gibidir (Kurumahmut ve Yaycı, 2011:17).

1.3.2. Karasuları

Denize kıyısı olan devletlerin kara ülkelerini çevreleyen ve duruma göre bitişik bölgeye, kıta sahanlığına ve münhasır ekonomik bölgeye veya doğrudan açık denize kadar uzayan deniz kesimine karasuları denir (Kurumahmut ve Yaycı, 2011:22).

Karasularının hukuki statüsünü, diğer bir ifade ile devletle karasuları arasındaki hukuk ilişkisini incelediğimizde, karasularının ülkenin bir parçası olduğunu görmekteyiz. Bu sular, kıyı devletinin ulusal sınırları içerisindedir. Bu sebeple devlet ile karasuları arasındaki hukuk ilişkisi, devlet ile ülkesi arasındaki hukuk ilişkisine bağlanmakta ve bunun içinde yer almaktadır (Çelik, 1989:76).

"Türk karasuları Türkiye ülkesine dahildir (Karasuları Kanunu [KK], 1982:md.1)" ifadesi karasularının ulusal ülkenin bir parçası olduğu hususundaki uluslararası hukuk kuralını gerçekler niteliktedir. 1930 yılında Milletler Cemiyeti çatısı altında gerçekleştirilen La Haye Kodlaştırma Konferansı'nda devletler, karasularının ulusal ülkenin bir parçası olduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır.

"Kıyıdaş devletin egemenliği, kara ülkesinin ve iç suların ötesinde ve bir takımada devleti söz konusu olduğunda, takımada sularının ötesinde karasuları denilen bir bitişik deniz bölgesine kadar uzanır (BMDHS, 1982: madde 2)" ifadesinin KBBS'ye paralel olarak BMDHS'de yer alması ile karasularının hukuki niteliği açık bir şekilde belirtilmiştir.

Karasularının hukuk açısından devletle ilişkisi kara ülkesi ile bir tutulsa da bir takım farklılıkların olması zaruridir. Örneğin, karasuları ile açık deniz arasında fiziksel yönden bir nitelik farkı olmamakla beraber karasuları her ne kadar kıyı ülkesi egemenliği altında olsa da uluslararası deniz ulaştırması bakımından önemi büyüktür. Dolayısıyla kıyı devletinin kara ülkesine nazaran karasularında yetkileri, uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Bu sınırlamalar arasında deniz ulaştırmasının serbest ve kesintisiz olması ilkesi doğrultusunda gemilere verilen "Zararsız geçiş ", Transit geçiş", "Boğazlardan transit ve zararsız geçiş" gibi haklarla kıyı devletinin geçiş rejimini belirleme egemenliğine getirilen sınırlamalar olduğu gibi, kıyı devletinin yargı yetkileri kapsamında "Ceza ve hukuk davaları " alanlarında getirilen sınırlamalar da mevcuttur (BMDHS, 1982:md.18,27,38,39).

Karasularının iç ve dış sınırı ve bunları belirleme yöntemleri, kıyıdaş ülkeler için karasuları yan sınırı, karşılık kıyıları olan ülkeler için karasuları genişliği sorunları ve bunların saptanması yine uluslararası hukukun konularıdır ve KBBS, BMDHS ile düzenlenmiş olup burada ayrıntılarına girilmeyecektir.

1.3.3. Bitişik Bölge

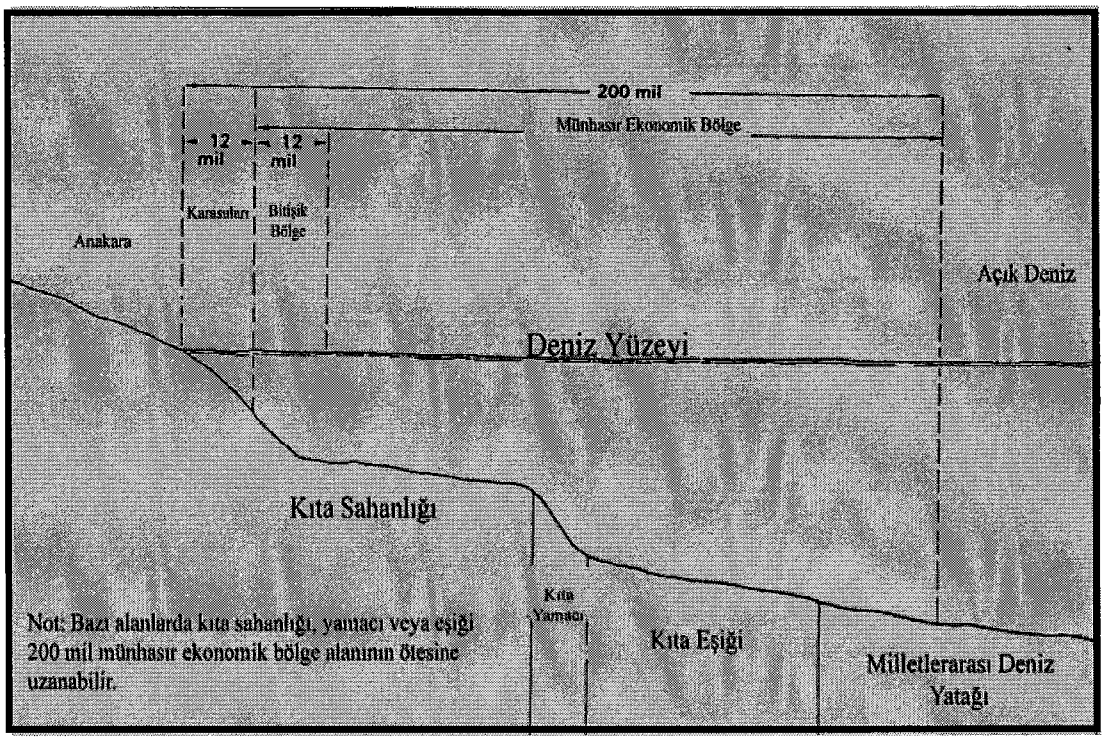
Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 24 deniz milini geçmeyen ve karasularının bir bakıma devamı olan bölgeye bitişik bölge adı verilir. Bitişik bölgede; kıyı devletinin ilan etmesi şartıyla, gümrük, maliye, göç ve sağlıkla ilgili kanunlarının ve düzenlemelerinin, ülkesinde veya karasularında ihlal edilmesini önlemek ve bu ihlali cezalandırmak için her türlü kontrolü icra etme yetkisine sahiptir (Kurumahmut ve Yaycı, 2011:51). Bitişik Bölge kavramı hukuki olarak ilk kez KBBS

24. maddesi ile sonrasında ise BMDHS 33. Maddesi ile düzenlenmiştir (Kuran, 2009:191).

1.3.4. Kıta Sahanlığı

Coğrafyacılar ve Jeologların görüşü olarak deniz yatağı, kıyıdan itibaren ortalama 135 metreye kadar düşük bir eğimle derinleşirken, sonrasında dik bir şekilde bir yamaç oluşturmaktadır. Genel bir kabul olarak kıyıdan 135 metre derinliğe kadar olan deniz yatağının bu bölümüne kıta sahanlığı, devamında oluşan yamaca ise kıta yamacı adı verilmektedir (Kurumahmut ve Yaycı, 2011:51). Daha iyi anlaşılması için Şekil 2'de coğrafyacıların bu tanımı gösterilmiştir.

Şekil 2: Coğrafyacılara göre Kıta Sahanlığı

Kaynak: www.enerjler.weebly.com, 2016.

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesine göre Kıta Sahanlığı; kıyıya bitişik, fakat karasuları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının

deniz yatağını ve toprak altını veya o derinliğin ötesinde, üstteki suların derinliğinin zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkan tanıdığı yere kadar uzanan yerleri, adaların kıyılarına bitişik olan benzeri su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ifade etmek üzere kullanılmıştır. Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında iki kıstas bulunmaktadır. 200 metre derinlik kıstası ve doğal kaynakların işletilmesi olanağının bulunduğu derinlik kıstası. Bu iki kıstasın birlikte kabulü ile esasen, kıta sahanlığı kavramının jeolojik anlamından saptırılmıştır. Bu durum, derinliği hiçbir yerde 200 metreye ulaşmayan bazı sığ su altı bölgelerinde kıyı devletinin haklarının saklı tutulması için önemlidir. Öte yandan da, geniş bir kıta sahanlığı bölgesi bulunmayan, deniz dibinin birdenbire büyük derinliklere ulaştığı kıyılara sahip devletlerle doğal olarak kıta sahanlığına sahip devletlerarasında eşitlik sağlanması için kabul edilmiştir (Toluner, 1996:197).

BMDHS'de ise bu iki durumun da kullanılmadığını ve genişlik kıstasının kullanıldığını görürüz. Bu genişlik;

i. Esas hatlardan itibaren 200 deniz mili,

ii. Kıta kenarının (Coğrafyacılara göre kıta sahanlığı) 200 deniz milini aşması halinde esas hatlardan itibaren 350 deniz milini aşmayacak şekilde veya

iii. 2500 metre eş derinlik eğrisinden itibaren 100 deniz milini aşmayacak şekilde olmalıdır.

Özetle, kıta sahanlığı kavramı kıyı esas hatlardan itibaren 200-350 deniz mili arası mesafeye kadar olan deniz alanlarının deniz yatağı ve toprak altını araştırma ve canlı olmayan kaynaklarını işletme hakkıdır (BMDHS, 1982:md.76-85). Kıyı devletinin kıta sahanlığı için ilan mükellefiyeti olmamakla beraber, bu hakkını talep etmesine yada bu hakkı elde etmek için araştırma ve işletme faaliyetine başlamasına gerek olmaksızın bu hakkı vardır. Kıta sahanlığının deniz ülkesi dışında kalan kısmında, kıyı devletine açıkça tanınan haklar saklı kalmak üzere açık deniz rejimi uygulanır. Kıta sahanlığı hakları üzerindeki su alanları ve hava sahasının hukuki statüsünü etkilememektedir (Kurumahmut ve Yaycı, 2011:53).

1.3.5. Açık Denizler

Açık deniz kavramından yalnızca üzerindeki su alanının anlaşılması gerektiği, uluslararası deniz yatağı rejiminin ayrıca düzenlenmesinden de ortaya çıkmaktadır (Pazarcı, 1996:284). Açık deniz; iç sular, karasuları, takımada devletlerinin takımada suları ve münhasır ekonomik bölge dışında kalan ve hiçbir devletin ülkesine ve egemenlik tasarrufuna dahil olmayan deniz alanını oluşturmaktadır (BMDHS,1982:md.86). Açık denizler üzerinde egemenlik iddiaları geçersiz olup, hiçbir devlet açık denizin herhangi bir parçasını egemenliğine tabi tutmaya kalkamaz (BMDHS,1982:md.89).

Açık deniz serbestileri denize kıyısı olsun veya olmasın tüm devletlerin eşit koşullarda yararlanmasına açık olmakla beraber barışçıl amaçlar için kullanılacaktır (ADS,1958:md.2; BMDHS,1982:md.87,88). Bu serbestiler;

i. Serüsefer serbestisi,

ii. Açık deniz üzerindeki hava sahasında uçma serbestisi,

iii. Sualtı kablo ve boru hattı döşeme serbestisi,

iv. Suni adaları ve uluslararası hukukun izin verdiği diğer tesisleri inşa etme serbestisi,

v. Balıkçılık ve canlı kaynakların avlanması serbestisi,

vi. Bilimsel araştırma serbestisidir.

1.3.6. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)

Uluslarası hukuka BMDHS ile giren MEB kavramı, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mil genişlikteki deniz alanlarının deniz yatağı ve toprak altı ile üzerindeki suların canlı ve canlı olmayan kaynaklarını araştırma ve işletme hakkıdır (BMDHS, 1982:55-75).

Kıta sahanlığı ile münhasır ekonomik bölgenin arasındaki farkı açıklayacak olursak; kıta sahanlığının kıtanın doğal bir uzantısı olduğunu, fiziki olarak tespitinin mümkün olduğunu, kıyı devletlerinin bu hakkının her şekilde saklı olduğunu ve MEB

gibi ilan şartına gerek olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca MEB'in deniz yatağı ve toprak altı ile üzerindeki suların canlı ve canlı olmayan kaynakları üzerinde bir hak vermesi açısından kıta sahanlığından daha geniş bir kavram olduğunu hatırlatmak gerekir.

Deniz ülkesi kapsamında iç sular ve karasuları, bitişik bölge ve açık denizler kavramlarını inceledikten sonra deniz yetki alanlarından üzerinde duracağımız asıl konu olan "Münhasır Ekonomik Bölge" kavramı ikinci bölümde daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM
MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE

2.1. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE KAVRAMININ TARİHSEL SÜRECİ

Truman Bildirisi bildirisi ile ABD, kıyıdan uzak kaynakların farkına büyük ölçüde varılması sonucu, daha önceden açık deniz alanı olarak kabul edilen bir bölgede iddialarda bulunmuştur. Bilindiği üzere 1945 öncesinde denizlerin ayrımı karasuları ve açık deniz şeklindeydi, ayrıca bitişik bölge kuramı da milletlerarası hukuka yerleşmeye başlamıştır.

Truman'ın yayınladığı bildiriler, kıta sahanlığı, deniz yatağı ve toprak altının doğal kaynakları üzerinde yetki ve kontrol iddiasında bulunuyor ve diğer devletlerin, deniz altındaki maden kaynaklarının işletilmesi amacıyla kıyılarında yaptıkları teşebbüslerin önünü kesiyordu. Diğer bildiri, açık denizde belirlenmiş alanlarda kıyı balıkçılığının korunması ile ilgiliydi. Bildiride, karasularına bitişik sularda balıkçılık koruma bölgelerinin kurulduğu bildiriliyordu. Bu bölgelerin ABD tarafından kontrol edilmesi ve diğer devletlerin balıkçılık faaliyetlerinin de korunması öngörülse de balıkçılık bölgesine ilişkin yayınlanan bu ikinci bildiri hiç uygulanmamıştır (Attard, 1987:2).

Bildiriler, sahanlık ve koruma bölgeleri üzerindeki suların açık deniz olma niteliğini ve bu halinin seyrüsefer serbestiyetini etkilemeyeceği vurgulamıştır. Deniz hukukunda önemli bir dönüm noktasını teşkil eden bu bildirilerden cesaret alan diğer devletler, geniş deniz alanları iddialarında bulunmaya başlamışlardır.

Münhasır ekonomik bölge olarak bilinen deniz alanının devlet uygulamalarına girmesi, Şili'nin kıta sahanlığı ve ona bitişik 200 millik bir alan üzerinde egemenlik iddiasında bulunduğu 23 Temmuz 1947 tarihli başkanlık açıklamasıyla iddia edilmektedir. Bu iddianın hiçbir şekilde açık denizlerdeki seyrüsefer serbestliği

hakkını etkilemeyeceği ve müdahalede bulunulmayacağı yine bildiri metninde düzenlenmiştir. Şili Yasama Meclisi deniz hukukuyla ilgili aldığı kararlarda, bölgenin deniz ülkesi statüsüne sahip olmadığı, yalnızca doğal kaynakların ve ilgili yetkilerin kullanımının amaçlandığı belirtilmiştir (Bozkurt, 2006:57).

MEB Kavramının ortaya atılışı ile birlikte milli endüstrinin kullanımı ve korunmasıyla bağlantı kurulmaya, yani ekonomik amaç ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır (Vicuna, 1994:3). Şili ile benzer şekilde Peru, 1 Ağustos 1947 tarihinde diğer devletlerin kıyıdan 200 mile ulaşan bir deniz alanında seyrüsefer serbestilerini engellemeyen bir koruma, saklama ve araştırma bölgesi kurma bildirisini açıklamıştır (Lupinacci, 1983:75).

Şili ve Peru gibi başka Latin Amerika Devletlerinin de 200 millik deniz bölgeleri için karasuları kavramından farklı bir tez öne sürmeye çalıştıkları görülmektedir. Bunun için kendi ülke yasama organları vasıtası ile doğal kaynakların kullanımı hakkı ile seyrüsefer serbestliğini koruma hakları arasında bağlantı kurma gerekliliğini göz önünde bulundurmuşlardır. Bu tezin iki birbirini destekleyen sebepten çıktığı söylenebilir. Birincisi, ekonomik amaçlarla devletin yetkilerini uygulamak için yasama işlemleri veya kanun çıkarma eğilimidir. İkincisi, 200 mili kapsayan ekonomik amaçlara ek olarak, sahildar devletin ülkesel yetkilerini genişletmeyi amaçlamaktadır. Latin Amerika Devletleri bu iddialarında karasuyu rejimini dillendirmemekle beraber üstü kapalı olarak ülkesellik kavramını (karasuları) kabul etmeye çalışmışlardır. Latin Amerika'nın iddiaları, 200 millik deniz alanını iddiasını destekleyen 1952 Santiago Deklarasyonuna ustalıkla yansıtılmıştır. Deklarasyon, iddianın ekonomik niteliğini tam olarak uygulamakta, bölgeden seyrüsefer serbestliği yerine zararsız geçiş kavramının kullanılmasını kabul etmektedir (Bozkurt, 2006:57,58).

2.1.1. Ülkelerin Tek Taraflı Milli Deklarasyonları

Arjantin, önce 24 Ocak 1944 tarih 1386 sayılı, daha sonra 11 Ekim 1946 tarihli 14708 sayılı kanunla; kıta sahanlığı ve bunun üzerindeki sular üzerinde milli egemen

yetkilerinin geçerli olacağını düzenlemiştir. Bu kanunlarda münhasır ekonomik bölge zımni (üstü kapalı) olarak karasularına eşdeğer görülmekteydi (Extavour, 1979:74-76). Daha sonra, 29 Aralık 1966 tarihli ve 17094 sayılı kanunla, karasuları genişliğini 200 deniz miline çıkararak aynı kanunun 3. maddesiyle diğer devletlerin gemilerine ve uçaklarına seyrüsefer serbestliği ve uçuş serbestliği tanınmış fakat yabancı gemilerin balıkçılık faaliyeti Arjantin makamlarının onayına bırakılmıştır (İnan, 1976:84-85).

Meksika, 29 Ekim 1945'de, kıta sahanlığı üzerindeki bilinen veya bilinmeyen tüm tabii kaynaklar üzerinde egemenlik iddiasını ve balıkçılık alanlarının korunması için gerekli gözetim ve denetim yetkisini kullanacağına ilişkin kanunu onaylamıştır (Extavour, 1979:73-74).

Panama, 1 Mart 1946 tarihli Anayasası'nın 209. maddesi ile kıta sahanlığında balıkçılık faaliyetleri kapsamında, 17 Aralık 1946 tarihli 449 sayılı kanunla karasularındaki egemenlik yetkilerini kıta sahanlığına uzatmıştır. Bu düzenleme 18 Ağustos 1952 tarihinde Şili, Ekvator ve Peru arasında imzalanan Santiago Deniz Alanları Bildirisi ile karasuları genişliğini 200 mile çıkarılmasına kadar sürmüştür (İnan, 1976:89).

Şili *'nin*, 23 Haziran 1947'deki başkanlık bildirisinde, karalara, ada sahillerine ve ülke topraklarına bitişik, derinliği ne olursa olsun denizin altında ve kıta sahanlığı altı ve üstündeki kaynaklar, özellikle balıkçılık ve balina avcılığı bakımından milli egemenlik kabul edilmiştir (Extavour, 1979:76).

Peru, 1 Ağustos 1947 tarih ve 781 sayılı "Kıt'a Sahanlığı ve Kıyılara Bitişik Sulardaki Balıkçılık" konusundaki başkanlık bildirisi ile kıyıdan itibaren 200 millik bir alanda doğal kaynakların kullanılması, korunması ve geliştirilmesi konusunda egemenliğe sahip olduğunu ilan etmiştir (Extavour, 1979:78).

Kosta Rika, 28 Eylül 1949 tarih ve 190 sayılı kanunla, deniz yatağında kendi egemeliğini kabul etmekle beraber kıta sahanlığı üzerindeki sularda balıkçılık

bakımından sadece gözetim yetkisinin olduğunu öne sürmüştür (Extavour, 1979:76-77) .

Honduras, 7 Mart 1950'de Anayasa'nın 4 ve 153. maddelerini değiştirerek kıta sahanlığını milli topraklarının bir parçası olarak kabul etmekte ve bu alanda egemenlik hakkını kabul etmiştir (Extavour, 1979:77).

El Salvador 'un 17 Eylül 1952 tarihli Anayasası'nın 7. maddesinde, 200 millik kıta sahanlığının ülkesine dahil olduğunu belirtilmiştir (Extavour, 1979:78).

Nikaragua da 5 Nisan 1965'de bir kararnameyle kıyılarından itibaren 200 deniz miline kadar alanı balıkçılık bölgesi ilan etmiştir (Lupinacci, 1983:77) .

Uruguay, 3 Aralık 1969 tarih ve 604/969 sayılı kararname ve 29 Aralık 1969 tarih, 13833 sayılı kanunla esas hatlardan başlamak üzere 200 millik alanı karasuları olarak ilan etmiştir. Uruguay'ın 200 millik karasuları iki değişik rejim içeriyordu. Birincisi; esas hatlardan itibaren 12 millik alanda balıkçılık dahil deniz kaynaklarını Uruguay'a kayıtlı gemilere tahsis eden, diğer gemilere zararsız geçişe imkan veren rejim. İkincisi, seyrüsefer ve uçuş serbestisi bulunan, canlı kaynakların kullanılmasının yabancı gemilere Uruguay kanun ve düzenlemeleriyle veya antlaşmalarla uyumlu olarak, Başkan'ın iznine tabi 188 millik alandır. Uruguay'ın karasularında ve karasularına bitişik alanda farklı rejimler öngörmesi açısından III. BMDHK öncesinde 200 millik alanda ortaya konulan MEB en yakın düzenleme sayılabilir (Lupinacci, 1983:78).

Brezilya, 25 Mart 1970 tarih ve 1098 sayılı kanunla karasuları genişliğini 200 mile çıkararak bu alan içindeki deniz yatağı, toprak altı ile hava sahası üzerinde egemenliğini açıkladı. Bu alanda, milliyetine bakılmaksızın bütün deniz araçlarının zararsız geçiş hakkı tanınmış, balıkçılık faaliyetlerinde ise onay koşulu öne sürülmüştü. Balıkçılık bölgesine ilişkin 1 Nisan 1971'de 68459 sayılı kararname ile 200 millik bölge içinde 100 er millik iki farklı rejim kabul edildi ve kıyıdan 100 millik

ilk bölgede yalnızca Brezilya tabiiyetindeki gemilere balıkçılık hakkı tanınırken, ikinci 100 millik bölgede usulüne uygun olarak alınmış izinle yabancı gemiler de balıkçılık faaliyetinde bulunabilecekti (İnan, 1976:87-89).

Özetleyecek olursak bu ilanlar hukuki olarak şu anlamlara gelmekteydi;

i. 200 millik sınır içinde zararsız geçiş hakkı saklı kalmak koşuyla karasuları rejimi (tam egemenlik) (Ekvator, Panama ve Brezilya).

ii. Birinde zararsız geçiş, diğerinde seyrüsefer ve uçuşun serbest olduğu (adına karasuları denilsin ya da denilmesin) bir egemenlik bölgesi. Uruguay'da olduğu gibi bazı durumlarda da sorunu uluslararası hukuka göre çözen egemenlik bölgeleri başka devletler tarafından da uygulama alanı bulmuştur (Şili, Peru, El Salvador ve Arjantin).

iii. Canlı kaynakların muhafazası ve sağlıklı kullanımını sağlamak için "Milli Balıkçılık Bölgesi" ilanı (Nikaragua).

Farklılıklara rağmen, bütün bu yöntemler özde benzer ve kıyı devletlerinin kıyılarına bitişik sulardaki doğal kaynakların korunması ve kullanılmasının hukuksal çatısını oluşturma amacı gütmektedir (Lupinacci, 1983:79). Latin Amerika devletlerinin bu iddiaları dikkatle incelenecek olursa, bu yetki alanları ekonomik bölge kavramınına karşılık gelmektedir (İnan, 1976:92).

1958 ve 1960 Cenevre Konferansları'nı takip eden dönemde değişik devletlerin denizcilik yetkileri ile ilgili 200 mil iddiaları bütün kıtalarda yankı bulmuş ve MEB kavramı, III. Deniz Hukuku Konferansı'ndan önce büyük destek görmeye başlamıştır. Aynı cihette 200 mil karasuları iddiaları da etkisini kaybetmiştir. 1973'de Deniz Hukuku Konferansı başladığında açıkça dört Latin Amerika devleti (Brezilya, Ekvator, Panama ve Peru) 200 mil karasularını resmen kabul etmişti. Altı devlet (Kosta Rika, Şili, Arjantin, Uruguay, El Salvador ve Nikaragua) ise, kaynakların ve ilgili alanların işletilmesi bakımından belirli amaçlar için iddialarda bulunmaktaydılar. Diğer birçok devlet, MEB kavramını desteklemekteydi (Vicuna, 1994:9,10).

2.1.2. Çok Taraflı Mutabakatlar

Şili, Peru ve Ekvator'un getirdikleri 200 millik yetki sahası iddiası 1958 ve 1960 Cenevre, I. ve II. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku konferanslarında fazla destek bulamadığından bu devletlerin önerileri kabul edilmemiştir. Latin Amerikan devletleri tek taraflı bildirilerini destekleyici mahiyette Şili, Peru, Ekvator ve sonrasında El Salvador'un da katıldığı bir çok taraflı bildiri ortaya koymuştur (Lupinacci, 1983:77).

ABD ve SSCB tarafından 1969 yılının son çeyreğinde, karasularının 12 mil ile sınırlandırılması, 12 millik sınır ötesinde "özel balıkçılık faaliyetleri"nin korunmasına yönelik kesin düzenlemelerin getirilmesi ve uluslararası boğazlardan geçiş serbestisi konularını görüşmek üzere bütün deniz ülkeleri konferansa çağırılmıştır (Bozkurt, 2006:61).

BM Genel Kurulu, 15 Aralık 1969 tarihli 2574 A sayılı karar gereğince, Genel Sekreter'in yeni bir BM Deniz Hukuku Konferansı toplaması için geniş bir çalışma yapmasını istemiş ve bunun üzerine, genel sekreter 29 Ocak 1970'te, üye devletleri 30 Haziran 1970'te toplantıya davet etmiştir (Bozkurt, 2006:62).

Aynı zamanda bu iki gelişmeye tepki olarak, Uruguay hükümeti diğer Latin Amerika ülkelerini (200 mili kabul eden) görüş alışverişinde ve durum değerlendirmesinde bulunmak üzere toplantıya çağırmış ve sonucunda Arjantin, Brezilya, Ekvator, El Salvador, Nikaragua, Panama, Peru, Şili ve Uruguay'ın katılımıyla 8 Mayıs 1970 tarihinde Montevido Bildirisi imzalanmıştır. Bu bildiride iki temel hak üzerinde durulmuştur (Lupinacci, 1983:80-81);

i. Kıyı devletlerinin kıyılarına bitişik sularda, bu suların deniz yatağında ve toprak altında vatandaşların ekonomik düzeylerini yükseltmek üzere doğal kaynakların kullanılması hakkı.

ii. Kıyı devletlerinin deniz alanlarında buraların coğrafi, jeolojik durumlarına, doğal deniz kaynaklarının varlığını etkileyen faktörlere ve bu kaynakların makul kullanımı ihtiyacına göre sınırları belirlenecek egemenlik ve yetkilerini kurma hakkı.

Ayrıca Latin Amerika Devletleri Montevido'ya ek olarak Peru'nun başkentinde toplanmış ve Latin Amerika Devletleri Deniz Hukuku Deklarasyonu imzalamıştır. Montevideo'da imzası bulunan dokuz devlete ek olarak Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Guatemala, Honduras ve Meksika'nın da imzalarıyla on dört ülke tarafından kabul edildi. Bolivya, Paraguay ve Venezüella toplantılara katılmasına rağmen ret oyu kullanmışlar, Trinidad ve Tobago ise çekimser kalmışlardır (Lupinacci, 1983:81-82). Bu deklerasyona göre kıyı devleti, egemenlik ve yetkilerini bitişik suların coğrafi, jeolojik ve biyolojik durumlarına göre ölçülü şekilde kullanacaktı (makul ölçü).

Latin Amerikadan çıkan bu iki deklerasyon da deniz, kara ve onun üzerinde yaşayanlar arasındaki coğrafi, ekonomik ve sosyal bir bağın varlığını kabul eden ekolojik kaygı temelinde başlamış ve MEB kavramının temelini oluşturmuştur. Montevideo Deklarasyonu, biyolojik kaynakların kullanımında ve araştırılmasında bilimsel ve teknolojik yöntemlerin tehlikelerini, fazla avlanma veya ekolojik dengelerin bozulmasının önlenmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

III. Deniz Hukuku Konferansının 1973'te toplanıp kurduğu Deniz Yatağının ve Okyanus Zemininin Barışçı Kullanım Komitesi tarafından hazırlanan bir taslak anlaşma konferansta kabul edildiğinde, dokuz Latin Amerika ülkesinin büyük bir bölümü kıyılarından itibaren 200 millik bütün sularda egemenlik ve yetkilerini ilan etmişlerdir. Deniz hukukunun geçmişten gelen klasik tartışmalarından Grotius'un *mare liberium* (serbest deniz) fikri ile Selden'in *mare clausum* (kapalı deniz) fikri arasındaki (karasuları ve açık deniz) ikilemi çözümleme girişimleri şekil değiştirirek yerini MEB tartışmalarına bırakmaya başlamıştır (Bozkurt, 2006:64,65).

2.2. ÖRF VE ADET HUKUKUNDA MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE

Milletlerarası ilişkilerinde belli bir biçimde davranan milletlerarası hukuk kişilerinin, sonraki aynı ilişkide aynı biçimde davranmaları o konuya dair örf ve adet hukukunun oluşumunu sağlar (Akipek, 1970:67). Örf ve adetin oluşumunda kanun

koyucunun bir rolü bulunmasa da bu kural bir hukuk kuralı ile düzenlenmiş gibi davranılmaktadır (Meray, 1968:95).

Öğretide milletlerarası örf ve adet hukukunun dayanağı konusunda yapılan tartışmalar, 'İradecilerin görüşü' ve "objektivistlerin görüşü" olmak üzere iki başlık altında toplanabilir. İradecilere göre, devletlerin antlaşmalarda açık olarak ortaya koyduğu iradelerinin örf ve adet hukukunda zımni bir mahiyete dönüşmesi söz konusudur. Örf ve adet kuralının evrensel bir nitelik kazanabilmesi için bütün devletlerin iradelerini bu yönde kullanlamaları gerekmektedir (Pazarcı, 2004:226-227) ve katılmayan devletler için bu kuralın bağlayıcılığı olmayacaktır (Çelik, 1987:162; Pazarcı, 2004:227).

Objektivistlere göre ise örf ve adet hukuku kuralları, milletlerarası toplumsal yaşamın ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla örf ve adet hukukunun dayanağı devletlerin iradelerinde değil, iradenin dışında ve üstünde objektif esaslarda aranmalıdır (Çelik, 1987:163; Meray, 1968:95; Pazarcı, 2004:225). Buna göre, bu bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığından, oluşumuna katılmayan devletler içinde bağlayıcı nitelik taşımaktadır (Pazarcı, 2004:225).

İradeci ve Objektivistlerin görüşlerine paralel olarak milletlerarası örf ve adet hukukunda iki unsurdan bahsedilir. Bunlar, "Objektif (maddi) unsur" ve "psikolojik (manevi) unsurdur" (Çelik, 1987:157; Meray, 1968:96; Pazarcı, 2004:221). Fakat kimi yazarlar "müeyyide unsuru" adı ile üçüncü bir başlık ele alırlarken (Akipek, 1970:66) iki unsur savını destekleyen yazarlar müeyyide unsurunun psikolojik unsur içinde yer aldığı görüşünü savunmaktadırlar.

Maddi unsur, milletlerarası örf ve adet hukukunda, bir kuralın oluşması için devletlerin aynı durumlarda örnek teşkil eden aynı davranış ve tutumlarını tekrarlaması sonucu meydana gelmektededir. Benzer olaylardaki fiillerin genel bir uygulama halini alması ve ugulayıcı devletlerin buna itiraz etmemeleri gereklidir. Örf ve adetin psikolojik unsuru veya manevi unsuru, "*opinio juris sive necessitatis*" ise belirli bir olay karşısında belirli bir şekilde davranmanın, hukukun gereği olarak

zorunlu olduğuna dair bir inanca sahip olunmasıdır (Pazarcı, 2004:189-190). Bir örf ve adet hukuku kuralının oluşabilmesi için genel ve sürekli bir uygulama yeterli değildir ve bu uygulamanın hukukun gereği olduğuna ilişkin ortak bir kanının da oluşması gereklidir.

2.3. III. BIRLEŞMİŞ MİLLETLER DENİZ HUKUKU KONFERANSINDA (BMDHK) MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE

BM Ulusal Yetki Sınırları Ötesinde Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanının Yararlı Kullanımı Komitesi çalışmalarını yaptığı sırada, birçok devlet ve devletler grubu alt komiteye MEB'ye ilişkin farklı iki öneri taslağı iletmişlerdir. Birinci taslak, Kenya tarafından sunulmuş olup bu taslakta; kıyı devletinin deniz yatağı ve toprakaltı, su sütununda bulunan doğal kaynaklar üzerinde egemen haklarını karasularına bitişik bir bölge olarak şu konularda kullanabileceği tanımlanmıştır;

i. Yenilenemez deniz kaynaklarının münhasıran işletilmesi ve araştırılması,

ii. Yenilenen kaynakların münhasran veya tercihli işletilmesi,

iii. Yenilenen kaynakların korunması ve muhafazası,

iv. Deniz çevresinin kirlenmesinin azaltılması, önlenmesi ve kontrolü,

v. Bilimsel araştırma.

Bu bölgenin kurulmasının seyrüsefer ve uçuş, denizaltı kablo ve petrol boru hatlarının döşenmesi serbestilerinin engellenmeyeceği de taslağa eklenmiştir. Ayrıca, sahildar devlet kendi MEB'sinde bulunan canlı kaynakların, kıyısı bulunan veya bulunmayan veya küçük bir kıta sahanlığına sahip olan komşu devletler tarafından işletilmesini de düzenleyeceği belirtilmişti. Bölgenin genişliği, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 deniz milini geçemeyecekti. İkinci taslak ise Santo Domingo Deklarasyonuna atıf yaparak Latin Amerika devletlerinden, Kolombiya, Meksika ve Venezüella tarafından sunulmuştur (Bozkurt, 2006:67).

Bu gelişmeler neticesinde, Karakas'ta Temmuz-Ağustos 1974 toplantılarında gelişmekte olan devletlerin büyük çoğunluğu 200 millik MEB fikrini desteklemişti. Büyük denizci devletler de ekonomik bölge (henüz 'münhasır' niteliği eklenmemişti) olarak adlandırılacak bir açık deniz bölgesinin kurulmasını kabule hazır olduklarını açıklamışlardır. Gelişmekte olan sahildar devletler, bilhassa Latin Amerika devletleri 200 milin kabulüyle büyük bir başarı elde ettiler. MEB'de sahildar devletin hak ve yetkilerinin nitelik ve konusuyla, hukuki statüsünün ne olacağı tartışmalarıyla yeni bir mücadele başlamıştır. Ayrıca sahili bulunmayan devletler ve kendilerini coğrafi yönden avantajsız kabul eden devletler de komşu ülkelerin bölgelerindeki doğal kaynakların işletilmesine katılma haklarının kabulünü istemişlerdir (Lupinacci, 1983:91-93).

Kısaca; III. BMDHK görüşmelerinin ilk safhasında, üç temel düşünce eğiliminin belirdiği söylenebilir. "Ülkeselci eğilim", "Öncelikli eğilim" ve "Bölgeselci eğilim". Ülkeselci eğilim; bölgede, ilk 12 milde sahildar devletin yetkileri, buranın dışında 188 millik alanda milletlerarası işbirliğinin sağlanması açısından egemen serbestilerle sınırlanan yetkileri savunmaktaydı. Öncelikli eğilim, sahildar devletin karasularının ötesinde canlı kaynakların işletilmesi amaçlı, tercihli haklarının bulunmasını kabul ediyordu. Sahildar devletlere karasularına bitişik açık deniz alanlarında özel yetki ve haklar tanınacaktı. Bu görüş, MEB'nin açık denizin bir parçası olduğunu kabul etmekteydi. Bölgeci eğilim ise, ne sadece ülkeselci ne de sadece öncelikli görüşü benimsiyordu. Bölgeselci eğilim, kendine özgü bir deniz alanı, yeni bir yetki kurumu oluşturulmasına ilişkin görüştü. Diğer iki eğilimden de etkiler taşımaktaydı. Konferans bu eğilimler arasındaki tartışmalara sahne olmuş ve bu tartışmalar iki grup ortaya çıkarmıştır. Birincisi, az ya da çok güçlü bir ekonomik bölge isteyenlerdi. Bunlar, aralarında temel farklılıklar bulunsa da, bölgeciler ve ülkeselcilerden oluşuyordu. İkincisi ise, zayıf bir ekonomik bölge isteyenlerdi (Lupinacci, 1983:92-93).

2.4. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE KAVRAMININ HUKUKİ STATÜSÜ

Hukuki anlamda münhasır ekonomik bölge, karasularının ötesindeki belli bir alanda canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, korunması ve yönetilmesi konusunda kıyı devletinin birtakım egemen hak ve yetkileri bulunduğu bir deniz yetki alanıdır. Bu nedenle doktrinde, münhasır ekonomik bölgenin, hukuki anlamda ne karasuları ne de açık deniz olduğu, aksine kendine özgü, *sui generis*, bir rejime sahip bir deniz yetki alanı olduğu kabul edilmektedir (Attard, 1987:61-62; Vicuna, 1994:44).

Kıyı devletlerinin MEB üzerindeki egemen hakları, genel olarak ekonomik faaliyetlerle sınırlandırılmıştır. Ayrıca BMDHS'nin 58(2) maddesinde, sözleşmenin açık denizlere ilişkin hükümleri ile diğer uluslararası hukuk kurallarının, mevcut kurallara aykırı olmamak şartıyla, münhasır ekonomik bölgeye de uygulanacağı düzenlenmektedir. Buradan yola çıkarak, kıyı devletine tanınan ekonomik nitelikli egemen hak ve yetkiler ile bir takım deniz hukuku konularının haricinde, münhasır ekonomik bölgenin su kütlesi ile üzerindeki hava sahasının, kural olarak, açık deniz statüsünde olduğu söylenebilir (Kwiatkowska, 1989:231).

2.4.1. Kıyı Devletinin Hak ve Yetkileri

BMDHS'nin 56. Maddesinde kıyı devletinin münhasır ekonomik bölgede sahip olduğu hak ve yetkileri sıralanmıştır. Buna göre kıyı devletleri;

i. Canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, korunması ve yönetimi ile su, akıntı ve rüzgârdan enerji üretimi gibi bölgenin ekonomik amaçla araştırılması ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin "egemen haklar (*sovereign rights*)"a [BMDHS, 1982:md. 56(1)(a)],

ii. Sunî ada, tesis ve yapılar kurma, denize ilişkin bilimsel araştırma faaliyeti yürütme ve deniz çevresinin korunması konularında ise "yetki (*jurisdiction*)"ye sahip bulunmaktadır [BMDHS, 1982:md. 56(1)(b)].

Ayrıca kıyı devletinin; deniz çevresinin kirlenmeye karşı korunması (BMDHS, 1982: md. 208) ve özellikle canlı kaynaklarının korunması ve işletilmesi bağlamında kabul edilebilir avlanma miktarlarını tespit etme ve planlama yetkisi bulunmaktadır (BMDHS, 1982: md. 61- 62).

2.4.2. Üçüncü Devletlerin Hak ve Yükümlülükleri

Denize kıyısı olsun ya da olmasın bütün devletlerin; BMDHS'ye uygun olmak şartıyla, 87. maddede sayılan seyrüsefer, uçma, denizaltı kablo ve boru hattı döşeme serbestliği bulunmaktadır. Bu serbestliklerin kullanıma ilişkin olarak, özellikle gemilerin, uçakların ve denizaltı kablo ve boru hatlarının işletilmesiyle bağlantılı olan ve BMDHS'nin diğer hükümleriyle çatışmayan serbestiler gibi denizlerin diğer uluslararası hukuki kullanım şekillerinden yararlanma hakları bulunmaktadır [BMDHS, 1982:md.58(1)]. Aynı zamanda BMDHS'nin 58(2) maddesinde, açık denizlerin hukuki statüsünü düzenleyen 88 ilâ 115. maddeler ile uluslararası hukukun ilgili diğer kurallarının, BMDHS'nin V. bölümüne aykırı olmadığı ölçüde, münhasır ekonomik bölgeye de uygulanacağı düzenlenmektedir.

Özetle, MEB üzerinde bütün devletlerin; seyrüsefer, uçma, denizaltı kablo ve boru hattı döşeme serbestliği ile bu serbestlikle bağlantılı denizlerin diğer uluslararası hukuki kullanım hakları bulunmaktadır. Bununla birlikte devletlerin, açık denizlerin serbestliği ilkesi çerçevesinde bu haklarını kullanırken, kıyı devletinin hak ve yükümlülüklerini gözetme ve uluslararası hukuka uygun olarak kabul ettiği kanun ve düzenlemelere uyma yükümlülüğü bulunmaktadır [BMDHS, 1982:md.58(3)].

2.4.3. Artık Haklar

MEB'de ne kıyı devletine ne de diğer devletlere hak ve yetki tanınmayan bir konuda, kıyı devleti ile diğer bir devlet ya da devletlerin menfaatlerinin çatışması durumunda sorunun hakkaniyete göre çözümleneceği BMDHS'nin 59. maddesinde düzenlenmektedir. Literatürde bu durum, Türkçeye "artık haklar" olarak çevrilebilecek "*residual rights*" terimiyle ifade edilmektedir (Attard, 1987:64).

BMDHS'nin 59. maddesi, kıyı devleti ile diğer devletlere açık bir hak ya da yetki tanınmayan bir konuda yaşanan bir çatışmada kıyı devletinin menfaatinin üstün tutulmayacağının, diğer bir ifadeyle, üçüncü devletlerin münhasır ekonomik bölge üzerindeki haklarının, kıyı devletine göre ikinci derecede olmadığının teyidi anlamında büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda Topsoy, MEB'de yürütülen askeri faaliyetlerin hukuki statüsü gibi BMDHS'de düzenlenmeyen konularda, kıyı devleti ile diğer devletlerin, kural olarak, eşit hak ve yetkilere sahip olduğu söylenebilir (Topsoy, 2012:223).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE UYUŞMAZLIĞI

3.1. DOĞU AKDENİZ'İN COĞRAFİ, TARİHİ VE STRATEJİK ÖNEMİ

Geniş çerçevede bir deniz alanı olarak Akdeniz'in anlamı, bölgenin tarihsel önemine de ışık tutmaktadır. Bugün kullanılan "Mediterranean" terimi, Latince "Mediterraneus" kelimesinden gelmektedir ve Latince "Medius" kelimesi Türkçede "orta, arasında" kelimeleriyle karşılanırken, "Terra" da "dünya, toprak, yer" anlamına gelmektedir. Dolayısıyla tarihsel olarak Akdeniz, "dünyanın merkezi yeri" veya "ülkelerin ortasındaki yer" anlamındadır. Bu kavramsal yoruma ulaşmada, dünya medeniyetlerinin beşiğinin Doğu Akdeniz olduğu ve bölgenin "Verimli Hilal" olarak adlandırıldığı da gözönüne alınmalıdır (Doğan, 2013:1).

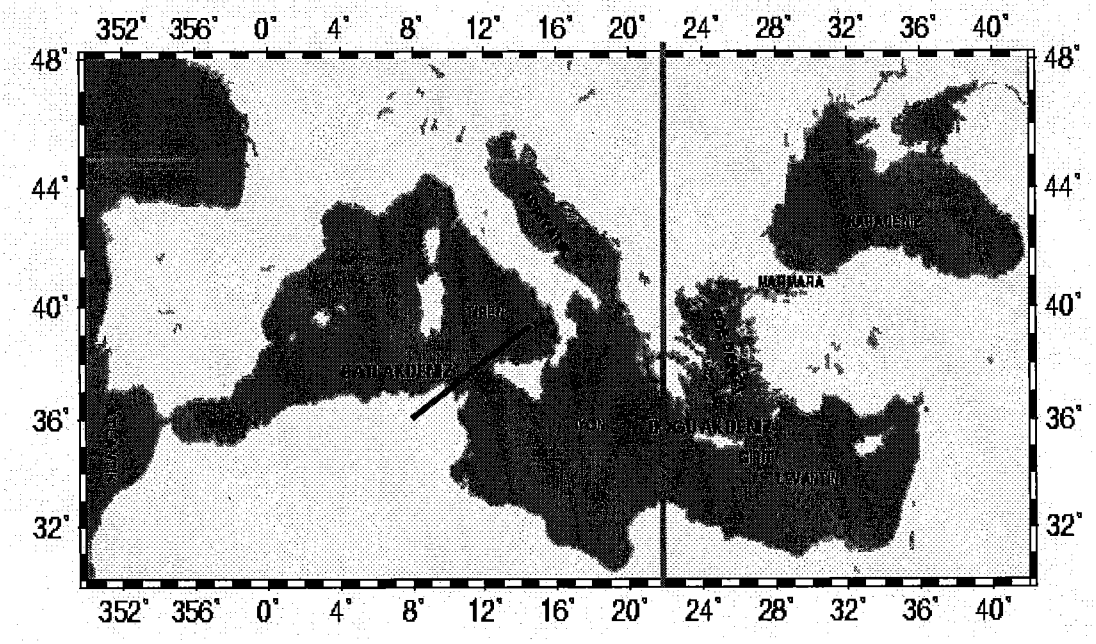
Şekil 3: Akdeniz Havzası ve Kıbrıs

Kaynak: Tamçelik ve Kurt, 2014:886.

Akdeniz'in "yarı kapalı" bir deniz olarak sınırları belirli iken, Doğu Akdeniz'in tam olarak hangi bölgeyi kapsadığı hakkında değişik görüşler vardır. Doğu Akdeniz, Şekil 4'de de görüldüğü, üzere "27° Doğu boylamının doğusunda kalan bölgedir" (Yıldız ve Yaşar, 2012:18). Ancak jeopolitik ve jeostratejik açıdan yapılan incelemeler ve yayımlarda Doğu Akdeniz bölgesi bu iki tanım arasında orta bir yol seçilerek Yunanistan'ı da kapsayacak şekilde "22° Doğu boylamının doğusunda kalan bölge" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımı benimseyecek olursak Doğu Akdeniz bölgesinde; Yunanistan, Türkiye, Mısır, Suriye, İsrail, Lübnan, Ürdün, Filistin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) bulunmaktadır (Doğan, 2013:1).

Şekil 4: Doğu Akdeniz Haritası

Kaynak: Simav vd., 2008:7.

Doğu Akdeniz geniş anlamda ise, Tunus'daki Bon Burnu ile İtalya'ya bağlı Sicilya Adası'nın batıya uzanan ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hattın doğusundaki bölgeyi ifade eder. Coğrafi konumu itibariyle Dünya'nın doğusu ile batısını birbirine bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunarak, Türkiye ve Suriye üzerinden Mezopotamya ve Yakındoğu'ya, Süveyş Kanalı ile de Arap Yarımadası'na ve Basra Körfezi'ne ulaşmaktadır. Avrupa, Güneydoğu Asya ve Afrika ülkelerine

yapılan deniz ticaretinin düğüm noktası olan Doğu Akdeniz'in önemi, Avrupa-Uzakdoğu hattının Süveyş Kanalı ile, Ümit Burnu'ndan geçen yola göre 7.000 deniz mili kısalmış olmasıyla daha da artırmıştır (Yaycı, 2012:4).

Doğu Akdeniz, dünyanın en önemli ticaret merkezidir. Örneğin Avrupa ticaretinin %40'ı bölgeden geçmekte; Bağımsız Devletler Topluluğu'nun ithalatının yaklaşık %60'ı ve ihracatının %50'si bu bölgeden gerçekleştirilmektedir (Yıldız ve Yaşar, 2012:309).

Akdeniz'de her yıl ortalama 220.000'den fazla gemi seyir yapmakta, dünya denizlerinin sadece % 1'ini kapsamasına rağmen dünya deniz trafiğinin 1/3'ü Akdeniz'de gerçekleşmektedir. Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlayan Türk Boğazları'ndan 2015 yılı sonu itibariyle 86.774 adet gemi geçmiştir (UBAK Resmi İstatistikleri, 2015). Atlas Okyanusu ile Akdeniz'i bağlayan Cebelitarık Boğazı ise her gün 170'den fazla gemiye geçiş imkânı sağlamaktadır. Bu sayı Hint Okyanusu ve Kızıl Deniz ile Akdeniz'i bağlayan Süveyş Kanalında ortalama 49 (Suez Kanalı Resmi İstatistikleri, 2015), Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlayan Türk Boğazlarında (İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı) ise yaklaşık 150'dir ve bu sayı her geçen gün artmaktadır (UBAK Resmi İstatistikleri, 2015).

Türk limanlarının yükleme-boşaltma kapasitesi yaklaşık 200 milyon ton civarıdır. (UBAK Resmi İstatistikleri, 2015). Marmara ve Karadeniz liman kapasiteleri doğal olarak geçiş güzergahı olan Ege ve Akdeniz'deki trafik yoğunluğunu artırmaktadır. Tüm bu veriler; Doğu Akdeniz'in, daha önce de belirtildiği üzere Cebelitarık, Süveyş ve Karadeniz üzerinden işleyen deniz ticaretini kontrol edebilen önemli bir coğrafya olduğunu ve üzerinde yer alan deniz trafik hatlarının dünya ticareti için hayati önemi haiz olduğunu açıkça teyit etmektedir. Bu nedenle özellikle Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye yönelik deniz trafiğinin sekteye uğraması, dış alım/satımı ve akaryakıt sevkiyatını sadece ulusal boyutta değil, uluslararası ve küresel boyutta da önemli ölçüde etkileyecektir (Kaya, 2007:8). Söz konusu ticaretin korunması ve/veya engellenmesinin ticari olduğu kadar askeri öneminin de bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip olmasındaki başlıca neden, tarihsel olarak büyük güçlerin bu bölgeyi egemenlikleri altında tutmak istemeleridir. Roma İmparatorluğu'nun Doğu Akdeniz'i "Mare Nostrum" (Bizim Deniz) olarak adlandırması manidardır. Osmanlı İmparatorluğu da 15. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın ortalarına kadar 400 yıl bölgenin hakimi olmuştur. Osmanlı'dan sonra İngiltere ve 1945 sonrasında ABD ile Rusya bölgede hakimiyet kurmak istemişlerdir. Ayrıca, Doğu Akdeniz, Avrupa-Asya-Afrika kıtalarını birbirine bağlayan bir kavşaktır ve Cebelitarık Boğazı üzerinden Atlantik Okyanusu'na, Türk Boğazları üzerinden Karadeniz'e ve Süveyş Kanalı üzerinden Hint Okyanusu'na açılmakta ve böylece önemli kara bölgelerini ve deniz alanlarını birleştirmektedir. Dolayısıyla Doğu Akdeniz, Kuzey-Güney, Doğu-Batı istikametinde dünyanın önemli bir kavşağı ve stratejik bölgesidir (Doğan, 2013:2).

Doğu Akdeniz havzası, Jeopolitik ve jeostratejik perspektiften önemli olduğu kadar mevcut siyasi konjonktür açısından da oldukça karışık bir coğrafya olma özelliğine sahiptir (Özkan, 2012:375). Hint Okyanusu'nu birleştiren Süveyş Kanalı'na sahip olması ve dünya petrolünün yarıdan fazlasını ihtiva eden Ortadoğu ve komşu bölgelerini kontrol altında tutması nedeni ile önemlidir (Yaycı, 2012:4).

Doğu Akdeniz'in petrole yakınlığı bu kadarla sınırlı değildir ve nitekim ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (USGS-US Geological Survey) tarafından 8 Nisan 2010 tarihinde yayınlanan raporda, Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve İsrail arasında kalan bölge olan Levant Havzasında 3,45 trilyon metreküp (122 trilyon kübik feetlik) doğalgaz ve 1,7 milyar varil petrol bulunduğu iddiası (Robertson, 2010) ile Doğu Akdeniz'in önemi farklı bir şekil almıştır. Yine aynı araştırma şirketinin Nil Delta Havzasında da yaklaşık 1,8 milyar varil petrol; 6,3 trilyon metreküp (223 trilyon kübik feet) doğalgaz ve 6 milyar varil sıvı doğalgaz rezervi olduğunun tahmin edildiği (USGS Fact Sheet, 2010) açıklanmıştır. Tespit edilen nispeten küçük diğer havzalarla beraber Doğu Akdeniz'de yaklaşık olarak toplam değeri 1,5 trilyon dolar olan 30 milyar varil petrole eşdeğer hidrokarbon yatakları bulunduğu değerlendirilmekte ve Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon rezervinin, Türkiye'nin yaklaşık 572 yıllık, Avrupa'nın ise 30 yıllık doğal

gaz ihtiyacını karşılayabilecek seviyede olduğu değerlendirilmektedir (Yaycı, 2012:11).

Enerji koridorları açısından ise bu bölge; Ortadoğu ve Hazar Bölgesi enerji merkezleri ile buralardaki boru hatlarına yakınlığı ve 13 Temmuz 2006 tarihinde Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattının devreye girmesi ile beraber, İskenderun Körfezi ve Doğu Akdeniz'i tamamıyla etkisine almıştır. BTC ve Kerkük-Yumurtalık hattına Samsun-Ceyhan hattı da ilave edildiğinde (Yaycı, 2012), Doğu Akdeniz Bölgesi'ne Türkiye çıkışlı petrol miktarı 170 milyon tona başka bir ifade ile dünyanın 2010 yılında tüketmiş olduğu petrolün % 7'sine ulaşacaktır. 1.076 km'si Türkiye sınırlarında bulunan BTC ile Doğu Akdeniz üzerinden dünyaya açılan petrol ticaretinin Türkiye'ye getirisi yılda 200 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır (Ağar, 2008:82). Bu veriler dikkate alındığında Doğu Akdeniz'in, gerek bu coğrafyaya gerekse bu coğrafyadan Batı'ya yönelik hem enerji ithalat ve ihracatı, hem de geçiş ve ulaşım güzergâhının önemli bir parçasını teşkil ettiği görülmektedir (Öztürk, 2004:7).

Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve stratejik teoriler açısından önemini ele alacak olursak; Doğu Akdeniz'in, Mackinder'in kara hâkimiyeti teorisine göre deniz ticaretinin odak noktası olma özelliği, Mahan'ın deniz hâkimiyeti teorisine göre doğu ile batı arasındaki ticaret yolları üzerinde yer alması ve Karadeniz ülkelerinin dünyaya açılan tek penceresi konumunda bulunması sebebiyle küresel ticarette ki önemi, Douchet'in hava hâkimiyeti teorisine göre ise, Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslar ile merkez bölgesinin güneydoğu kanadına havadan müdahale etme imkânı vermesi açılarından önemi büyüktür. Spykman'ın kenar kuşak teorisine göreyse kenar kuşak ülkelerinden Yunanistan ve Türkiye ile doğrudan, Irak ve İran ile de dolaylı yoldan temas halinde olan Doğu Akdeniz, merkez bölgeyi çevreleyen kenar kuşağın önemli bir kısmını kontrol altında tutmaktadır (Yıldız ve Yaşar, 2012:42-43).

3.2. DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SINIRLANDIRMASI UYUŞMAZLIĞI

Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, İngiltere, KKTC ve GKRY gibi ülkelerin kıyılarının bulunduğu Doğu Akdeniz'de İsrail-Filistin, İsrail-Lübnan, Türkiye-Yunanistan, KKTC-GKRY gibi kıyıdaş devletler ya da hükümetler arasındaki uyuşmazlıklar, son yıllarda bölgede varlığından söz edilen zengin petrol ve doğalgaz yatakları ile beraber güncelliğini korumaktadır. Bölgede ki bu gelişmeler, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki komşuları ile deniz alanlarını sınırlandırması meselesine her zamankinden daha fazla önem kazandırmaktadır.

Doğu Akdeniz'in en önemli adasının Kıbrıs olduğunu söylemek mümkündür. Zira Kıbrıs, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'i kontrol eden bir noktada adeta bütün Ortadoğuyu kontrolünde bulunduran "sabit bir uçak gemisi" gibidir (Kılıç, 2011). Jeopolitik statüsü ve özellikle deniz ticaret yolları ile başlıca hava yollarının üzerinde bulunması ile adanın stratejik önemi artmakta ve menfaat çatışmalarına sahne olmaktadır (Yaycı, 2012:5).

GKRY'nin Doğu Akdeniz'de MEB ilanı etmesi ve diğer kıyıdaş ülkelerle bir takım deniz alanlarının sınırlandırılması ile ilgili antlaşmalar yapması, Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının sınırlandırma uyuşmazlıklarını dile getiren bir sorun oluşturmuştur. GKRY, ortay hatları esas alarak Türkiye'yi göz önünde bulundurmadan Mısır, Suriye, Lübnan ve İsrail gibi kıyıdaş devletlerle münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasına yönelik birtakım antlaşmalar yapmıştır. Yapılan bu antlaşmalardan sonra GKRY, toplamı kendi kara yüz ölçümünden büyük olan 13 adet petrol ruhsat sahası ilan etmiş ve uluslararası petrol şirketlerine parselleri dağıtarak işletilmesini istemiştir. Aynı zamanda, GKRY Kıbrıs adası bütünü için bir MEB ilanında bulunmuş fakat KKTC'nin adanın güneyindeki haklarını hiçe saymıştır (Başeren, 2010:139-142).

Diğer taraftan, ikinci önemli sorun Yunanistan'ın Meis, Girit, Kerpe'yi birleştiren hattı temel alarak başta Mısır'la olmak üzere Akdeniz'de diğer ülkeler ile

münhasır ekonomik bölge ilan etme çabalarıdır. Dolayısıyla yapbozun parçaları birleştiğinde bir taraftan Yunanistan, diğer taraftan GKRY Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki açık deniz alanlarındaki hak ve menfaatlerini yok etmeyi dayatmaktadırlar. Bu iki devletin bölgede iddia ettikleri MEB kaplamasıyla, Türkiye ve Mısır olmak üzere adaları az ya da hiç bulunmayan kıtasal kıyı devletlerinin aleyhine olan senaryoyu ortaya koydukları görülmektedir (Özkan,2012:375).

3.3. DOĞU AKDENİZ'E KIYIDAŞ ÜLKELERİN UYGULAMALARI

Doğu Akdeniz'de Türkiye açısından uyuşmazlığın temelini oluşturan Yunanistan ve GKRY'nin deniz yetki alanlarıyla ilgili Türkiye ve KKTC'yi hiçe sayan politikalarını, ülkelerin durumlarını teker teker mercek altına alarak incelemek doğru olacaktır. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan veya hak iddiasında bulunabilecek ülkeler; Yunanistan, GKRY, Mısır, Lübnan, Suriye, İsrail, Filistin, İngiltere (Akrotiri ve Dikelya Üsleri), Türkiye, KKTC'dir.

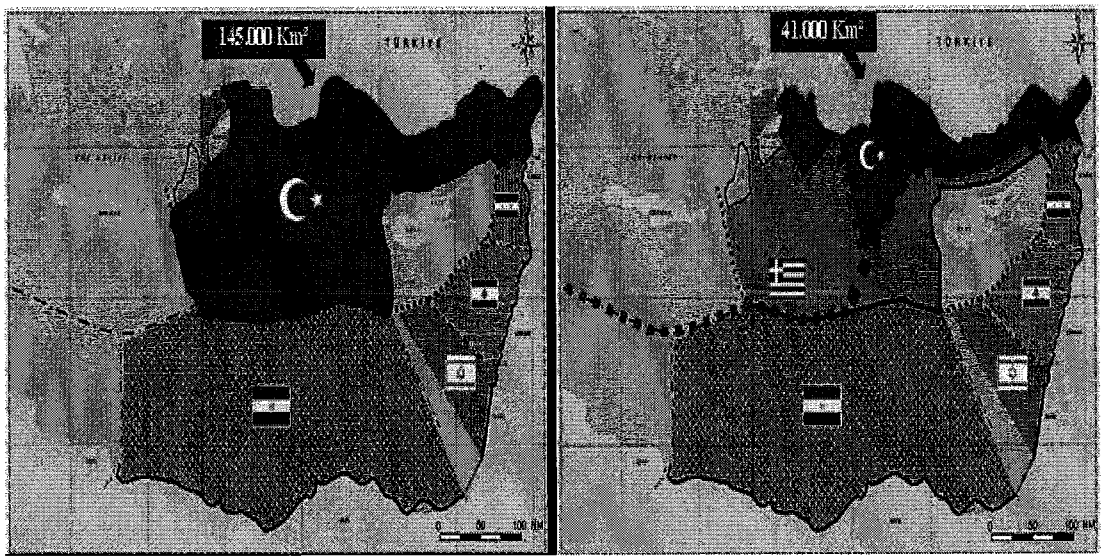
3.3.1. Yunanistan

Yunanistan, Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının sınırlandırılmasının kıyıları karşılıklı devletler arasında ve uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak eşit mesafe metodu (ortay hat ilkesi) esasında yapılması gerektiğini vurgulamakta ve Girit, Kaşot, Çoban, Rodos ve Meis adalarının güney kıyıları ile Mısır'ın kuzey kıyıları arasında sınırlandırma yaparak, güneyde kalacak geniş deniz alanlarındaki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeyi elde etmeyi planlamaktadır.

Yunanistan, bahse konu eşit mesafe metodu ile Türkiye'yi Rodos ve Meis Adaları ile Anadolu kıyıları arasında çizilecek ortay hatların kuzeyine sıkıştırmayı, ortay hattın güneyinde bulunan nereneyse bütün Doğu Akdeniz havzasını Mısır ile paylaşmayı istemektedir (Bkz. Şekil 5). Bu amaçla Mısır ve Libya ile görüşmelere başlamıştır. Türkiye'nin ortaya koyduğu tepki antlaşmanın günümüze kadar imzalanamamasını beraberinde getirmiştir. Bunun yanı sıra Yunanistan, Doğu Akdeniz'in değişen stratejik dengelerinde çıkarlarını koruma ve maksimize etme

gayesiyle, GKRY ve İsrail yönetimiyle de ilişkilerini hızla geliştirmiştir (Tamçelik ve Kurt, 2014:890) Yunanistan'ın Türkiye'ye kendi kıyı sularında çok az bir kıta sahanlığını ve yaklaşık olması gerekenin 1/4 oranında yüzölçümüne sahip MEB'i uygun görmesi uluslararası hukuka aykırı ve hakkaniyet prensipleri (Libya-Malta Davası, par.49; Maine Körf. Davası, par. 88; Eritre-Yemen Davası, par. 103) ile örtüşmemektedir.

Şekil 5: Türkiye'nin 145.000 km²'lik Muhtemel Asgari MEB'i ve GKRY-Yunanistan İkilisinin Türkiye İçin Öngördüğü 41.000 km²'lik MEB'in Karşılaştırılması

Kaynak: Yaycı, 2012:25.

Bahse konu adalar Yunan ve Türk karaları arasında çizilen bir ortay hatta Türkiye tarafında kalmaktadır. Yani hukuki tabiriyle Yunanistan "ters tarafta" kalan bu adaları sınırlandırma konusunda kıyı kabul edemez ve kendi karasularının dışında bir deniz yetki alanı talep edemez (Romanya ve Ukrayna Davası, 2009; İngiltere ve Fransa arasındaki Kanal Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı, 1977:92,195,95,203). Yunanistan'ın mevcut kıyıyı ortadan kaldıracak şekilde Türkiye'nin kendine deniz yetki alanı belirleyeceği cephede yeni bir kıyı oluşturması ve politikasını buna dayandırması "coğrafyanın üstünlüğü" prensibine uymamaktadır. Bu konuya ilişkin UAD tarafından çeşitli dava kararlarında vurgulanan hususları belirtmekte yarar

vardır. İngiltere-Fransa Davası; "Eşit uzaklık ya da başka herhangi bir sınırlandırma metodunun uygunluğunu coğrafi şartlar belirler." (İngiltere-Fransa Dava Kararı, par. 96), Kuzey Denizi Davaları; "Coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz." (Kuzey Denizi Dava Kararı, par. 91), Libya-Malta Davası; "Tarafların kıyıları başlama çizgisini oluşturur." (Libya-Malta Dava Kararı, par.47), Tunus-Libya Davası; "Kıta denize hâkimdir." (Tunus-Libya Dava Kararı, par.73) ifadeleri mevcuttur. Görüldüğü üzere MEB ve kıta sahanlığının sınarlandırma uyuşmazlığına ilişkin tüm davalarda coğrafyanın üstünlüğü prensibi ön plana çıkarılmıştır.

UAD kararlarında MEB sınırlandırması için öncelikle iki ülkenin anakara özelliklerini dikkate alarak değerlendirme kıstaslarına kıyı şeridinin uzunluğu ve kıyı şekillerinin benzerliği hususlarını da dahil etmekte ve tüm bu hususların benzer ve birbirlerine yakın olması durumunda eşit uzaklık ilkesini dikkate almaktadır (Doğu Akdeniz havzası gibi karşılıklı kıyılar arası mesafe 400 deniz milinden küçük ise). Buradan hakkaniyet prensibi açısından kıyı avantajını elinde bulunduran ülkeler lehine bir sınırlandırmanın uygun görüldüğü kanısına varılabilir. Adalar gibi diğer coğrafi unsurlar, sınırlandırmanın ikinci aşamasında dikkate alınarak yine hakkaniyet prensibine göre ada veya adaların coğrafi konumu, büyüklükleri ve hatta üzerinde yaşayan nüfus yoğunluğu gibi hususlar sınırlandırma esnasında dikkate alınmaktadır. Özellikle Yunanistan'ın hak iddia ettiği adalar gibi (Girit, Rodos, Meis) karşı ülke kıyılarına çok yakın, boyut olarak küçük ve üzerinde önemli bir sosyal yaşamı barındırmayan adaların MEB sınırlandırması konusunda ihmal edildikleri çeşitli dava kararlarında görülmektedir (İngiltere- Fransa Davası Kararı, par.183,184,187,192; Katar-Bahreyn Davası Kararı, par. 219).

Sonuç olarak Yunanistan'ın Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis adalarının Türkiye ve Yunanistan anakaraları arasındaki ortay hattın "ters tarafında" (Türkiye anakarasına yakın yarıda) yer almaları nedeni ile Doğu Akdeniz'de MEB sahibi olması mümkün olmamaktadır. Ayrıca "coğrafyanın üstünlüğü" ve "oransallık" prensipleri ışığında, Anadolu yarımadasının kıyılarının uzunluğu bu adalarla kıyaslanamayacak derecede fazla olması ve Anadolu yarımadası önündeki konumları nedeni ile bu adaların "kapatmama" prensibine aykırılık oluşturmaktadır (Yaycı, 2012:19-24).

Özetle yargı kararlarında sınırlandırma için dikkate alınan anakara avantajları (Coğrafi Üstünlük Prensibi), kıyı şeridinin uzunluğu (Oransallık-Proportionality Prensibi), coğrafi unsurların mevkisi (Ters Tarafında Prensibi) ve coğrafi unsurların anakaranın haklarını ortadan kaldıramayacağı (Kapatmama Prensibi) prensipleri Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki MEB iddialarının hukuki mesnetlerini ortadan kaldırmak için yerinde ve yeterlidir.

3.3.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), yoğun şekilde münhasır ekonomik bölge belirleme faaliyetleri ile bölgedeki diğer devletlerden ayrılmaktadır. 1979 yılında başlattığı girişimleri Türkiye'nin o dönemde ki müdehalesi ile nihayetlenmese de, AB'nin de desteği ile 2 Nisan 2004'te KKTC ve Türkiye'nin haklarını yok sayarak sözde "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına 21 Mart 2003 tarihinden geçerli olmak üzere münhasır ekonomik bölge ilanında bulunmuştur (Yıldız ve Yaşar, 2012:167).

GKRY, bütün Kıbrıs adasını temsil eden tek ve meşru devlet olarak kendini görerek kıyıdaş ülkelerle kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırma antlaşmaları yapmıştır. Bahse konu bölgeler içinde bulunan petrol ve doğalgaz rezervlerini araştırma ve işletmeye hakkı bulunduğunu, diğer devletlerle yaptığı birtakım MEB sınırlandırmalarının uluslararası hukuk kurallarına göre, üçüncü tarafların haklarına saygı çerçevesinde çizildiğini, Türkiye'nin kendi kıyılarına bitişik ya da karşılıklı olmayan kıyılar arasında yapılan sınırlandırmaya müdahale hakkının olmadığını açıklamıştır (Özkan, 2012:375).

GKRY bu mütecaviz politikalarını fiilen uygulamak için Türkiye'nin çeşitli girişimlerine rağmen 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır'la Doğu Akdeniz'deki deniz sahalarının paylaşımıyla ilgili MEB sınırlandırmasını öngören bir antlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre, iki ülke arasındaki MEB sınırları, Kıbrıs ile Afrika sahilleri arasında belirlenen sekiz nokta ile ana kara statüsünde ve coğrafi açıdan üstün olan Mısır'ın aleyhine olacak şekilde eşit uzaklık çizgisi esasında tespit edilmiştir (Özkan, 2012:375).

GKRY ayrıca, 17 Ocak 2007'de Lübnan ile de MEB sınırlandırmasına ilişkin bir anlaşmayı imzalamış fakat Türkiye'nin yapılan bu antlaşmalara tepkisi sonucunda Mısır yönetimi antlaşmayı iptal ederken, Lübnan yönetimi de parlamentonun onayına sunmamıştır (Tamçelik ve Kurt, 2014:891).

GKRY'nin 26 Ocak 2007 tarihinde merkezi Norveç'te bulunan "Petroleum Geo-Services (PGS)" adlı şirketle petrol rezervlerinin araştırılması konusunda bir anlaşma imzalayarak Kıbrıs'ın güneyinden Mısır'a kadar uzanan deniz bölgesindeki tüm yer altı rezervlerinin tespit edilmesi çalışmalarına başlaması Doğu Akdeniz'i yakın bir zaman içinde sorunlar denizi haline getirmiştir. Ayrıca, Fransız Devlet Petrol Enstitüsü (IFP) ve yan şirketi "Beicip-Franlap" ile de araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi konusunda bir anlaşma imzalamıştır (Özkan, 2012:376).

Sonuç olarak, Kıbrıs Adası'nın güneyinde 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan edilmiş ve bu gelişmeler sonrasında Türk, Yunan ve GKRY basınında, GKRY'nin ilan ettiği ve uluslararası ihaleye çıkılacağını belirttiği sözde MEB'inde, 400 milyar dolar değerinde ve 8 milyar varillik petrol rezervi bulunduğu yönünde haberler çıkmıştır.

Özellikle Kıbrıs ile İsrail arasında bulunan ve Güney Kıbrıs'ın MEB'i içerisinde olduğu iddia edilen parsellerde zengin miktarda doğalgaz tespit edilmiştir. 2006 yılı başlarında, İsrail'in Leviathan ve Tamar deniz bölgesinde, Güney Kıbrıs'ın sözde MEB'inde 12. Parselinde ABD'nin Noble Energy Şirketi tarafından yaklaşık 700 milyar m^3 doğalgazın olduğu (Enerjienstitüsü Haber Sitesi, 2013) tespit edilmiştir. GKRY, bu nedenle İsrail'le 17 Aralık 2010 tarihinde benzer bir MEB sınırlandırma anlaşması imzalayarak petrol ve doğalgaz aramalarına hız verme amacını gütmüştür (Rigzone Haber Sitesi, 2010). Türkiye ile İsrail arasında Mavi Marmara baskını sonrası çıkan sorunları fırsat bilen Rumlar hemen İsrail'e yanaşmaya başlamışlardır. İsrail devleti ise Gazze'nin kuzeybatısındaki % 60'ı aslında Filistin Devleti'ne ait olan doğal gaz rezervlerine ve alanlarına el koymak maksadıyla GKRY ile bir an önce antlaşmayı olumlu görmüştür (Özkan, 2012:376).

Türkiye cephesi ise 2 Mart 2004 tarihinde BM genel sekreterliğine bir nota vererek, Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan haklarının mevcut olduğunu BM nezdinde bildirmiştir (Türk Dışişleri Bakanlığı'nın 30 Ocak 2007 tarihli basın bildirisi). Bu antlaşmanın imzalanmasından sonra Türkiye tarafından antlaşmanın Türkiye ve KKTC'nin Kıbrıs Adası'nın etrafındaki deniz alanlarında mevcut hak ve menfaatlerini dikkate almadığı, GKRY'nin tek başına bütün Ada'yı temsil etme yetkisinin bulunmadığı bildirilmiş ve böyle bir antlaşmanın yürürlüğe girmemesini talep etmiştir (Başeren, 2010:153).

GKRY'nin Suriye ile sınırlandırma antlaşması müzakereleri yürüttüğüne, Libya ile bir sınırlandırma antlaşması yapma arayışı içinde olduğuna dair bilgiler açık kaynaklarda mevcuttur (Başeren, 2011:23).

3.3.3. Mısır

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf olan Mısır, diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerine gereken saygıyı göstermek koşuluyla Akdeniz ve Kızıldeniz'de münhasır ekonomik bölge haklarını kullanacağını ilan etmiştir (Başeren, 2011:18).

Mısır 522 mil ile Doğu Akdeniz'de en fazla ikinci kıyı şeridine sahip devlettir (Yıldız ve Yaşar, 2012:47). 1958 yılında Doğu Akdeniz'de 12 millik karasuları rejimi uygulamaya başlamış, 200 metre veya işletilebilir derinliğe kadar olan bölgeyi kıta sahanlığı olarak tespit etmiş ve 1990 yılında düz esas hatlarını belirlemiştir (UN, 2016). İlk kez 1975 yılında Abu Madi sahasında doğalgazın keşfedilmesi ile üretime geçen Mısır (EGAS, 2016), günümüzde gerek Nil Deltası'nda, gerekse Akdeniz'de üretime devam etmektedir. 2003 yılında yapılan sondaj sonucu Kuzey Doğu Akdeniz'deki Nil Delta Bölgesi'nin açıklarında 42 milyar m^3 doğalgaz rezervi bulan Mısır, 2011 yılında kıyı bölgelerinde 15 ve 2012 yılında ise Nil Deltası ve Akdeniz açıklarında 15 olmak üzere toplam 30 tane petrol ve doğalgaz arama ruhsatı tahsis etmiştir (Gürel, 2013:1).

Mısır, bu denizin zenginliklerinden daha fazla yararlanmak için münhasır ekonomik bölge oluşturmak için faaliyetlere başlamıştır. Bu bağlamda 2003 yılında GKRY ile ortay hattı esas alan münhasır ekonomik bölge antlaşması imzalamıştır (UN,2010). Bununla birlikte Türkiye'nin, yapılan antlaşmaya yoğun tepki göstermesi nedeniyle Mısır yönetimi, 2013 yılında aldığı bir kararla antlaşmayı iptal etmiştir.

3.3.4. Lübnan

Doğu Akdeniz'e kıyısı olan bir diğer devlet de Lübnan'dır. Doğu Akdeniz'de 107 mil kıyısı olan Lübnan (Yıldız ve Yaşar, 2012:47) 1970'li yıllarda bölgede araştırmalar başlatmış, ancak tespit edilen kaynakların çıkarılmasının oldukça yüksek maliyetinin olması, iç savaşın yaşanması ve İsrail işgalinin devam etmesi nedeniyle petrol ve doğalgaz çıkartamamıştır (Başeren, 2011:23).

GKRY, Mısır ile münhasır ekonomik bölge antlaşmasını imzaladıktan sonra bu yöndeki girişimlerini Lübnan'la da geliştirmiştir. Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının sınırlandırılması ile ilgili müzakereler çerçevesinde Lübnan ile GKRY arasında 17 Ağustos 2010 tarihinde denizde petrol ve doğalgaz rezervlerinin araştırılması hakkında bir kanunu onaylamıştır. Ayrıca, deniz yetki alanları sınırlarını belirten bir bildirimi BM Genel Sekreteri'ne 19 Ekim 2010 tarihinde sunmuştur (UN, 2010). Lübnan'ın bahse konu bildirimi ile 2007 yılında imzalanan Lübnan-GKRY MEB Sınırlandırma Antlaşmasının Lübnan Meclisi'nde onaylanıp onaylanmamasının artık önemsiz hale geldiğini söylemek mümkündür (Yaycı, 2012:24).

Son dönemde deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında Lübnan ve İsrail arasında deniz yetki alanı sorunları da mevcuttur. İsrail Bakanlar Kurulu'nun BM'nin değerlendirmesine sunmak üzere hazırladığı haritada gösterilen sınırlar ile Lübnan tarafından ilan edilen münhasır ekonomik bölgenin yaklaşık 9 km'lik bir kesimde çakışması (Yaycı, 2012:29) ve İsrail'in belirlediği MEB'de kalan ve zengin doğalgaz kaynağına sahip olan Leviathan üzerinde haklarının olduğunu belirtmesi sorunların başını çekmektedir (Tamçelik ve Kurt, 2014:889).

3.3.5. Suriye

Doğu Akdeniz havzasında yer alan diğer bir devlet ise Türkiye'nin sınır komşusu Suriye'dir. Suriye ile GKRY arasında 2001 yılında yapılan görüşmeler sonrasında, iki ülke arasına kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmasına ilişkin antlaşma imzalanması gündeme gelmiş, fakat söz konusu antlaşmanın imzalanması bugüne kadar gerçekleşmemiştir.

Doğu Akdeniz'e 95 mil kıyısı olan Suriye (Yıldız ve Yaşar, 2012:47), 19 Kasım 2003 tarihinde tarihinde "Suriye'nin Karasularında Ulusal Egemenliğinin Belirlenmesi"ne ilişkin bir yasayı onaylamıştır, 2007 ve 2010 yıllarında Doğu Akdeniz'de petrol ve doğalgaz arama ruhsatları çıkartmıştır. Suriye tarafından ilan edilen bahse konu petrol arama sahalarının kuzey bölümü Türkiye'nin deniz yetki alanlarının bir kısmını kapsamaktadır (Yaycı, 2012:26).

Petrol şirketlerinin, çıkartılan ruhsatlara ilgi göstermemiştir. Bunun en önemli nedeni başta ABD olmak üzere Batı ülkelerinin Suriye'ye karşı takındıkları tavırdır. Günümüzde ise Beşar Esad rejimi karşıtları ve Esad rejimi yanlıları arasında yaşanan çatışma nedeniyle ülkenin istikrardan uzak olması, Doğu Akdeniz'de Suriye'nin petrol ve doğalgaz arayışlarını engellemektedir (Tamçelik ve Kurt, 2014:889).

3.3.6. İsrail

İsrail'in Doğu Akdeniz'deki 1960'lı yılların sonu 1970'li yılların başında başlayan petrol ve doğalgaz arama çalışmaları (Gardosh, 2008:5) neticesinde Tamar ve Leviathan sahalarında önemli miktarda doğalgaz keşfetmiştir. Bu gelişme Doğu Akdeniz'in önemli miktarlarda hidrokarbon kaynaklarına sahip olduğu tezinin geçerliliğini artırdığı gibi bölgedeki siyasi ve askeri dengeleri de değiştirmeye başlamıştır (Tamçelik ve Ayhan, 2013:57-60).

Bölgenin potansiyelinden daha fazla yararlanmak için harekete geçen İsrail, 17 Aralık 2010 tarihinde GKRY ile münhasır ekonomik bölge antlaşması imzalamış

diğer ilgili kıyıdaşlar devletlerle herhangi bir anlaşma imzalamadan 12 Temmuz 2011 tarihinde münhasır ekonomik bölge sınırlarını gösteren koordinat listesini Birleşmiş Milletler'e bildirerek MEB ilanında bulunmuştur. Diğer yandan; Tamar ve Leviathan bölgelerinde hidrokarbon kaynaklarını çıkarmaya başlamış olup, bu kaynakların GKRY ve Yunanistan aracılığıyla Avrupa'ya iletilmesi yönünde taraflar arasında görüşmeler yapıldığı da basından bilinmektedir.

Türkiye ile uzun zamandır önemli düzeyde ekonomik ve askeri ilişkileri olan İsrail, elindeki en güçlü kartlar olan Rum, Kürt ve Ermeni kartlarını aynı anda işleme koyan ülke durumuna gelmiştir. Gazze'ye yardım götüren gemiler (Mavi Marmara Saldırısı) nedeniyle Türkiye ile İsrail arasında çıkan sorun başta olmak üzere Türkiye ile İsrail arasındaki soğuk rüzgârların esmesinden sonra Türkiye aleyhine Rum kartını devreye sokması hiç şaşırtıcı olmamıştır (Özkan, 2012:376).

3.3.7. İngiltere

İngiltere 1879 yılından Kıbrıs Cumhuriyeti kurulana kadar bölgede varlığını sürdürmüş (Tamçelik ve Kurt, 2014:892) olup 1960 yılında imzalanan Kurucu Antlaşması'nın A ekinde Akrotiri ve Dhekelia üslerini kendi egemen toprağı olduğunu ve iki üssün bulunduğu bölgelerde belirlenen deniz alanının Kıbrıs Cumhuriyeti'nin karasuları olmadığını kabul ettirmiştir. Bu durum İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki MEB sınırlandırması uyuşmazlığına ilgisiz kalmadığının en büyük göstergesidir.

Öyle ki, HMS Enterprise adlı gemi İngiliz üsleri arasındaki Limasol açıklarında petrol araştırması yapmıştır (Başeren, 2011:27). Ayrıca, Lordlar Kamarası da aldığı bir kararla Kıbrıs'ta bulunan üslerinin karasularında petrol ve doğalgaz arama yetkisinin GKRY'de değil, İngilizlerin yetkisinde olduğunu belirtmiştir (Akşam Gazetesi, 12.04.2013). Bu durum, İngiltere'nin Kıbrıs MEB'inde petrol veya doğalgaz bulunması halinde daha aktif tutum alacağı ve pay isteyeceğini göstermektedir (Tamçelik ve Kurt, 2014:892).

3.3.8. KKTC

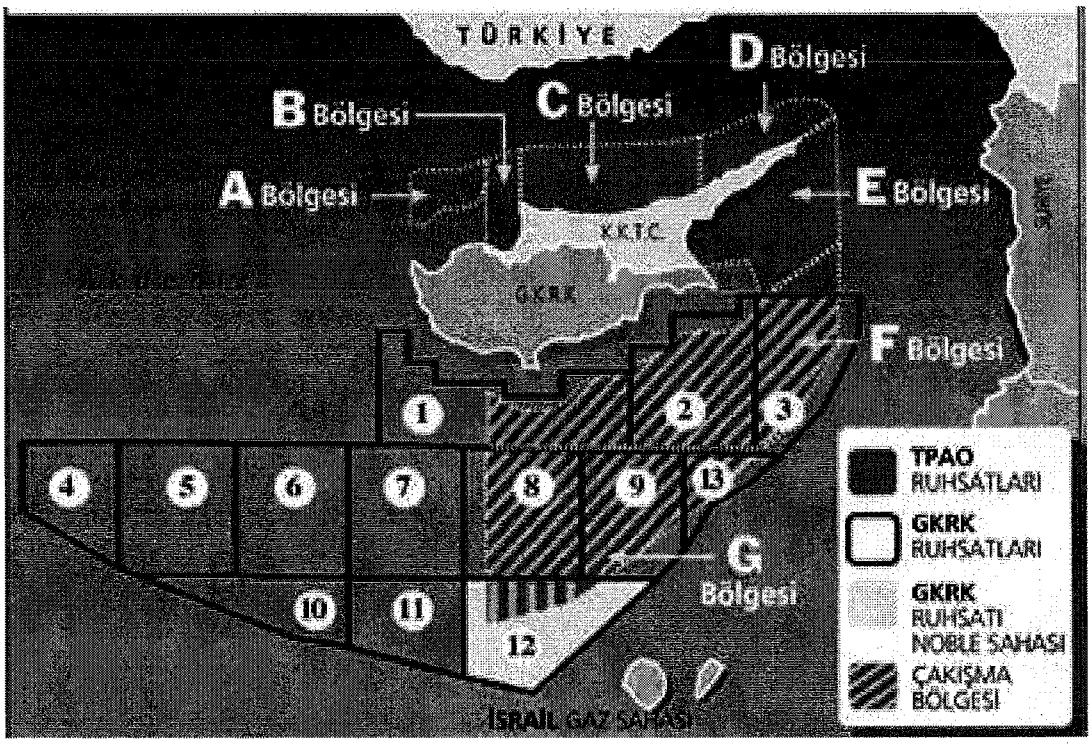
KKTC, Doğu Akdeniz politikasını hakkaniyet ilkesi üzerine konumlandırmıştır (Tamçelik ve Kurt, 2014:891). Bu kapsamda, Kıbrıs adasının kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmalarının uluslararası hukuka uygun olarak öncelikle KKTC ve Türkiye dahil tüm ilgili devletlerle ile karşılıklı antlaşmaya varılmadan mümkün olamayacağını, güneydeki Rum Yönetimi'nin Kıbrıs adası adına tek başına sınırlandırma antlaşma yapma yetkisi bulunmadığını, aksi halde KKTC'nin haklarını gerektiği gibi savunacağını, Rum Yönetimi'nin bölgede yeni bir kriz kaynağı olabilecek sorumsuz davranışlar içine girmemesi gerektiğini ve ilgili devletlerin bu tür hukuka aykırı fiillere izin vermemesini ümit ettiklerini beyan etmiştir (Özkan, 2012:377).

KKTC, GKRY'nin 17 Şubat 2003'te Mısır'la ve 17 Ocak 2007'de Lübnan'la yaptığı sınırlandırma antlaşmalarını kabul etmediğini bildirmiştir. Bu antlaşmalarla Kıbrıs Türk halkının doğal kaynaklar üzerinde GKRY ile eşit haklara sahip olduğunu ve bu görüş doğrultusunda GKRY ve petrol şirketlerinden %50 pay talep ettiğini belirtmiştir. GKRY'nin bütün Kıbrıs'ı temsil etme iddiası ile imzaladığı bu antlaşmaların hükümsüz olduğunu, bu antlaşmaların imzalanmasının Kıbrıs Türk tarafı veya adanın tamamı üzerinde herhangi bir bağlayıcılığı olmadığını da eklemiştir (Tamçelik ve Kurt, 2014:891).

Bu doğrultuda KKTC, GKRY'nin bölgede tek taraflı olarak belirlediği 13 petrol araştırma sahası için yürüttüğü ihale sürecini sonuçlandırarak bir oldubitti yaratmaya çalıştığını, bunun KKTC için kabul edilemez olduğunu, GKRY'nin bu tür adımlar atarak adada çözüm ihtimalini zayıflattığını açıklamıştır. Kıbrıs Türklerinin haklarına ve menfaatlerine zarar veren bu kabul edilemez provokatif adımların sadece iki taraf arasındaki güvensizliği arttırdığını ve adada toplu bir çözüm şansını azalttığını işaret etmiştir. Bu nedenle KKTC genel olarak uluslararası toplumdan, özel olarak da BM'den GKRY'nin Kıbrıs'ta yeni devlet kurulana kadar bu tür faaliyetleri durdurması için girişimlerde bulunulmasını talep etmektedir.

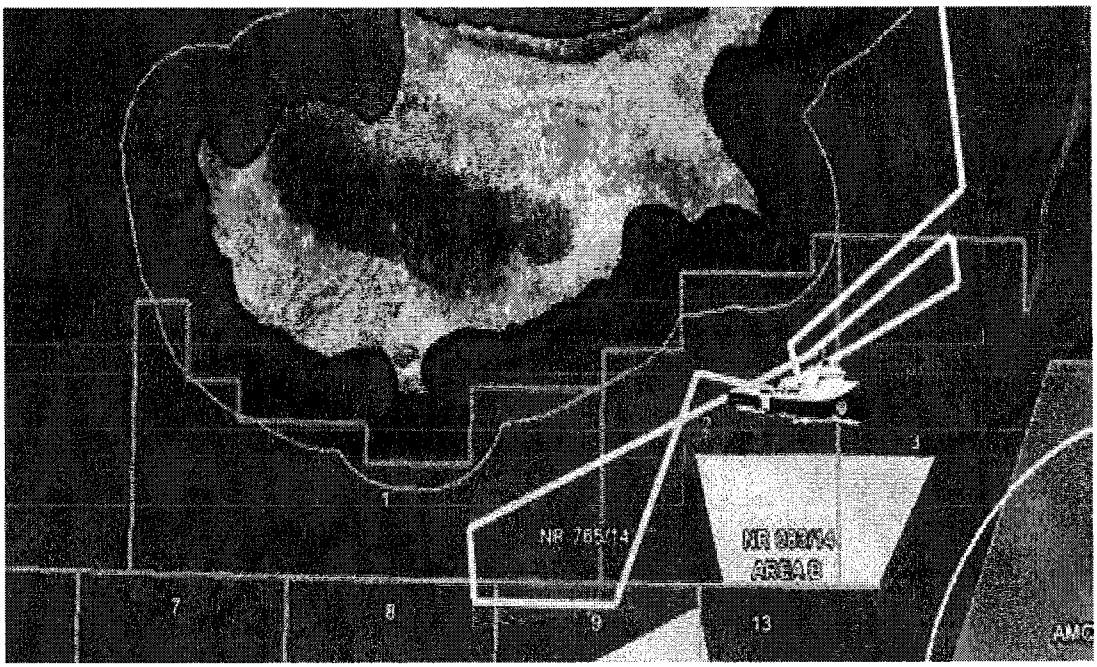
KKTC'nin, GKRY'nin Doğu Akdeniz'e ilişkin bu politikalarına karşılık olarak attığı bir diğer adım da Türkiye ile antlaşması ve Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile petrol ve doğalgaz arama antlaşması imzalaması olmuştur (Bkz. Şekil 6). Bu antlaşma ile TPAO, adanın çevresinde araştırma faaliyetlerine başlamış ve GKRY'nin sözde MEB'i ile çakışan 1,2,3,8,9 numaralı parsellerde (Bkz. Şekil 7) faaliyetlerde bulunmuştur (Tamçelik ve Kurt, 2014:892).

Şekil 6: KKTC'nin Türkiye ile yaptığı MEB sınırlandırması çerçevesinde ilan ettiği sahaları gösterir harita

Kaynak: Enerjienstitüsü Haber Sitesi , 2016.

Şekil 7: M/V Barbaros'un faaliyetlerinde izlediği rotayı gösterir harita

Kaynak: Haberalkibrisli Haber Sitesi, 2016.

3.3.9. Türkiye

Türkiye'nin karasularının genişliği Ege Denizi'nde 6 mil, Akdeniz ve Karadeniz'de 12 mildir. Türkiye, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf değildir (UN, 2016). Doğu Akdeniz'in en uzun kıyı şeridine sahip olan ülkesi olmasına karşın Türkiye, yalnızca Karadeniz'de münhasır ekonomik bölge ilan edebilmiştir. 5 Aralık 1986 tarihli ve 86-11264 sayılı kararnamenin "Türk Münhasır Ekonomik Bölgesi Hakkında Karar" adlı ekine göre Türkiye, Karadeniz'de karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili genişliğinde uzanan alanı hakkaniyet ilkesi ve diğer devletlerin seyrüsefer, uçuklarının geçişi, denizaltına kablo ve boru hattı döşeme haklarını tanıyarak münhasır ekonomik ilan etme kararı almıştır. Türkiye, Sovyetler Birliği (SSCB) ile 1978 yılında imzaladığı kıta sahanlığının sınırlandırılması antlaşması SSCB'nin dağılması ile mirasçı devletler ile bu antlaşmayı yinelenmiştir.

Doğu Akdeniz konusunda bir girişimde bulunmayan Türkiye'ye karşın GKRY, "Kıbrıs adasını temsilen" 2003 yılında Mısır'la, 2007 yılında Lübnan'la ve 2010 yılında da İsrail ile "ortay hat" esas alınarak münhasır ekonomik bölge antlaşmaları imzalamıştır. Lübnan'la yapılan antlaşma, Lübnan Meclisi'nin onayını beklemektedir. Ayrıca GKRY, Suriye ile 2001 yılından itibaren antlaşma yapmak için görüşme halindedir. Libya yönetimi ile de münhasır ekonomik bölgenin belirlenmesi niyeti söz konusudur (Tamçelik ve Kurt, 2014:896).

İmzalanan antlaşmalara paralel olarak GKRY, Türkiye'nin kıta sahanlığı ile örtüşen bölgeler de dahil olmak üzere münhasır ekonomik bölgesini belirleyerek parsellere ayırmıştır (Olgun, 2013:75-78). Belirlenen parsellerde yapılan araştırmalara göre toplam doğalgaz rezervlerinin maddî değerinin 7 trilyon Amerikan Doları'nı aşacağı tahminleri üzerine GKRY, 2007 yılından itibaren petrol ve doğalgaz arama ruhsatları vermeye başlamış ve 12. parselde ABD'nin "Noble Enerji", 2., 3. ve 9. parsellerde İtalyan "Eni", 10. ve 11. parsellerde ise Fransız "Total" şirketlerine petrol ve doğalgaz arama izni vermiştir (Akçadağ, 2013).

Türkiye GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki tüm bu girişimlerine şiddetle ve kararlılıkla karşı çıkmakta ve çeşitli tezlerle hakkını aramaktadır. Bu kapsamda Başeren (2010)'e göre Türkiye'nin iddia ettiği savlarını şu şekilde sıralamak konunun özetlenmesi bakımından daha iyi olacaktır. Türkiye;

i. Türkiye, Kıbrıs adasının etrafındaki deniz alanlarında hak ve yetkilerinin olduğunu,

ii. Türkiye'nin GKRY ile Mısır arasında sınırlandırma yapılan deniz alanlarına kıyısı olduğunu ve *ab initio* ve *ipso facto* hukuki egemen hakları olduğunu,

iii. GKRY-Mısır sınırlandırma antlaşmasına söz konusu hakları ile örtüşmediği için itiraz etme hakkının bulunduğunu,

iv. Kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmalarının bölgedeki ilgili devletler arasında hakça ilkelere dayalı antlaşmalarla gerçekleştirilmesinin gerektiğini,

v. Akdeniz gibi yarı-kapalı ve karşılıklı kıyıları 400 deniz milinden az olan bir denize kıyısı olan devletlerin haklarını kullanırken ve yükümlülüklerini yerine getirirken birbirleriyle işbirliği yapması gerektiğini,

vi. Kıbrıs'ta tüm adayı temsil edecek bir otorite bulunmadığını,

vii. Bu tasarruflara itibar edilmesinin Kıbrıs sorununun çözümünü zora sokacağını,

viii. Kıbrıs adasının deniz alanlarında KKTC'nin de hak ve yetkilerinin bulunduğunu,

ix. Kıbrıs Türklerinin meşru hak ve menfaatlerine zarar veren ve Kıbrıs Türk tarafının iradesini göz ardı eden bu tür tek yanlı girişimlerin adada devam eden çözüm görüşmelerine zarar vereceğini,

x. Türkiye, İsrail ile GKRY arasında imzalanan Doğu Akdeniz'de MEB sınırlarının belirlenmesine yönelik anlaşmanın da, Kıbrıs sorununun çözümüne katkı sağlamayacağını,

xi. GKRY'nin yaptığı sınırlandırma antlaşmasının ve konu ile ilgili çıkardığı yasaların hukuken bir hükmü olmadığını,

xii. GKRY-Mısır Antlaşması'nı tanımadığını ve tüm haklarını saklı tuttuğunu,

xiii. Bu kapsamda diğer kıyıdaş ülkelerinden bu tek yanlı girişimlere destek vermemesi gerektiğini,

xiv. Böyle bir anlaşmanın Kıbrıs sorununa dönük menfi yansımaları olmakla birlikte, adadaki istikrara katkı sağlamayacağı ve Kıbrıs sorunu gibi mevcut ihtilaflara yenilerinin eklenmesine yol açacağını,

xv. Kıbrıs sorununa çözüm bulununcaya kadar böyle bir anlaşma yapılmasından kaçınılması gerektiğini öne sürmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGEDE YÜRÜTÜLEN ASKERİ FAALİYETLER VE HUKUKİ STATÜSÜ

4.1. TARİHSEL SÜREÇ

Dünya üzerinde MEB alanları, bütün deniz alanlarının % 36'sı kadar iken (Toluner, 1996:272) Doğu Akdeniz gibi kapalı ve yarı kapalı denizlerde bu oran %100'e yaklaşmaktadır.

BMDHS Konferansı sürecinde münhasır ekonomik bölgede askeri faaliyetlerin hukuki statüsüne ilişkin ilk tartışmalar, II. Komite'nin ikinci dönem toplantısına (1974) kadar uzanmaktadır. Bazı devletler (Kanada, Şili, İzlanda, Hindistan, Endonezya, Meksika, Moritus, Yeni Zelanda ve Norveç) tarafından Komite'ye sunulan önerinin 14 ilâ 18. maddelerinde; devletlerin yabancı münhasır ekonomik bölgelerdeki askeri faaliyetlerle ilgili haklarına vurgu yapılmasına karşılık, kıyı devletinin hak ve yetkilerini kısıtlayan askeri faaliyetler için izin sistemi önerilmiştir (UN, 2016).

Deniz yetki alanlarındaki askeri faaliyetlerin hukuki statüsü, BMDHS'nin 58. maddesi kapsamında diğer devletlerin hak ve yükümlülükleri düzenleyen bölümde gündeme gelmiştir (Topsoy, 2012:225). Konu hakkındaki tartışmalar ise, önceden belirtildiği gibi genel olarak, kıyı devletlerine çok geniş hak ve yetkiler verilmesini (tam egemenlik) isteyen görüş ile açık denizlerin serbestliği ilkesi paralelinde bir serbestlik öneren görüş şeklinde zıt iki çıkar grubu arasında yoğunlaşmıştır (Ayrıca Bkz. Syf. 11-16).

Deniz Yatağı Komitesi çalışmaları ve sonrasında, "Kıyısı olsun ya da olmasın bütün devletlerin gemi ve uçaklarının, münhasır ekonomik bölgede herhangi bir sınırlama olmaksızın seyrüsefer serbestliğinden yararlanabilmelerine" kıyı devletlerinin bir itirazı bulunmamıştır (Nandan ve Rosenne, 1993:556).

MEB'de diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerini düzenleyen bölümde, seyrüsefer, uçma, deniz altı kablo ve boru döşeme ile "seyrüsefer ve iletişimle ilgili denizlerin diğer uluslararası hukuki kullanım serbestliğinden" yararlanabilecekleri hükme bağlanmıştır (Topsoy, 2012:226).

BMDHS Konferansı V. döneminde (1976) güçlü donanmaya sahip devletler MEB'de askeri faaliyet serbestliğini kapsayacak bir ifadeyi metine dahil ettirmeye çalışırken, gelişmekte olan kıyı devletleri ise yabancı askeri faaliyetlerin sınırlandırılmasına yönelik girişimlerini tekrarlamışlardır (Nandan ve Rosenne, 1993:563; Boczek, 1988:448).

BMDHS Konferansı VI. döneminde (1977) "seyrüsefer ve iletişimle ilgili" ibaresinin çıkarılması konusunda ısrarcı olan denize kapalı ve coğrafi açıdan dezavantajlı devletlerin gayriresmi önerisine rağmen, Gayriresmî Birleşik Metni (*Informal Composite Negotiating Text* – ICNT)'nin 58(1) maddesinde ifade; "gemi, uçak, deniz altı kablo ve boru hattı uygulamalarına yardımcı olmak gibi bu serbestliklerle ilgili denizlerin diğer uluslararası hukuki kullanımları" şeklinde kaleme alınmıştır. Burada diğer ifadesi seyrüsefer, uçma gibi serbestlikleri ifade etmektedir.

BMDHS Konferansı VII. döneminde (1978) Almanya ve Peru'nun girişimlerini görüyoruz. Almanya, ICNT'nin 58(1) maddesindeki "denizlerin diğer uluslararası hukuki kullanımı" ifadesinin metinden çıkartılmasını, Peru ise "münhasır ekonomik bölgede yabancı askeri gemiler ile uçakların, kıyı devletinin izni olmaksızın her türlü askeri tatbikat ve silah kullanmaktan sakınırlar" şeklinde bir ifadenin ICNT'nin 58(2) maddesinin yerine eklenmesini önermiştir. ABD'nin müteakip dönemde tüm denizlerde bayrak dalgalandırma politikasını destekleyen girişimi VIII. Dönemde (1979) yapmış ve ICNT'nin 58(3) maddesine "açık deniz serbestliği ilkesi çerçevesinde özel olarak sayılanlara ek olarak uluslararası hukuk tarafından gemi ve uçaklara tanınan geleneksel bütün açık deniz serbestlikleri korunur" cümlesinin eklenmesini istemiş fakat sonuç alamamıştır (Nandan ve Rosenne, 1993:563). Sonuç olarak, "seyrüsefer ve iletişimle ilişkili denizlerin diğer hukuki kullanımı" ifadesinin yerine daha geniş izin içeren, "gemi, uçak ve denizaltı kablo ve petrol döşeme ile

BMDHS'nin diğer hükümleriyle bağdaşır uygulamalar gibi denizin diğer uluslararası hukuki kullanımı" ifadesi ICNT 53(1) maddesi olarak kabul edilmiştir (Francioni, 1985:215.).

4.2. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGEDE YÜRÜTÜLEN ASKERİ FAALİYETLER

Denizlerin ticari kullanımı ile bu ticaret çarkının devamlığı için askeri önlemler alma gerekliliği oluşmuştur. Özellikle yeni dünyanın keşfi ve sanayi devrimi gibi deniz ticaretinin ülkeler için hayat damarı olduğu dönemlerde denizleri kontrol altında tutma veya denizlere hakim olan devletler ile vergi ya da çeşitli antlaşma yolları bulma zaruriydi. Barbaros Hayrettin Paşa'nın "Denizlere hakim olan cihana hakim olur" sözü bu durumu özetlemektedir.

Savaş gemisi tanımı BMDHS 29. maddede yapılmıştır. Bu tanıma göre savaş gemileri şu özelliklere sahip olmalıdır (Çetin, 2013:70-71);

i. Bir devletin silâhlı kuvvetlerine ait olmalı,

ii. Kendi tâbiiyetindeki askeri gemilerin açık dış işaretlerini taşımalı,

iii. Bu devletin hizmetinde ve adı subaylar listesinde veya eşit bir belgede kayıtlı bulunan bir deniz subayının kumandası altında bulunmalı,

iv. Mürettebatı askeri disiplin kurallarına tâbi olmalıdır.

Denizlerin sağladığı ekonomik, siyasi ve askeri avantajlar nedeniyle deniz imparatorluklarının, kara imparatorluklarına oranla, daha uzun ömürlü olmaları, devletleri, tarihin her döneminde güçlü bir deniz kuvvetine sahip olmaya ve denizleri askeri amaçlar için kullanmaya yöneltmiştir (Topsoy, 2012:223). Askeri gemilerin hukuki statüsü vatan toprağına eşdeğer özellikler taşımaktadır. Dolayısıyla toprak genişletmenin önemini nispeten kaybettiği ve sınırların kalktığı yeni dünya siyasi konjonktüründe denizlerde ülke bayrağını dalgalandıran askeri gemilerin iki önemli gayesi ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi ve en önemlisi sancak ve varlık gösterme de denilen "temsil" vazifesidir. Herhangi bir ülkenin egemenliğinde olmayan açık denizlerde ve hatta asıl konumuz olan MEB gibi sınırlamaların olduğu deniz yetki

alanlarında bayrak dalgalandırarak varlık göstermek prestij konusudur. Yaygın askeri amaçlı kullanımından ikincisinin "caydırıcılık" olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Asya-Pasifik Bölgesi devletlerinin uzmanlarınca hazırlanan "MEB'de Seyrüsefer ve Uçuşlar Hakkında Ana Esaslar (*Guidelines for Navigation and Overflight in the Exclusive Economic Zone* – MEB Esasları)"da askeri faaliyetler; istihbarat, tatbikat, deneme, eğitim ve silah denemeleri dahil olmak üzere askeri gemi, uçak ve diğer araç-gereç uygulamaları anlamında olduğu belirtilmektedir. Askeri faaliyetleri, "hareket hakları (*movement right*)" ve "operasyon hakları (*operational right*)" şeklinde iki ana kategoriye ayıran Pirtle (2000) ise denizlerin askeri amaçlar için kullanımını; zararsız ve transit geçiş dahil olmak üzere seyrüsefer ve uçma, her türlü tatbikat, demirleme, bilgi toplama, keşif, silah deneme ve ateşleme faaliyetleri ile hidrografik ölçüm ve bilimsel araştırma faaliyetleri şeklinde sınıflandırmaktadır.

Sonuç olarak, barışçıl amaçlar için olması, müdehalede bulunmama (kuvvet kullanma ya da tehdit amaçlı olmaması) ve kıyı devletinin haklarını ihlal etmemesi (BMDHS, 1982:md.58,88,301) koşullarıyla denizleri askeri amaçlar için kullanma sebeplerini aşağıdaki gibi saymak mümkündür (Bozcek, 1988:447);

i. Rutin görevler dahil seyrüsefer, çeşitli amaçlı askeri tatbikat ve uygulamalar,
ii. Bayrak gösterme ve caydırıcılık faaliyetleri
iii. Deniz batıklarının çıkarılması,
iv. Askeri uçuşlar,
v. Askeri keşif ve stratejik bilgi toplama faaliyetleri,
vi. Şamandıra ve diğer seyrüsefer aletlerin yerleştirilmesi,
vii. Deniz mayınları gibi konvansiyonel silahların yerleştirilmesi,
viii. Füze rampaları için deniz tabanı veya üstüne tesis inşası,
ix. Anti denizaltı savaş sistemleri veya sonar sistemlerinin yerleştirilmesi,
x. Askeri tahkimat, depolama ve diğer lojistik destek tesislerinin inşası.

Bu faaliyetleri icra ederken getirilen sınırlamaları sırayla inceleyelim;

4.2.1. Barışçıl Amaçlı Olma

BMDHS gereğince MEB'de yürütülen her türlü askeri faaliyetin öncelikle, "barışçıl amaçlı (*peaceful purposes*)" olması hususundan ziyade barışçıl amaçla olmama durumlarına ilişkin açık bir tanımlamaya sözleşmede yer verilmemiştir. Dolayısıyla barışçıl olmayan amaçlar ülkelerin deniz politikalarının yansıması olarak devletlerce farklı olarak algılanmakta ve kabul edilmektedir. Bu durum, yürütülen faaliyetlerin barışçıl olup olmadığının tespitinde ülkeleri ihtilafa düşürmektedir.

BMDHS'nin 301. maddesinde denizleri barışçıl amaçlarla kullanan devletlerin, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı her türlü tehdit, kuvvet veya BM Kurucu Antlaşması'nda belirtilen ilkeler ile diğer uluslararası hukuk ilkeleriyle bağdaşmayan davranışlardan kaçınacaklarını hükme bağlamaktadır. Bu anlamda Topsoy (2012:228)'a göre iyiniyet ilkesine [BM, md.2(2)] uygun olarak, kıyı ve diğer devletlerin MEB'deki faaliyetlerini engellemeyen, bunların toprak bütünlüğü veya siyasi bağımsızlığını hedef almayan [BM, md.2(4)]faaliyetlerin barışçıl amaçlı olarak kabul edilmesinin uygun olacağı değerlendirimelidir.

4.2.2. Müdahalede Bulunmama

Uluslararası hukukta müdehale, bir devletin bir başka devletin iç veya dış işlerine ilişkin bir konuda, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunarak, o devleti belli bir şeyi yapması için zorlaması anlamına gelir ve bu durum devletlerin egemenlik hakkıyla uyuşmamaktadır. Kuvvet kullanımanın yasaklanması konusunda en önemli ve kapsamlı madde BM Kurucu Antlaşması ile kabul edilmiştir (Hukabdergi, 2016).

BM Kurucu Antlaşması'nın 2(4) maddesinde de tüm üyelerin, "uluslararası ilişkilerinde gerek başka bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangibir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan" kaçınacakları düzenlenmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi MEB'de yürütülen askeri faaliyetin,

kıyı devleti dahil diğer devletlere karşı kuvvet kullanma veya tehdit amaç gütmesini açık şekilde yasaklamaktadır (BMDHS, 1982:md.301). Yine EEZ Esasları'nın V(b) maddesinde münhasır ekonomik bölgelerdeki askeri faaliyetlerin, kıyı devletinin savunma sistemlerini taciz etmek gibi kuvvet kullanmaktan, tehdit veya tahrik edici amaçlardan uzak olması gerektiği vurgulanmaktadır (Topsoy, 2012:228).

Bu itibarla; kıyı devletini belli taleplerinin kabulüne zorlayan her türlü saldırı ve diğer kuvvet kullanılması kapsamında müdehale unsuru içeren askeri faaliyetler uluslararası hukuka aykırı olacağından, devletlerin, yabancı MEB'de bu tür askeri faaliyetleri yürütme hakkı bulunmamakta olup BM Kurucu Antlaşması gereğince müdehale kararı Güvenlik Konseyinin karar mekanizması ile alınmaktadır.

4.2.3. Kıyı Devletinin Hak ve Yükümlülüklerini Gözetme

Devletler; MEB'de haklarını kullanırken, kıyı devletinin hak ve yükümlülüklerini gözetmek, ayrıca BMDHS ve diğer uluslararası hukuka uygun kabul edilen hukuk kurallarını gözetmek yani riayet etmek zorundadırlar [BMDHS,1982:md.58(3)]. Dolayısya MEB'de diğer devletler tarafından yürütülen askeri faaliyetler esnasında kıyı devletinin bu deniz alanındaki hak ve yükümlülüklerini ihlal etmemesi gerekmektedir. Burada hangi tür hak ve yükümlülüklerin gözetileceği tam olarak açık olmamakla birlikte, kıyı devletinin faaliyetlerine haksız müdehaleden uzak durmak (Hayashi, 2012:133) ya da kıyı devletinin güvenlik, egemenlik, hak ve menfaatleri ile çatışacak her türlü davranıştan kaçınmak (Wilson, 2010:432) gibi anlamların çıkarıldığı bazı devletlerin deklerasyonlarından anlaşılmaktadır.

Konuya ilişkin gözetmek teriminin, diğer devletlerin çıkarlarına saygı göstermek ve kaynaklarına yönelik çıkarlarının üstünlüğünün farkında olmak şeklinde iki unsuru bulunduğunu (Kraska, 2011:264) belirten yazarların yanında, bu "gözetmek" sınırlamasının zorunlu tutulması hasabiyle bir şekilde, açık denizlerin serbestliği ilkesinin erozyona uğratıldığını (Walker, 2005-2006:174) düşünen yazarlar da mevcuttur. Genel kabul olarak doktrin ve uygulamada, MEB'de yürütülen bir askeri

faaliyetin uzak durması gerektiği davranışlar aşağıdaki gibi sayılmaktadır (Hayashi, 2012:133; Bozcek, 1988:450);

i. Ticaretin serbestliği kapsamında deniz trafiği engellememeli veya seyrüsefer güvenliği tehlikeye atılmamalı,

ii. Silah kullanma veya test etmeden kaçınmalı, kıyı devletinin doğal kaynaklarına zarar verilmemeli,

iii. Barışçıl olma ilkesine tezat oluşturacak müdehale kapsamında silah veya patlayıcı kullanılmamalı,

iv. Kıyı devletinin, güvenlik gerekçeleriyle çekinceleri ya da seyrüsefer ve uçuşa kapattığı bölgelerde askeri faaliyet yürütülmemeli, bu kapsamda sistem yerleştirilmemeli,

v. Kıyı devletinin çıkarlarına müdahale edilmemeli veya zarara yol açılmamalı,

vi. Kıyı devletinin balıkçılık faaliyetine engel olunmamalı veya balıkçılık ticareti için tehlikeli olan davranışlardan kaçınılmalıdır.

4.3. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGEDE YÜRÜTÜLEN ASKERİ FAALİYETLERİN HUKUKİ STATÜSÜ

Daha önce ki bölümlerde MEB'de icra edilen yani tartışma konusu olan askeri faaliyetleri sıralamaya çalışmıştık (Detaylı bilgi için bkz. syf. 46). Bu askeri nitelikte ki faaliyetlerin uluslararası hukuk kuralları ışığında ayrı ayrı tartışılması konunun daha iyi anlaşılması için daha uygun olacaktır;

i. Rutin görevler dahil seyrüsefer, çeşitli amaçlı askeri tatbikat ve uygulamalar,

ii. Bayrak gösterme ve caydırıcılık faaliyetleri

iii. Deniz batıklarının çıkarılması,

iv. Askeri uçuşlar,

v. Askeri keşif ve stratejik bilgi toplama faaliyetleri,

vi. Şamandıra ve diğer seyrüsefer aletlerin yerleştirilmesi,

vii. Deniz mayınları gibi konvansiyonel silahların yerleştirilmesi,

viii. Füze rampaları için deniz tabanı veya üstüne tesis inşası,

ix. Anti deniz altı savaş sistemleri veya sonar sistemlerinin yerleştirilmesi,

x. Askeri tahkimat, depolama ve diğer lojistik destek tesislerinin inşası.

4.3.1. Seyrüsefere İlişkin Faaliyetler

MEB'de yürütülen askeri faaliyetlerin hukuki statüsüne ilişkin özel hüküm bulunmamaktadır. Bu sebeple mevcut hükümler ışığında nihai bir değerlendirme de bulunulacaktır.

Öncelikle, bütün devletlerin kıyısı olsun ya da olmasın seyrüsefer ve uçuş (*navigation and overflight*) serbestliğinden yararlanacakları hükme bağlanmıştır [BMDHS, 1982:md.58(1)]. MEB'in su kütlesi ve üzerindeki hava sahasının tamamıyla açık deniz rejimine tabi olduğu da belirtilmiştir [BMDHS, 1982:md.58(2)]. Bu iki madde de sivil ya da askeri olarak herhangi bir sınırlamaya gerek duyulmaması bu serbestilerden askeri gemilerin de faydalanabileceği sonucunu çıkarmaktadır.

BMDHS'nin 58(1) maddesinde seyrüsefer ve uçuş serbestliğinin, sözleşmenin MEB ile ilgili hükümleri ile sınırlamalar gibi diğer hükümlerle bağdaşır şekilde yararlanabileceklerinden bahsedilmektedir. Tam burada ortaya çıkan soru, maddede sayılan bu sınırlamaların askeri amaçlı seyrüsefer ve uçuş faaliyetlerine bir sınırlama getirip getirmediğidir. Sınırlamalar ve çekinceler bölümünde MEB'de icra edilecek her türlü faaliyetin barışçıl amaçlı olması, kıyı devletine kuvvet kullanma ya da tehdit yolu ile herhangi bir müdahalede bulunmaması ve kıyı devletinin haklarını gözetmesi gerektiğini vurgulamıştık. Şimdi seyrüsefer ve uçma serbestliklerinin bu sınırlamalarla uyuşup uyuşmadığı bu serbestinin hukuki statüsünü ortaya koyacaktır.

Askeri gemiler veya uçaklar, deniz ulaşımının kesintisiz olması ilkesinin bir gereği olarak, açık denize çıkmak, başka bir devletin deniz yetki alanına varmak veya kendi devletinin başka bir deniz yetki alanına ulaşmak amacıyla başka ülkelerin MEB'ini kullanabilirler. BMDHS'de bu tür faaliyetleri yasaklayan açık bir kural bulunmamakla birlikte BMDHS'nin 89. maddesi uyarınca devletlerin, münhasır

ekonomik bölge üzerinde egemenlik iddiasında bulunamamaları gerektiği ve BMDHS'nin 90. maddesinde, kıyısı olsun ya da olmasın bütün devletlerin açık denizlerde kendi bayrağını taşıyan gemilerini seyrüsefer ettirme hakkına sahip olduğu açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca kıyı devletlerinin münhasır ekonomik bölgedeki haklarını kullanırken diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerini göz önünde bulunduracak olmaları [BMDHS,1982: md.56(2)] diğer maddeleri desteklemektedir.

Sonuç olarak, kıyı devletine tanınan egemen hak ve yetkileri ihlal etmediği (BMDHS, 1982:md.56), barışçıl olma, kuvvet kullanmama veya tehdit içeren harekette bulunmama ve kıyı devletinin haklarını gözetme koşullarına (BMDHS, 1982:md.58,301) uyduğu sürece, tüm askeri vasıtaların başka bir ülkeye ait MEB'de seyrüsefer ve uçuş serbestlikleri vardır diyebiliriz. BMDHS Konferansı'nda da bu serbestliğe bir itirazın bulunmaması ve çeşitli rejimler (zararsız ve transit geçiş) ile askeri gemilerin diğer devletlerin karasularında dahi seyrüsefer icra etmesi bu yorumumuzu desteklemektedir.

4.3.2. Askeri Tatbikatlara İlişkin Faaliyetler

Atışlı tatbikatlar dahil devletlerin açık denizlerde her türlü askeri tatbikat (manevra) yapabileceği tartışmasız kabul edilmiştir (Hayashi, 2012:128). MEB'de ise diğer devletlere tanınan seyrüsefer ve ulaşım serbestliğinin, askeri tatbikat veya bayrak göstermeye ilişkin faaliyetleri kapsayıp kapsamadığına ilişkin açık bir kabul bulunmamaktadır. BMDHS 58. maddede açık olarak sayılan serbestliklere ek olarak, bütün devletlerin, "gemi ve uçaklar ile denizaltı kablo ve boru hatlarının işletilmesiyle bağlantılı faaliyetler gibi bu serbestîlerle ilgili denizlerin diğer uluslararası hukuki kullanımı serbestliğinden yararlanacakları" hükme bağlanmaktadır. Bu kapsamda madde metninde sayılan bu serbestliklerin, diğer devletlere askeri tatbikat ve bayrak gösterme faaliyeti yapma yetkisi verip vermediği tartışılmalıdır. Uluslararası uygulama ve doktrinde ise konunun oldukça tartışmalı olduğu ve birbirine zıt görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir (Hayashi, 2012:129; Zedalis, 1984-1985:66; Oxman, t.y.:837).

Bazı yazarlar; BMDHS hükümleri kapsamında, savaş gemilerinin faaliyetleriyle bağlantılı olan askeri uygulamalar, tatbikatlar, savaş oyunları veya silah testleri gibi askeri faaliyetlerin yasaklandığını söylemenin zor olduğunu (Brown, t.y.:241), madde metninde kullanılan "gemi ve uçakların faaliyetleriyle bağlantılı (*such as those associated with the operation of ships, aircraft*)" ifadesinin, askeri tatbikat veya silah yerleştirmelerini de içeren askeri faaliyetleri kapsayacak şekilde geniş yorumlanabileceğini (Zedalis, 1984-1985:66), MEB'de askeri tatbikat veya deneme faaliyetlerine izin verilip verilmediğine yönelik yapılacak bir tartışmanın spekülasyondan öteye geçmeyeceği, özellikle yarı kapalı deniz alanlarında devletlerin bu haklarından asla vazgeçemeyeceklerini (Oxman, 1984:837) düşünmektedir.

Bazı yazarlar ise; MEB'de diğer ülkelerin askeri faaliyetlerini yürütmesine izin verdiği yönündeki düşüncelerin gerçeği yansıtmadığını ve böyle bir durumun BMDHS 59. madde içeriğinde çözümlenerek bir antlaşma kuralına çevrilmesinin gerektiğini (Lowe, t.y.:179), savaş gemisi ve uçaklarının seyrüsefer ve uçma faaliyetleri dışında kalan faaliyetleri konusunda BMDHS'nin açık olmadığını düşünmektedir (Attard, 1987:85).

Bu görüşlerin yanında uygulama olarak Bangladeş, Brezilya, Uruguay, Hindistan, Pakistan ve Malezya gibi gelişmekte olan kıyı devletlerinin korumacı bir politika ile bu tür faaliyetlere izin vermedikleri ve bu hususu kendi iç hukukları ile düzenledikleri, Almanya, İtalya, İngiltere ve Hollanda gibi bir kısım gelişmiş denizci devletlerin ise MEB'de askeri faaliyetlerin gösterilmemesine ilişkin açık bir kural olmadığını destekledikleri görülmektedir (Hayashi, 2012:128; Brown, t.y.:240).

Farklı bir görüş olarak MEB'de basit yabancı askeri tatbikatların seyrüsefer serbestliği olarak kabul edilmesine rağmen, aynı şeyin, torpido ateşlemesi gibi silah denemeleri için söylemenin çok zor olduğu düşüncesi (Scovvazzi, 1985:319) gibi yorumlar da görülmektedir ki bu da MEB'de icra edilen askeri faaliyetlerin çeşitlerinin ayrı ayrı ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

4.3.2.1. Sancak/Varlık Gösterme Faaliyetleri

Bir devletin, askeri unsurlarını, planlı (keşif-karakol) veya plansız (intikal) olarak yabancı deniz yetki alanlarında dolaştırmalarına sancak/varlık gösterme denilmektedir. Daha önce seyrüsefere ilişkin askeri faaliyetler bölümünde ele alındığı gibi sancak/varlık gösterme faaliyetlerinin özünde seyrüsefer ve bir yereden başka bir yere intikal unsurunu bulundurması, bu tür faaliyetlerin seyrüsefer ve uçma serbestliği kapsamında değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda; MEB'de diğer devletlerin, genel olarak, kıyı devletinin toprak bütünlüğüne, siyasi bağımsızlığa tehditte bulunmamak şartıyla sancak/varlık gösterme faaliyeti icra etme hak ve yetkisine sahip oldukları kabul edilmelidir (Topsoy, 2012:236).

4.3.2.2. Tatbikat ve Eğitim Amaçlı Faaliyetler (Manevralar)

Harbe hazırlık durumunu değerlendirme tüm askeri unsurlar için elzemdir. Dolayısıyla askeri unsurlar münferit ya da diğer askeri unsurlarla müşterek olarak, sistemlerini denemek, personelinin savaş tecrübesini arttırmak, muhtemel bir harp durumunda ne seviyede olduğunu görmek ve unsurlar arası koordineli çalışma hususlarını test etmek gibi amaçlarla eğitimler ya da tatbikatlar icra ederler. Donanma dediğimiz askeri unsurların harbe hazırlık durumunu yükselten bu tür faaliyetleri, seyrüsefer ve uçma faaliyetlerinden ayırmak doğru olmamakla birlikte (Pinto, 1985:27), uluslararası hukukta bu tür faaliyetleri yasaklayan açık bir kural bulunmamaktadır. Daha önce de belirtilen kıyı devletinin toprak bütünlüğüne, siyasi bağımsızlığına saygı göstermek gibi sınırlamaları gözetmek şartı ile bütün devletlerin, kıyı devletinin iznine ihtiyaç duymaksızın, MEB'de eğitim amaçlı askeri faaliyetler icra etme hakkına sahip olduğu kabul edilmelidir.

4.3.2.3. Caydırıcı Amaçlı Faaliyetler

Caydırıcılık konusu yoruma açık bir konudur. Özünde donanmanın varoluş sebeplerinden biridir. Örneğin okyanus ötesi bir devletin uçak gemisine sahip olması denizaşırı harekat yapabilme ihtimalini mümkün kılar. Bu diğer devletlerin herhangi

bir girişimi için caydırıcı nitelik taşır. Örneğin, 1960'ların başlarında Kıbrıs sorununun şiddetlenmesine yol açan ve 1974 yılına kadar barış harekatını geciktiren sebeplerin başında o yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nin envanterinde kuvvet sevkini sağlayabilecek bir çıkarma filosunun olmamasıdır (Çetiner, 2005:406). Sancak/varlık göstermeyi de caydırıcılık olarak yorumlayabiliriz. Fakat genel bir kabul olarak, hiçbir muhasamat durumu yok iken ihtimal dahilindeki bir tehdidi ortaya çıkmadan bertaraf etmek veya bir problemi çözmek adına diplomasinin başarısız olması durumunda kendi argümanlarını diğer tarafa kabul ettirebilmek amacıyla yapılan faaliyetler caydırıcı askeri faaliyetler olarak adlandırılır (Çetin, 2014:41).

Bu kapsamda sancak/varlık göstermesi gibi pasif caydırıcılık faaliyetleri olduğu gibi, kıyı devletini zorlayan, üzerinde baskı kuran ve kesinlikle barışçıl olmayan aktif caydırıcılık faaliyetleri de mevcuttur. Dolayısıyla caydırıcılık faaliyetlerinin hukuki statüsünü belirleyen asıl faktör barışçıl amaç unsurudur. Yukarıda sınıflandırma da aktif caydırıcılık faaliyetlerinin barışçıl amaç unsurunu içermediği, herhangi bir şekilde kıyı devletinin siyasi bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne veya BM Antlaşması'nda belirtilen uluslararası hukuk ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde tehdit unsuru barındırdığı söylenebileceğinden MEB dahilinde bu tür faaliyetlerin uluslararası hukuka aykırı olduğu iddia edilebilir (BMDHS, 1982:md.301). Fakat barışçıl olmama kıstasına ilişkin bir düzenleme bulunmaması nedeniyle yoruma açık olan bu durumun her türlü hukuki karinede olduğu gibi iddia makamı olan kıyı devleti tarafından ispat edilme yükümlülüğü vardır diyebiliriz (Topsoy, 2012:237).

4.3.2.4. Atışlı Tatbikat ve Eğitim Amaçlı Faaliyetler

Harbe hazırlık durumunun yüksek seviyede idamesinin askeri unsurlar için birinci öncelik olduğunu ve yapılan tüm faaliyetlerin amacının bunu sağlamak olduğunu daha önce de belirtmiştik. Atış veya silah kullanımını içeren faaliyetler vuruş gücünü test etmek ve personelin eğitim ihtiyacını karşılama için olduğu kadar silah sistemlerinin denenmesi için de önemlidir. Bu tür faaliyetlerin icra edileceği saha ve zaman periyodu belirli bir zaman önceden deklere edilmeli ve yayınlanmalıdır.

Silah kullanımını içeren faaliyetler her ne kadar eğitim amaçlı olsa da, kıyı devletinin siyasi bağımsızlığına açık tehdit oluşturma ve özellikle canlı kaynaklarına zarar verme olasılığı nedeniyle atışsız tatbikat, eğitim ve diğer askeri faaliyetlerden ayrı tutulmalı ve hukuki statüsü ayrı olarak ele alınmalıdır (Çetin, 2014:39).

BMDHS'de bu konuya ilişkin de hüküm bulunmamaktadır. Genel olarak doktrinde, uluslararası hukuk kurallarının, münhasır ekonomik bölgelerde sadece atışsız askeri tatbikatlara izin verildiğinin kabul edildiğini (Hayashi,2012:129), MEB'de seyrüsefer, uçma veya deniz altı kablo döşeme serbestliğinin, ağır topçu veya torpido ateşlenmesini kapsadığını söylemenin zor olduğunu ve, seyrüsefer veya uçuş esnasında kullanılacak yeni silah sistemlerinin testi gibi bazı durumların BMDHS'nin 59. maddesi kapsamında çözümlenmesi gerektiği (Scovazzi,1986:319) gibi görüşler mevcuttur.

Soruna sınırlamalar üzerinden yaklaşılmalıdır. Atışlı da olsa tatbikat eğitim amaçlıdır ve barışçıl olmadığı söylenemez. Kuvvet kullanımı veya tehdit içeren bir durumun da söz konusu olmadığını düşünürsek geriye kıyı devletinin egemen hak ve yetkilerini gözetmek kalır ki bu sınırlama, yürütülen faaliyetin, kıyı devletlerinin münhasır ekonomik bölgelerindeki canlı ve cansız kaynaklarını koruma veya yönetimine ilişkin egemen haklarını ihlal edip etmemesi sorusunun cevabı hukuki statüyü çizecektir.

Bu itibarla; kıyı devletinin MEB'deki ekonomik haklarına zarar vermeyecek nitelikte basit silahların ateşlenmesini kapsayan askeri tatbikatların, BMDHS'nin 56(1) maddesine aykırı olmadığı ve icra edilebileceği söylenebilir. Bununla birlikte, konvansiyonel nitelikte de olsa torpido veya ağır topçu türü silahların ateşlenmesi gibi özellikle kıyı devletinin canlı kaynaklarına zarar verebilecek nitelikte askeri tatbikatların ise, kural olarak, kıyı devletinin izin veya rızası olmaksızın yürütülemeyeceği kabul edilmelidir (Topsoy, 2012:238).

Kıyı devletinin izni mevzusu egemen hakları üzerindeki takdir hakkıdır ve sözleşmede yer almaktadır [BMDHS, 1982: md.56(1)(a)]. Yalnız kıyı devletinin,

uygun olmadığını değerlendirdiği faaliyetin gerekçesini bildirme yükümlülüğü, faaliyeti icra eden devletin ise bunun egemen hakları ihlal etmediğini ispat etme yükümlülüğü vardır. Sorunun BMDHS'nin 59. maddesine uygun olarak çözümlenmek şartıyla, MEB dahilinde bu tür faaliyetlere izin verildiği kabul edilebilir.

Uygulamada MEB'de bu tür faaliyetlerin icra edilmesine itiraz oluşturabilecek örnek bir olay bulunmamakla birlikte devletlerin karasuları dışındaki deniz yetki alanlarında sıklıkla bu tür faaliyetleri saha ve süresini deklere etmek koşuluyla icra ettikleri bilinmektedir.

4.3.3. Askeri Amaçlı Tesis veya Teçhizat İnşası Gerektiren Faaliyetler

Her türlü askeri amaçlar için yığma toprak, çelik veya benzeri maddeler kullanılarak su yüzeyi, altı veya deniz tabanında inşa edilen veya buralara yerleştirilen sabit ya da hareketli bütün platformlara askeri tesis adı verilirken, bu tanım dışında kalan ve askeri amaçlar için ihtiyaç duyulan her türlü araç ve gereçlere askeri teçhizat denir (Topsoy, 2012:240-241).

Kıta Sahanlığı Sözleşmesi (*Geneva Convention on the Continental Shelf* - 1958 CKSS)'nde gelişmekte olan kıyı devletleri, kıta sahanlıklarında diğer devletlerin bu tür askeri faaliyetlerini yasaklayan bir hükmü sözleşme metnine dahil ettirmeye çalışmışlardır (Zedalis, 1984-1985:29). Deniz Yatağı, Okyanus Tabanı ile Bunların Altına Nükleer Silahlar ve Diğer Kitle İmha Silahlarının Yerleştirilmesinin Yasaklanması Hakkında Sözleşme (*Treaty on the Prohibition of the Emplacement of Nuclear Weapons and Other Weapons of Mass Destruction on the Sea-Bed and the Ocean Floor and in the Subsoil Thereof*–1967) görüşmelerinde ise devletlerin yabancı kıta sahanlıklarını bu amaçlar için kullanamayacakları ve kıta sahanlıklarına her türlü silah, tesis ve yapı yerleştirme ve inşası konusunda kıyı devletlerinin egemen haklara sahip oldukları açık şekilde vurgulanmıştır (Boczek, 1988:453).

BMDHS Konferansında da bazı devletler, her ne amaçla olursa olsun, diğer ülkelerin MEB'ine askeri tesis ve teçhizat yerleştiremeyeceğine dair bir hükmü

BMDHS'ye dahil ettirmeye çalışmış (Boczek, 1988:453) fakat başarılı olamamışlardır. Sözleşmede kıyı devletlerinin, MEB'de yapay adalar ile 56. maddede öngörülen amaçlar veya diğer ekonomik amaçlar ya da bu deniz alanındaki haklarını kullanmasına engel teşkil edebilecek nitelikte tesis veya yapıların inşası konusunda münhasır hakka sahip olduğu [BMDHS, 1982:md.60(1)] belirtilmekte ve sivil ya da askeri ayrımı yapılmaması, maddenin kapsamına giren her türlü askeri tesis veya teçhizatın inşasını gerektiren bütün faaliyetlerin kıyı devletinin iznine bağlı bulunduğunu işaret etmektedir (Kraska, 2011:280).

MEB'de yabancı tesis ve yapılar üzerinde kıyı devletinin münhasır hakka sahiptir ve bu tesislerin inşasının kıyı devletinin deniz alanındaki egemen haklarını kullanmasını engellememe şartına bağlanmıştır. Her ne kadar bütün askeri tesislerin, bir şekilde bu hakların kullanılmasına tehdit oluşturacağı düşünülse de (Boczek, 1988:453), MEB üzerindeki haklarını kullanmasını engellemeyen askeri tesislerin inşasının herhangi bir izin ya da onay gerektirmediği kabul edilmelidir (Zedalis, 1984-1985:89).

CKSS (1958)'nin 5(2) maddesinde "tesisler ve diğer aygıtlar" (*installations and other devices*) ifadesi kullanılmasına rağmen BMDHS'nin 60. maddesinde yapay ada, tesis ve yapı (*artificial islands, installations and structures*) terimleri kullanılmıştır. Literatürde bir kısım yazar, yapı teriminin, "aygıt (*device*)" kavramından daha dar anlamda olduğunu bu nedenle seyrüsefer yardımcı araçları gibi küçük nesneleri kapsamadığını (Boczek, 1988:453; Zedalis, 1984-1985:91, Oxman, t.y.:843), bazı kısım yazar ise BMDHS'nin 60. maddesinde terimlerin çok akılcı kullanıldığını ve bu nedenle insan yapımı her türlü nesnesin madde kapsamına dahil olduğunu iddia etmektedir (Scovazzi, 1986:467).

MEB'e yerleştirilen yabancı askeri teçhizatların hukuki statüsü, kullanım amaçlarına göre ikiye ayırarak belirlenmelidir. Denizaltı veya savaş gemilerinin seyrüsefer faaliyetlerine yardımcı olmak amacıyla yerleştirilen askeri algılayıcı ya da takip sistemi gibi teçhizatlar, kıyı devletinin ekonomik haklarını kullanmasını engellemediği müddetçe (Boczek, 1988:454), seyrüsefer serbestliğinin doğal bir

sonucu olarak değerlendirilmeli ve kıyı devletinin izin ya da onayını gerektirmemelidir (Lowe, t.y.:293; Vukas, 2001:415). Dinleme, gözetleme veya askeri keşif gibi seyrüsefer dışında kalan amaçlara yönelik askeri teçhizatlar ise BMDHS'nin 301. maddesi uyarınca, kural olarak, kıyı devletinin rızasını gerektirmelidir (Kraska, 2011:280; Lowe, t.y.:179).

"Denizlerin barışçıl amaçlarla kullanılması" ilkesine (BMDHS, 1982:md.88,301) aykırı olması nedeniyle, savunma amaçlı olanlar haricinde, başka bir ülkenin MEB'inde deniz mayını veya diğer silah sistemlerinin yerleştirilmesi ya da testine izin verilmediği yönündedir (Hayashi, 2012:129; Boczek, 1988:454). MEB'de başta deniz mayını olmak üzere, konvansiyonel ya da nükleer başlık taşıyan silah sistemlerinin yerleştirilmesi veya bunların testinin, sözleşmede tanınan serbestliklerle bağdaşmayacağı aşikardır.

Bu nedenle nükleer veya diğer kitle imha silahlarının testi ve yerleştirilmesini düzenleyen mevcut uluslararası sözleşmeler (Wang, 1992:376) saklı kalmak şartıyla, mevcut uluslararası deniz örf ve adet hukuku ve BMDHS kuralları gereği, yabancı münhasır ekonomik bölgelere bu tür silah sistemlerinin yerleştirilemeyeceği veya testinin yapılamayacağı kabul edilmelidir (Kraska, 2011:281).

4.3.4. Deniz Tabanının Delinmesini Gerektiren Faaliyetler

Kıyı devletleri, hangi amaçla olursa olsun, kıt'a sahanlığı üzerindeki delme faaliyetlerine izin verme ve bu konuda düzenlemeler yapma konusunda münhasır hakka sahiptir (BMDHS, 1982:md.81). Bu itibarla; münhasır ekonomik bölgede deniz tabanının delinmesini içeren her türlü askeri faaliyet kıyı devletinin izninin alınmasını gerektirir (Topsoy, 2012:244).

4.3.5. Keşif/ İzleme/Gözetleme ve Stratejik Bilgi Toplama Faaliyetleri

Keşif, herhangi bir devletin faaliyetleri ve sahip olduğu kaynaklar hakkında, gemi, uçak, denizaltı veya uydular vasıtasyla göz yada başka metotlarla bilgi

edinilmesine denir. İzleme ise, askeri lüteratürde herhangi bir devletin herhangi bir unsurunu sistem ve sensörlerinde muhafaza etmek ve yakın kontrolde tutmaktır. Gözetleme ise keşfe göre daha kapsamlı olmak üzere bir devletin sahip olduğu kaynaklar hakkında bilgi edinilmesi maksadıyla sistemli olarak yapılan gözleme faaliyetine denir. Sözlük anlamları olarak birbirlerine yakın olan bu terimlerin askeri yazında anlamları farklılık arz ederken hepsinin özünde istihbarat elde etme gayesinin olduğunu söyleyebiliriz.

Açık denizlerin serbestliği ilkesinin bir gereği olarak bu tür askeri istihbarat faaliyetlerinin serbest olduğu kabul edilmekle birlikte (Hayashi, 2012:130), MEB'de bu tür faaliyetlerinin icra edilmesinin hukuki statüsü tartışılmaktadır. BMDHS'de, MEB'de yürütülen diğer askeri faaliyetler gibi askeri amaçlı istihbarat faaliyetlerinin hukuki statüsü açık şekilde belirlenmemiştir. Konu ile alakalı olabilecek bir madde olarak, zararsız geçiş esnasında "kıyı devletinin savunmasına veya güvenliğine zarar verecek şekilde bilgi toplanması" yasaktır [BMDHS, 1982: md.19(2)(c)] ifadesi sözleşmede mevcuttur. Sözleşmenin MEB'de kıyı devletinin izni olmaksızın askeri amaçlı bilgi toplama faaliyeti yürütebileceği şeklinde yorumlanması gerektiğini iddia eden ve diğer devletlerin haklarına saygı göstermek şartıyla bütün devletlerin münhasır ekonomik bölgelerde askeri istihbarat dahil her türlü askeri keşif faaliyetinde bulunabileceklerini belirten (Pedrozo, 2010:25) yazarlar olduğu gibi, genel olarak, askeri amaçlı her türlü bilgi toplama faaliyetinin kıyı devletinin güvenliğine tehdit oluşturacağından izninin alınması gerektiğini savunan (Zhang, 2010:44) yazarlar da mevcuttur.

Askeri keşif ve istihbarat faaliyetlerinin devletlerin çıkar ve güvenliklerinin korunmasındaki artan önemi ise uygulamadaki bu ayrımı derinleştirmekte ve devletleri çatışma noktasına getirmektedir. Bunun en çarpıcı örneği "EP-3 Olayı" olarak bilinen ve Çin münhasır ekonomik bölgesi üzerinde uçuş yapan ABD EP-3E keşif uçağı ile onu engellemeye çalışan Çin F-8 savaş uçağının çarpışmasıyla ortaya çıkan sorundur (Hürriyet, 11.04.2001). Bilinidiği üzere kıyıdan 12 deniz millik bir mesafe ve üzerindeki hava sahasında devletlerin tam egemenliği söz konusudur. ABD, keşif uçağının 12 deniz millik Çin deniz ve hava egemenlik alanının dışında olduğunu

dolayısıyla olayın, "uluslararası suların üzerindeki hava sahasında" yaşanan bir çarpışma olarak değerlendirilmesi gerektiği iddia ederken, keşif uçağının bu faaliyetini ulusal güvenliğine tehdit olarak algılayan Çin ise olayı, münhasır ekonomik bölge üzerindeki uçuş serbestliğinin ihlali olarak değerlendirmiştir (Galdorishi ve Kaufman, 2002:292).

Burada iki devletin de MEB üzerinde ki bu istihbarat faaliyetlerinin hukuki niteliğine ilişkin farklı yorumları krizi tırmandıran asıl sebeptir. Gelişmiş devletler, bu tür faaliyetlerin açık deniz serbestliğinin bir parçası olduğunu dolayısıyla kıyı devletinin izin ya da onayı olmaksızın MEB'de serbest şekilde yürütüleceğini iddia ederken, gelişmekte olan kıyı devletleri bu tür faaliyetler için izninin alınmasını zorunlu koşmaktadır (Kraska, 2011:282).

Karasularında istihbarat faaliyetlerinin yasaklandığını söylemiştik. MEB'de benzer yasaklamanın öngörülmemiş olmaması ve BMDHS 301. maddede, askeri amaçlı bilgi toplama faaliyetinin yasak kapsamında sayılmamış olması (Pedrozo, 2010:25) nedeniyle bu tür faaliyetlerin MEB içerisinde serbest olduğu kabul edilebilir. Ancak, EEZ Esasları V(b) maddesinde, MEB'de "kıyı devletine karşı kuvvet kullanılmasını desteklemeye yönelik bilgi toplama faaliyetleri" izin alınması şartına bağlanmıştır. Burada izin tabi olarak MEB'i kullanılan kıyı devletine karşı değil ancak üçüncü bir ülkeye karşı alınabilir. Askeri keşif ve gözetleme, ile kıyı devletinin siyasi bağımsızlığı veya toprak bütünlüğüne karşı herhangi bir tehdit içermeyen bilgi toplama faaliyetlerinin bildirim ya da izne ihtiyaç olmaksızın serbestçe yürütülebileceği, bunlar dışında kalan faaliyetler için kıyı devletinin izin ya da onayının alınması gerektiği uluslararası hukuk açısından uygundur denilebilir (Topsoy, 2012:247).

4.3.6. Askeri Amaçlı Bilimsel Araştırma ve Ölçüm Faaliyetleri

Genel olarak deniz çevresi hakkında bilgi birikiminin arttırılmasına yönelik yürütülen sistematik araştırmalar olarak tanımlanan MSR (*marine scientific research*)'nin hukuki statüsü, BMDHS XIII. bölüm'de düzenlenmiştir (BMDHS,

1982:md.238-265). BMDHS'de askeri veya sivil amaçlı MSR şeklinde herhangi bir ayrıma gidilmemesi ve özellikle askeri araştırma ile MSR arasında ayrım yapılmasının pratikte mümkün olmaması nedeniyle askeri amaçlı bilimsel araştırmaların da kural olarak BMDHS'nin MSR'ye ilişkin hükümlerine tabi olduğu kabul edilmektedir (Topsoy, 2012:248). Bu tür sivil ya da askeri bilimsel araştırma faaliyetleri kıyı devletinin hak ve yetkilerinin gözetmek kapsamında kıyı devletinin iznine tabidir diyebiliriz.

Askeri ölçüm faaliyetleri, kıyı suları ve açık denizlerde üstlenilen askeri amaçlı denizden bilgi toplama faaliyetlerini içermektedir. Askeri ölçüm faaliyetleri, deniz çevresi hakkında bilginin insanlık adına gelişmesi veya bilimin gelişmesi amacıyla yapılmadığından MSR'den tamamen farklıdır (Kraska, 2011:277).

Pedrozo (2010:22)'ya göre MSR ve askeri amaçlı ölçümler ve hidrografik ölçümler arasındaki fark toplanan bilgilerin nasıl kullanıldığı ile ilgilidir. Yani toplanan bilgiler, tüm insanlığın çıkarları gözetilerek kullanılıyorsa MSR icra edildiği, askeri amaçlar için kullanılıyorsa askeri ölçüm icra edildiği, genellikle ekonomik amaçlarla kullanılıyorsa hidrografik ölçümler icra edildiği söylenebilir.

Bu konuya ilişkin yapılan en önemli tartışma MSR ve Hidrografik Amaçlı Askeri Ölçüm Faaliyetleri'nin statüsüne ilişkindir. ABD ve Çin arasında 2009 yılında Çin'in MEB'inde gerçekleşen "Impeccable olayı" ile bu sorun tartışma alanı bulmuştur. ABD'nin silahsız ve askeri maksatlı okyanus ölçüm gemisini (*USNS Impeccable*)'nin, içerisinde Çin donanmasına ait istihbarat gemisi, devlete ait balıkçı, karakol ve oşinografi gemileri bulunan toplam beş gemi tarafından Hainan Adası'nın 75 mil açıklarında kuşatıldığı ve çatmaya varacak kadar yaklaşarak taciz edildiği belirtilmiştir (Washingtonpost Gazetesi, 2016). Bu taciz vakası akabinde ABD olayı kınamış ve uluslararası örf ve adet hukukunun MEB'de "tek taraflı, sınırsız askeri faaliyetlerde bulunma hakkı bahşettiğine" ilişkin iddiasını tekrarlamıştır (Pedrozo, 2010:102).

Çin Savunma Üniversitesi tarafından ise geminin resmî olarak ABD Donanması'na ait bir gemi olduğu ve ABD basınında yer alan haberlere göre istihbarat amaçlı kullanıldığı, dolayısıyla bölgede denizaltı izlerini keşfetmeye çalışarak askeri bir görev icra ettiğini ifade edilmiş ve bu durumun, askeri faaliyetleri MEB için sınırlandıran "Çin Halk Cumhuriyeti MEB ve Kıta Sahanlığı Yasası"na aykırı olduğu belirtilmiştir (China Radio International-CRI), 12 Mart 2009). Ayrıca, aktif-pasif sonar sistemi kullanarak bölgede izinsiz faaliyette bulunan ABD'nin bu girişimleri ile BMDHS'nin 300 ve 301. maddelerini ihlal ettiğini öne sürmüştür (Geng, 2012:27). Bateman (2009)'ın bu konu hakkında görüşüne göre, ABD'nin geminin sıradan bir askeri gemi olduğuna ilişkin açıklama ve olaya yaklaşımı tamamen doğruyu yansıtmamaktadır. Bu gibi faaliyetlerde kıyı devletinin haklarının gözetilmesi büyük öneme haizdir çünkü USNS Impeccable'ın donanımları gözönüne alındığında, mayın harbi, denizaltı harbi veya denizaltı harekâtlarında kullanılabilecek bilgileri askeri amaçlar için toplayabileceği akla gelmektedir. Bu da deniz tabanının, gelgit akıntılarının, oşinografik ve denizaltı akustik durumlarının incelenmesini gerektirecektir ki, bu faaliyetlerin bazıları MSR kapsamına girmektedir. Ancak USNS Impeccable türevi gemilerin askeri gemiler olduğu ve BMDHS'nin MEB'deki askeri faaliyetlere yasak getirmemesi gözönüne alındığında Çin'in bu tutumunu sürdürmesi de pek doğru olmayacaktır (Bateman, 2009).

Yukarıda bahsedilen birçok askeri faaliyetde olduğu gibi burada sözleşmenin devletlerin politikaları ışığında farklı yorumlandığı görülmektedir. Brezilya, Uruguay, Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Malezya ve Çin gibi kıyı devletleri münhasır ekonomik bölgelerindeki bu tür askeri faaliyetleri barışçıl amaçlar ilkesine aykırı olarak kabul ederken ABD, İtalya, Almanya ve Hollanda ise açık deniz serbestliği olarak değerlendirmektedir (Guoxing, t.y.:19). Hidrografik amaçlı sivil veya askeri öncelikli amaç, deniz çevresine ait bilgi birikiminin arttırılmasından ziyade seyir güvenliği için tedbir almak olduğundan, askeri amaçlı ölçüm faaliyetlerinin MSR'den farklı bir kavram olduğu ve kural olarak, münhasır ekonomik bölgelerde kıyı devletinin iznine ihtiyaç duyulmaksızın yürütülebileceği kabul edilmelidir (Topsoy, 2012:250).

BEŞİNCİ BÖLÜM
DOĞU AKDENİZ VE TÜRKİYE EKSENİNDE DURUM DEĞERLENDİRMESİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

5.1. DURUM DEĞERLENDİRMESİ

BMDHS'nin 56 ve 57. maddelerinde kıyı devletlerinin münhasır ekonomik bölgedeki egemen hak ve yetkilerini kullanmaları herhangi bir şekil ya da ilan şartına bağlanmamakla birlikte doktrinde, kıta sahanlığının aksine (Pazarcı, 2003:395), kıyı devletinin bu hak ve yetkileri kullanabilmesinin, uluslararası hukuka uygun şekilde münhasır ekonomik bölge ilânına bağlı bulunduğu belirtilmektedir (Toluner, 1996:273).

Konuyla ilgili BMDHS'nin 73(1) maddesi ise kıyı devletlerine, dolaylı olarak, sadece "münhasır ekonomik bölgedeki canlı kaynakların araştırılması, işletilmesi, korunması ve yönetimi konularında" ulusal düzenleme yapma yetkisi vermektedir. Genel olarak askeri faaliyetler, canlı kaynakları hedef alan bir faaliyet olmadığından kıyı devletlerinin, kural olarak, münhasır ekonomik bölgedeki yabancı askeri faaliyetlerle ilgili ulusal düzenleme yapamayacağı kabul edilmelidir (Nandan ve Rosenne, 1993:565).

Brezilya, Uruguay, İran gibi bazı devletler iç hukuklarında MEB'de diğer devletlerin askeri faaliyet yürütmelerini izin koşuluna bağlayan kanunları kabul etmişlerdir. Uluslararası örf ve adet hukuku ve BMDHS'de devletlere bu tür düzenlemeler yapma yetkisi veren açık bir kural bulunmamaktadır (Francioni, 1985:216). Dolayısıyla bu tür kanunları kabul etmenin uluslararsı hukuk nezninde bir hükmü olmayacağı söylenebilir.

Nitekim çivi ile çekiç örneğindeki gibi, bir yerde hüküm varsa yaptırım da olmalıdır. Kıyı devletinin MEB'deki askeri faaliyetleri izin koşuluna bağlaması ve uymayanlara bir yaptırım uygulaması gerekir. Bu yaptırımın askeri doktrindeki şekli

bu tür davranışlarda bulunan mütecaviz unsurlara kuvvet kullanılmasıdır. Bu noktadan hareketle, tüm bu incelemelere rağmen kıyı devletinin MEB'inde BMDHS 301. ve 60. maddelerine uygun olmayacak şekilde davranan bir askeri gemi için kuvvet kullanması uluslararası hukuk tarafından haklı görülmemektedir. Bu tür bir askeri faaliyeti gerçekleştiren unsura karşı kuvvet kullanımını engelleyen en önemli etken münhasır ekonomik bölgedeki yabancı savaş gemileri mutlak yargı bağışıklığına sahip bulunması (BMDHS, 1982:md.95) ve sözleşmede yer alan hiçbir hükmün MEB içerisinde savaş gemisinin dokunulmazlığına halel getiremeyeceği (BMDHS, 1982:md.32)'nin örf ve adet hukuku dahil hüküm altına alınmasıdır. Ayrıca ironik bir şekilde BMDHS'nin 301. maddesine uyulmadığını iddia eden kıyı devletini kuvvet kullanma hususun da yine aynı madde bağlamaktadır. Çünkü MEB'de devletlerin kuvvet kullanmaları veya kuvvet tehdidinde bulunmaları açık şekilde yasaklanmaktadır.

Daha da ötesi karasularından zararsız geçiş yapan bir savaş gemisinin, yapılan ihtarlara rağmen geçişe ilişkin kurallara uymaması durumunda kıyı devleti tarafından sadece derhal karasularını terk etmesini isteyebileceği düzenlenmektedir (BMDHS, 1982:md.30). Kıyı devletinin tam egemen haklara sahip olduğu deniz yetki alanı olan karasularında dahi kuvvet kullanımını yasaklayan bu hüküm ışığında sadece ekonomik hak ve yetkilerin olduğu MEB'de meşru müdafaa haricinde böyle bir müdehalede bulunma uluslararası hukuka uygun düşmeyecektir (Oxman, t.y.:815; Kraska, 2011:250). Kıyı devleti, münhasır ekonomik bölgede yürütülen yabancı askeri faaliyetin kendisine yönelik silahlı bir saldırıya dönüşmesi durumunda, BM Güvenlik Konseyi'nce gerekli tedbirler alınıncaya kadar yabancı askeri faaliyetin durdurulması ya da engellenmesine yönelik kuvvet kullanabilir (BM Antlaşması, md. 51). Bunların yanında kıyı devletinin, BMDHS'nin 60. maddesi kapsamına giren tesis veya yapılar ile 80. maddesine aykırı şekilde deniz tabanı delinerek yerleştirilen askeri tesis ve teçhizatı kaldırma yetkisinin olduğu da kabul edilmelidir (Topsoy, 2012:253).

Kıyı devletlerinin, canlı kaynaklarının araştırılması, işletilmesi ve yönetimine ilişkin koyduğu ulusal düzenlemelerine uyulmasını sağlamak" ve "boşaltma (*damping*) yoluyla oluşan kirliliği önlemeye yönelik konulan kuralların icrasıyla"

sınırlı olmak şartıyla, münhasır ekonomik bölgesindeki faaliyetler üzerinde kuvvet kullanabilecekleri düzenlenmektedir [BMDHS, 1982:md.73(1),216]. Ancak muharip ve yardımcı sınıf savaş gemileri, ticari olmayan devlet gemileri ve uçakları, kural olarak, deniz çevresinin korunması ve muhafazasına ilişkin hükümlerden bağışık tutulmuştur (BMDHS md.236). Dolayısıyla MEB'de faaliyette bulunan yabancı savaş gemi ve uçakları ile yardımcı savaş gemileri üzerinde kıyı devletinin, kural olarak, deniz çevresini koruma ve muhafazasına ilişkin herhangi bir yetkisinin olmadığı kabul edilmelidir.

Türkiye Karadeniz haricinde, antlaşmalarla sınırlandırılmış münhasır ekonomik bölge niteliğinde deniz yetki alanı bulunmamaktadır. Doğu Akdeniz'in yanı sıra, Orta ve Batı Akdeniz'de birçok devlet arasında deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik çeşitli antlaşmalar yapılmış ve münhasır ekonomik bölge ilanında bulunulmuştur.

Doğu Akdeniz'de GKRY ve Yunanistan'ın uluslararası hukuk ve meşruiyete aykırı olarak yaptığı anlaşmalar bölge dışı aktörler tarafından da destek görmektedir. Bunun somut örneklerden biri de Avrupa Birliği Komisyonu'nun 14 Ekim 2009'da açıkladığı 2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nun 32'nci sayfasında "Bölgesel Konular ve Uluslararası Yükümlülükler" başlığı altında yer alan "Kıbrıs" alt başlığının 4'üncü paragrafında Akdeniz'deki petrol arama çalışmaları konusunun yer almasıdır. Bu raporda Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nden yana bir tavır sergilenerek, Türk Deniz Kuvvetleri'nin Akdeniz'deki sivil petrol arama çalışmalarına engel olmasını kınayan ifadelere yer verilmiştir (Yaycı, 2012:53).

Türkiye, bugüne kadar bölgedeki haklarını korumaktaki kararlılığını göstermek üzere, sismik araştırmalar dâhil devlet uygulamaları yapmış ve muhtemel MEB'indeki haklarına tecavüz girişimlerinin başarıyla bertaraf etmiştir (Hürriyet Gazetesi, 24.11.2008). Bununla birlikte 032°16'18''D boylamı ile 027°22'D ile 028°00'D boylamları arasında ve 34°00'K enlemi kuzeyinde kalan sahalarda hakları olduğunu (Milliyet Gazetesi, 23.02.2007) çeşitli vesilelerle münferit olarak beyan

etmiş ancak henüz BM'ye GKRY'nin yaptığına benzer bir MEB ilanında bulunmamıştır.

5.2. TÜRKİYE'Yİ DOĞU AKDENİZ'DE BEKLEYEN TEHLİKELER

Bu bağlamda ilk tehlike, GKRY'nin münhasır ekonomik bölge politikasını takip eden Yunanistan'ın Meis, Girit, Kaşot ve Kerpe'yi birleştiren hattı esas alarak Mısır ile münhasır ekonomik bölge belirlemek için çaba içerisinde olmasıdır (Milliyet Gazetesi, 10.02.2007). Bu durumun gerçekleşmesi halinde Türkiye ile Mısır arasında yapılacak MEB sınırlandırması antlaşmasından Türkiye'nin hissesine düşen 145.000 km^2'lik alan 33.000 km^2'ye düşecek ve 71.000 km^2'si Yunanistan'ın münhasır ekonomik bölgesi haline gelecektir (Tamçelik ve Kurt, 2014:899).

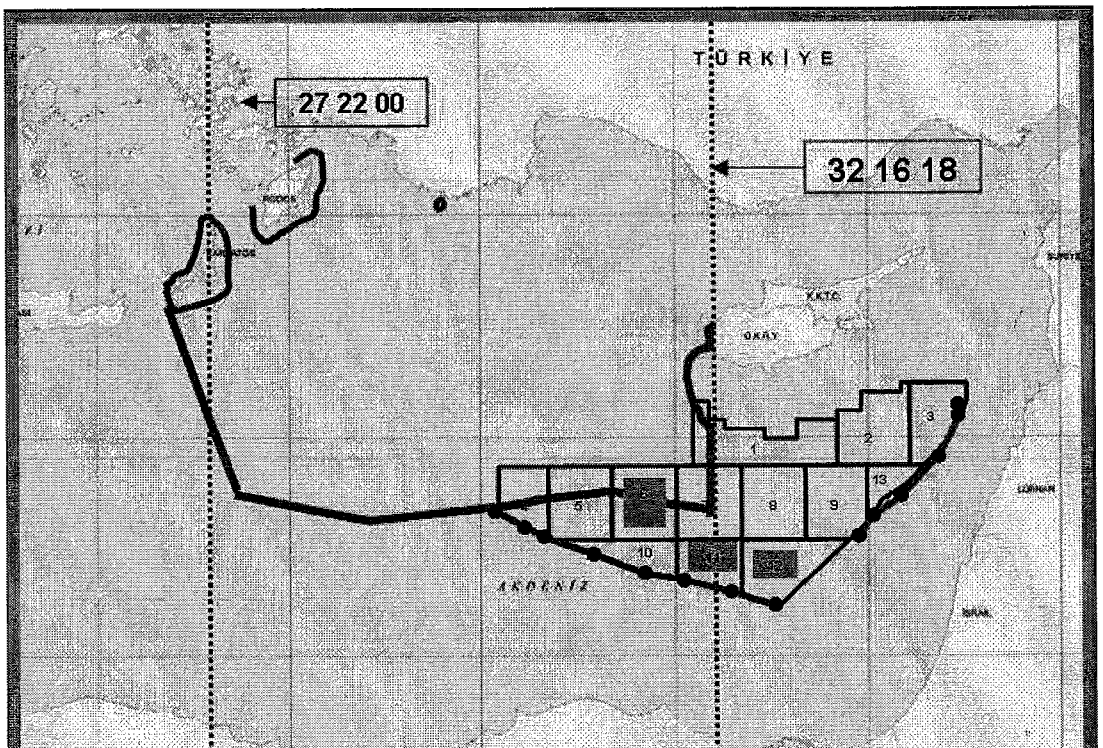
Bu kötü senaryo gerçekleşmeden, Doğu Akdeniz'de öngörülen iddia edilen muhtemel MEB'in iç hukuk düzenlemeleri ile paralel olarak ilan edilmesi önemli bir seçenek olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin bir "Münhasır Ekonomik Bölge Kanunu" mevcut değildir (İzmir Deniz Ticaret Odası Resmi İnternet Sitesi, 2016). Zira bugün için Birleşmiş Milletler'e tek taraflı MEB ilan ettiğini duyuran 32 devlet bulunmaktadır (Yaycı, 2012:56).

GKRY'nin imzaladığı bu antlaşmalar GKRY'nin MEB iddialarını kabul ettirmesinin yanında Türkiye'nin İsrail ve Lübnan ve hatta Mısır ile antlaşma yapma imkânının ortadan kaldırmaktadır.

GKRY'nin MEB sınırları tespitinin aksine Türkiye bugüne kadar sadece düşey hatlar ile sınırlandırma yapmayı öngörmüş ve bu konuda ne yazık ki mütevazı davranmıştır. Hâlbuki Türkiye'nin deniz hukukunun ilgili hüküm ve prensipleri ile uluslararası mahkeme ve hakem kararları ışığında Mısır ve KKTC'nin yanı sıra İsrail, Libya, Lübnan ve Suriye ile de hakkaniyetli olacak şekilde diagonal hatlar esas alınarak deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına dair antlaşmalar imzalaması mümkündür. Bu şekilde imzalanacak antlaşmalar Türkiye'nin olduğu kadar, bahse konu kıyıdaşların da menfaatinedir. Türkiye'nin İsrail ve Mısır ile yapabileceği olası

bu sınırlandırma antlaşmalarına istinaden, Kıbrıs Adası güneyinde GKRY'nin ilan ettiği, Şekil 8 ile gösterilen 1, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11 ve 12'nci parsellerinde MEB haklarına sahip olması söz konusudur (Yaycı, 2012:57).

Şekil 8: Prof.Dr. Sertaç Hami Başeren'in Türkiye'nin Muhtemel MEB'ini ve GKRY'nin İlan Ettiği Parsellerini Gösterir Haritası

Kaynak: (Yaycı, 2012:33)

Enerji koridoru olmak için yoğun uğraş veren Türkiye, bu gayesi doğrultusunda Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı ve Şahdeniz Hattı'nı faaliyete geçirmiş, Nabucco, Samsun-Ceyhan, Şahdeniz-2 ve TANAP projelerini hayata geçirmek ve Ceyhan'ı ve İskenderun Körfezi'ni enerji nakil üssü haline getirmek için uğraş vermektedir. Bununla birlikte maliyeti oldukça yüksek olmakla birlikte GKRY, adada doğalgaz terminalinin kurulması için harekete geçmiş durumdadır. GKRY'nin yanı sıra Doğu Akdeniz'den çıkacak doğalgazı uluslararası piyasaya vermek isteyen bir diğer devlet de Yunanistan'dır. Bu hedefi doğrultusunda Yunanistan da yüksek

maliyete rağmen "Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi" ile doğalgazın Girit üzerinden Avrupa'ya ulaştırılmasını tasarlamaktadır (Kıbrıs Postası Gazetesi, 20.08.2013). GKRY'nin ve Yunanistan'ın projelerini hayata geçirmesi durumunda, makro düzeyde Türkiye'nin enerji koridoru, mikro düzeyde ise Ceyhan'ın ve İskenderun Körfezi'nin enerji dağıtım üssü haline getirilmesi projeleri önemli darbe yiyecektir. Bölgedeki enerji potansiyeli için trilyonlarca dolar değer biçilmesi soruna başta Fransa dahil olmak üzere bölge dışı devletlerin dahil olmasına sebep olmuştur (Tamçelik ve Kurt, 2014:900).

Doğu Akdeniz'de, Yunanistan – GKRY – İsrail arasındaki yakınlaşma, Yunanistanın MEB sınırlandırması konusunda GKRY'yi örnek alması gibi gelişmeler, Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye sokmakta ve bölge üzerindeki hareket kabiliyetini kısıtlamaktadır (Tamçelik, 2013:255-258). "One Minute Krizi", "Alçak Koltuk Krizi" ve "Mavi Marmara Baskını" ile Türkiye – İsrail ilişkileri çok ciddi darbe almış. İsrail, Mavi Marmara baskını nedeniyle Türkiye'den özür dilemiş olmasına rağmen iki devlet arasındaki ilişkilerde iyileşme olmamış aksine gerginlik, askeri ilişkilere de sirayet etmiş, "Türkiye Anadolu Kartalları" adlı tatbikata her dönem davet ettiği İsrail'i davet etmemeye başlamış, hava sahasını İsrail'in askeri uçaklarına kapatmış ve askeri antlaşmalar gözden geçirilmiştir. İsrail'in bu durum karşısında GKRY'e ve Yunanistan'a yakınlaşması ve bölgede ortak askeri tatbikatlar icra etmesi MEB'de sağlanan itifakın devam edeceği sinyalini vermektedir (Tamçelik ve Kurt, 2014:901). 2016 yılı üçüncü çeyreği itibariyle Türkiye tarafından gerginliği azaltıcı adımlar atılmaya başlanmıştır ve İsrail Devleti Büyükelçisinin 31 Kasım 2016 tarihinde Ankara'da göreve başlaması ile normalleşme süreci başlamıştır. Fakat dengelerin sürekli değiştiği mevcut düzende İsrail Devleti'in kendine özel askeri gücü ve diğer ülkelere karşı tutumu ve attığı adımlar değerlendirilerek iki ülke arasında tekrar gerginliğin yaşanması muhtemeldir. Konunun bu açıdan değerlendirilmesini uygun buluyoruz.

GKRY'nin İsrail'den savaş gemisi sipariş etmesi ve İsail'in donanması için Yunanistan'dan bir ada satın alma ya da kiralama düşünceleri, Yunanistan ve GKRY'nin ekonomik krizde olmalarına rağmen sürekli silahlanma çalışmaları bu üçlü

ittifakın Türkiye'yi denizden ablukaya alma girişimlerinin bir parçasıdır. Bu durumda Türkiye, güney sınırlarını güvenlik altına alabilmek için daha fazla askeri harcamalar yapmak durumunda kalmıştır. Dolayısıyla ülkenin gelişmesi ve refahın artırılması için kullanılacak kaynakların askeri harcamalara aktarılması, Türkiye'nin uzun vadeli hedeflerini de tehlikeye düşürecektir (Tamçelik ve Kurt, 2014:901).

GKRY ve Yunanistan'ın AB'ye üyeliği Doğu Akdeniz'de AB'ye söz hakkı vermiştir. AB, 2004 yılında Doğu Akdeniz'deki çıkarları doğrultusunda, uluslararası hukuka aykırı olmasına rağmen Kıbrıs'ın, bütün ada adına AB'ye üyeliğini onaylamıştır.

Bölgedeki MEB sınırlandırma uyuşmazlığı sorununa bu şekilde taraf olan AB'nin, bu konu hakkında Sevilla Üniversitesi'ne çalışma yaptırarak, GKRY ve Yunanistan'ın mevcut çalışmasını destekler nitelikte münhasır ekonomik bölge haritası yayımlaması MEB sınırlandırması konusunda GKRY'nin ve Yunanistan'ın iddialarını desteklediğini göstermektedir. Aslında 1970'li yıllarda Rusya ile yaşanan kriz nedeniyle Ortadoğu'ya ilgisi artan ve 2000'li yıllarda Rusya'nın enerji kartını bir silah olarak kullanmaya başlaması ile enerji tedarikçilerini çeşitlendirerek enerji güvenliğini sağlamaya çalışan AB, GKRY'nin doğalgaz arama faaliyetlerini desteklemektedir. Nitekim AB, desteğini 2009 ilerleme raporunda, Türk donanmasının faaliyetlerinden rahatsız olduğunu "Türk donanması GKRY'nin petrol arayan sivil gemilerini engellemiştir" ibaresiyle ve 11 Aralık 2012 tarihinde gerçekleştirilen AB Genel İşler Konseyi toplantısının sonunda yayınlanan bildiride Türkiye'yi, GKRY'yi hedef almaması konusunda uyararak göstermiştir (AB Genel İşler Konseyi Toplantısının Genişleme ve Türkiye ile İlgili Sonuçları, 2016).

Fransa Akdeniz'de birliğin sağlanması için yoğun çaba ile AB bünyesinde *Akdeniz İçin Birlik Projesi*'ni hayata geçirerek, ilgi alanındaki etkinliğini artırmak istemiştir. Ayrıca bu proje çatısında Suriye ve İsrail birbirlerine yakınlaştırmaya çalışmıştır (Radikal Gazetesi, 19.06.2008). Sarkozy'nin iktidara gelmesi ile birlikte Fransa'nın GKRY ile olan ilişkileri de gelişme göstermiş ve iki ülke birbirine yakınlaşmıştır (Yıldırım, 2016:6). Fransa ile GKRY arasında 2006 yılında imzalanan

Savunma ve İşbirliği Antlaşması akabinde cumhurbaşkanı seviyesinde de olmak üzere Fransız üst düzey yetkilileri adaya ziyaretler gerçekleştirmiş, taraflar ortak askeri tatbikatlar düzenlemiştir. GKRY askeri olarak eksikliklerini tamamlarken taraflar arasındaki siyasi ekonomik ve kültürel ilişkiler de ivme yakalamıştır. İlişkilerin devamı kapsamında GKRY, Fransız "Commonwealth"i olarak adlandırılabilecek *Fransızca Konuşan Ülkeler Örgütü*'ne katılmış, buna karşılık Fransa GKRY'de ekonomik yatırımlar gerçekleştirmiş ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki doğalgaz arama çalışmalarına destek vererek petrol şirketi TOTAL, GKRY'nin belirlediği parsellerde arama çalışmalarına başlamıştır (Kıbrıs365 Haber Sitesi, 2013).

Fransa'nın GKRY'den askeri üs elde etmesi, Doğu Akdeniz'de askeri varlığını artırması ve bölge devletleri ile yaptığı tatbikatlar, Türkiye'nin güney sınırlarında yeni bir tehdit olarak ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra Fransızların eğiteceği Rum askeri ve yine Fransa'nın silahlandıracağı GKRY, KKTC'de yaşayan Türk vatandaşları için tehdit oluşturmaktadır (Tamçelik ve Kurt, 2014:905).

Rusya ile ilişkiler 24 Kaım 2015 tarihinde Türkiye'nin Rusya'ya ait SU-24 Savaş Uçağını düşürmesi ile durma noktasına gelmişse de. 2016 yılının üçüncü çeyreğinde Türkiye'nin attığı adımlar ve karşılıklı mektuplar ile ilişkiler normal seyrine girmiştir. Arap Baharı ile Doğu Akdeniz'deki varlığı tehlike altına giren Rusya, bölgedeki varlığını devam ettirmek için Suriye'ye destek vermeye devam etmektedir. Ancak Doğu Akdeniz'de kalıcı olmak için Suriye'den çıkma ihtimalini de göz önünde bulundurması, GKRY ile yakınlaşarak bu devletle askeri antlaşma imzalaması, adada üs oluşturması ve GKRY'yi askeri anlamda desteklemesi ihtimal dahilindedir. Ayrıca bölgenin tansiyonunu yükselten İsrail-Lübnan arasındaki siyasi ve askeri gerginlik, Lübnan ve Suriye'deki etnik ve kültürüler ayrışmalar bölgenin çatışma alanı olma potansiyelini arttırmaktadır. Özellikle Suriye'deki terör olayları, PYD, İŞİD varlığı ve Türkiye'nin bir şekilde bu olaylara dahil olmasıyla yaşanan gerginlik dahil tüm bu yaşanan ve yaşanabilecek çatışma alanları Türkiye'yi büyük bir krizin içine çekebilecek potansiyeldedir (Tamçelik ve Kurt, 2014:906).

5.3. DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE SINIRLANDIRMASI UYUŞMAZLIĞI KAPSAMINDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Günümüze kadar, uluslararası hukuk çerçevesinde deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarına ilişkin 11 adet uluslararası yargı kararı verilmiştir. Şüphesiz ki uluslararası mahkemelerin önüne gelmiş ve karara bağlanmış sınırlandırma uyuşmazlıklarının ilgili olduğu coğrafî alanlar arasında kimi özellikleri bakımından Doğu Akdeniz'le benzerlikler mevcuttur. Bu davalardaki yargı kararları, genel sınırlandırma ilkelerini açıklayan belirli prensipler ve metotlar oluşturmasının yanı sıra, ilgili alanların Doğu Akdeniz'e benzerliklerinden dolayı, Türkiye'nin tezlerine ve Doğu Akdeniz'de Kıt'a Sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına özgü yansımalar da içermektedir. Bu yansımalar, temel olarak hakkaniyetin ve hakkaniyet prensiplerinin somut meselelere nasıl uygulanması gerektiğine ve bu kavramların pratikte ne ifade ettiğine ilişkindir (Uğur, 2006:45).

Türkiye'nin güney sınırlarında ciddi bir şekilde belirmeye başlayan bu tehlikeyi bertaraf etmesi için çözüm önerilerinin başında, Türkiye'nin münhasır ekonomik bölge politikasını belirlemesi gelmektedir. Türkiye'nin MEB politikası, yıllarca topraklarında yürüttüğü misakı milli politikası gibi barışçıl ve Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'de hak ve menfaatlerini koruyacak bir politika olması önemlidir.

Politikanın belirlenmesini MEB ilanı takip etmeli ve kıyıdaş ülkelerle MEB sınırlandırma anlaşmaları yapmanın yolları aranmalıdır. Anlaşıldığı üzere Doğu Akdeniz gibi ihtilaflı bir bölgede ikili antlaşmalar kilit rol oynamaktadır. Bu kapsamda ulu önder Atatürk'ün "Yurtta Barış Dünyada Barış" ilkesiyle kıyıdaş ülkeler Suriye, Mısır, Lübnan, İsrail ve Libya ile siyasi sorunlar giderilmeli ve MEB sınırlandırması konusunda masaya oturulmalıdır. Bu bağlamda Türkiye'nin, dış politikalarında daha uzlaşmacı olması ve bölgesel güvenlik ve istikrarın koruyucusu görevini üstlenmeli hatta bölgede yaşanan sorunlara ara buluculuk yaparak uluslararası kamuoyundaki imajını düzeltmelidir (Tamçelik ve Kurt, 2014:906).

Türkiye özellikle Suriye'ye ve Mısır'a ilişkin politikalarını gözden geçirmeli, *duygusal*, *ahlâki* veya *değerli yalnızlık* gibi politikaları bir kenara bırakıp realist davranmalı ve Suriye ile Mısır'daki mevcut rejimlerin varlığını koruma ihtimalini göz önünde bulunduracak politikalar belirlemelidir. Aksi takdirde Türkiye'yle ilişkilerin kötü olduğu Suriye ve Mısır, GKRY ile başta münhasır ekonomik bölge antlaşması olmak üzere Türkiye'yi zor durumda bırakabilecek antlaşmaları imzalayabilecek ve bu durum, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenliğini ciddi ölçüde sarsabilecektir (Tamçelik ve Kurt, 2014:907).

Türkiye'nin atması gereken bir diğer adım da Doğu Akdeniz'de bölgesel caydırıcılığını artırabilmek ve bu politikalarını destekleyebilmek için için askeri varlığını korumaktır. GKRY, İsrail ve Yunanistan arasındaki askeri yakınlaşmanın oluşturduğu ittifak ile tehdit düzeyinin asgari seviyeye çekilmesi için Türkiye'nin Akdeniz'de güçlü bir donanmaya ihtiyacı vardır. Güçlü bir donanmaya sahip Türkiye aynı ölçüde Yunanistan, GKRY ve diğer başrol devletlerin Doğu Akdeniz'deki manevra kabiliyetini sınırlandırabilecektir. Bu bağlamda Türkiye, maliyetli olmasına rağmen donanmasını kuvvetlendirmeli ve daima göreve hazır tutmalıdır.

NATO tarafından bölgedeki silah ve askeri maksatla kullanılabilecek diğer malzeme akışının kontrol altında bulundurulması, kitle imha silahları ve benzeri materyalin yayılmasının önlenmesi kapsamında Türkiye'nin de dahil olduğu "Etkin Çaba Harekâtı" sürdürülmektedir (Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2016). Türk Deniz Kuvvetleri Etkin çaba Harekatına, başlangıç tarihi olan Ekim 2001'den beri destek vermektedir (Girgin, 2013:63).

Türk Deniz Kuvvetleri'nin, bölgede enerji başta olmak üzere, deniz ulaştırma hatlarının güvenliğini ve açık tutulmasını sağlamak maksadıyla icra ettiği bir diğer faaliyet 2004 yılından itibaren NATO'nun Etkin Çaba Harekâtı ile bağlantılı olarak icra edilen "Akdeniz Kalkanı Harekâtı"dır (Yaycı, 2012:10). AKH'nin öncelikli amaçları;

i. İlgili deniz alanlarında petrol taşımacılığının güvenliğini sağlamak,
ii. Deniz taşımacılığına yönelik risk ve tehditleri caydırmak,

iii. NATO'nun bölgedeki deniz güvenliğine yönelik girişimlerini desteklemek,

iv. Muhtemel deniz yetki alanlarında sancak/varlık göstermektir.

Deniz kuvvetlerine bağlı yüzer ve uçar unsurların katılımıyla icra edilen harekâtta şüpheli gemiler tespit edilmekte ve söz konusu gemilerin Türk limanlarına girmesi halinde durum Sahil Güvenlik Komutanlığı'na iletilerek gerekli arama ve kontrol işlemlerinin yapılması sağlanmaktadır (Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2016).

AKH'nin iki açıdan önem taşıdığı değerlendirilmektedir. Birincisi Irak ve Hazar Havzası, enerji kaynaklarının tüketim pazarlarına taşınması amacıyla inşa edilen petrol boru hatları İskenderun Körfezi'ni küresel bir enerji dağıtım merkezi haline getirmiştir. Akdeniz Kalkanı Harekatı'nın amacı, İskenderun'dan çıkan petrol ulaştırma hatlarının batı ve güney hatlarında sancak ve varlık göstererek caydırıcılık sağlamak ve denizde durumsal farkındalığı sağlamaktır (Girgin, 2013:63). İskenderun Körfezi çıkışlı deniz ulaştırma hatlarına odaklanan bir deniz güvenlik harekâtının başlatılması, özellikle 11 Eylül sonrası ön planda yer alan terör tehdidine karşı tankerlerin emniyetinin sağlanmasını yoluyla küresel enerji güvenliğine katkı sağlamaktadır. İkincisi ise harekâtın icra edildiği, bir başka ifadeyle Türk Deniz Kuvvetleri'nin sancak/varlık gösterdiği deniz alanları Türkiye'nin bölgedeki muhtemel deniz yetki alanlarıyla örtüşmektedir. Türkiye, bu girişimiyle Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatlerini korumada kararlı olduğu, dolayısıyla oldubittileri kabul etmeyeceği mesajı vermektedir (Özgen, 2013:112).

AKH, NATO makamları ile bölgede icra edilen Etkin Çaba Harekâtı (Operation Active Endeavour / OAE) ve UNIFIL Deniz Harekâtı'na iştirak eden unsurlarla yakın işbirliği ve koordinasyon içinde yürütülmektedir. Bu kapsamda harekâtta elde edilen bilgiler OAE, UNIFIL ve İtalyan Deniz Kuvvetleri'nin öncülük ettiği sanal bölgesel trafik merkezi gibi ulusal ya da uluslararası girişimlerle de paylaşılmaktadır (Özgen, 2013:111).

Bu özel görevler, bölgedeki muhtemel risk ve tehdit unsurlarına ve yasa dışı faaliyetlere karşı caydırıcılık sağlanması açısından önem arz etmektedir. NATO'nun Ekim 2006 ayındaki Riga Zirvesi sonunda yayımlanan bildiride, "Enerji güvenliğinin sağlanmasının önemini ve bu konudaki milli ve uluslararası girişimlerin desteklenmesi"ni vurgulayan ifadenin yer alması, Türkiye'nin Akdeniz Kalkanı Harekâtı'nı başlatarak "enerji hatlarının güvenliğinin sağlanması" konusundaki öngörüsünü teyit eder niteliktedir (Yaycı, 2012:10).

Bunun yanı sıra Türkiye KKTC'deki barış gücünü pazarlık konusu haline getirmemelidir. AB, Kıbrıs'ta çözüme ulaşmak için Türk askerinin KKTC'den çekilmesini istemektedir. KKTC, Türkiye'nin güney bölgelerinin korunması için olmazsa olmaz önemde bir mevkidedir. Türkiye'nin KKTC'deki askeri varlığına son vermesi, AB'nin Doğu Akdeniz'deki hâkimiyetini tam olarak sağlamasına olanak sağlayacak, buna karşın Türkiye'nin ülke güvenliğini zaafa düşürecektir. Bu sebepten ötürü Türkiye, KKTC'deki varlığını korumalıdır.

Son olarak Türkiye üzüm yemeye başlamalı ve politikalarının meyvesini almalıdır. Doğu Akdeniz'de petrol ve doğalgaz arama çalışmalarına hız vererek TPAO ortaklığı ile Kıbrıs Adası'nın kuzeyinde parsellenen sahalarda başlattığı arama çalışmalarını diğer muhtemel MEB alanlarına da yaymalı ve bir an önce sondaj faaliyetlerine başlamalıdır. Türkiye bu sayede Ceyhan ve İskenderun Körfezi'ni enerji üssü haline getirme hedefine bir adım daha yaklaşacaktır (Tamçelik ve Kurt, 2014:908).

5.4. DOĞU AKDENİZ'DE İCRA EDİLEN ASKERİ FAALİYETLER KAPSAMINDA OLMASI MUHTEMEL UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

Doğu Akdeniz'de MEB uyuşmazlığı konusunda yaşanan sorunların çözümlenmesi kapsamında; devletler aralarındaki uyuşmazlıkları, BM Antlaşması md.2(3) gereğince uluslararası barışı, güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde barışçıl yollarla, BMDHS md.59'a göre ise, hakkaniyete dayalı, tarafların ve tüm milletlerarası toplumun menfaati doğrultusunda çözme konusunda

yükümlüdürler. BMDHS md.279 ile de dikte edilen BMDHS'nin "Uyuşmazlıkların çözümü" başlıklı XV. Bölümünde, BMDHS'nin yorumu veya uygulanması konusunda çıkan uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl çözümüne ilişkin genel ilkelere yer verilmiştir (Topsoy, 2012:255).

Topsoy'a göre diğer uyuşmazlıklar gibi askeri faaliyetlere ilişkin uyuşmazlıklar da "uyuşmazlıkların çözümü" konulu XV. Bölümde düzenlenen hükümlere göre çözümlenmelidir. Ayrıca askeri faaliyetlere ilişkin uyuşmazlıkların zorunlu çözüm yolu dışında bırakılması imkanı getirilmiştir [BMDHS, 1982:md.298(1)(b)]. Bu durumda uyuşmazlık; BMDHS'nin Ek V'inde düzenlenen "uzlaştırma usulüne" göre çözümlenmektedir.

BM Antlaşması 2(3) maddesi ile uyuşmazlıkların çözümünün barışçıl yollarla ve yöntemlerle yapılması gerektiğini belirtmiştik. Bu kapsamda BM Antlaşması md.33 ile açıklanan yöntemlerin uygulanması gerekmektedir. Uyuşmazlığın zorlayıcı olmayan bu yollardan birisiyle çözülememesi halinde, "bağlayıcı kararla sonuçlanan zorunlu usullerin" öngörüldüğü 286.madde uyarınca düzenlenen mahkeme ve tahkim süreçlerine geçilebilecektir.

Bağlayıcı kararla sonuçlanan aşağıda ki zorunlu usullere sözleşmeye taraf devletler yazılı bildirileri ile başvurulabilmektedirler. BMDHS'nin "usul seçimi" başlığını taşıyan 287. maddesinde şu şekilde sıralanmıştır:

i. EK VI'e göre kurulmuş olan Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (International Tribunal for the Law of the Sea - ITLOS),

ii. Uluslararası Adalet Divanı,

iii. EK VII uyarınca oluşturulan Geçici (Ad Hoc) Tahkim Divanı,

iv. EK VIII'de belirtilen uyuşmazlık kategorilerinden bir veya daha fazlası için EK VIII hükümleri gereğince oluşturulan Özel Tahkim Divanı.

BM Antlaşması 298. Madde de, ticari maksatlar için kullanılanlar hariç, devlet gemi ve uçaklarının askeri faaliyetleri dahil olmak üzere, askeri faaliyetlere ilişkin uyuşmazlıklarda devletlere, herhangi bir veya birden fazla zorlayıcı yöntemi kabul

etmeyeceğini yazılı olarak bildirme yetkisi tanınmaktadır. Bu yetki kullanılırsa uyuşmazlık Ek V'te belirtilen "uzlaştırma usulüne" göre çözümlenecektir. Kısacası, sözleşmeye taraf olsa bile herhangi bir devletin, MEB'de icra edilen askeri faaliyetlerine yönelik ortaya çıkabilecek uyuşmazlık hakkında zorunlu yöntemlerden istek dahilinde muaf tutulduğu görülmektedir. Tarih boyunca birçok kez devletlerin, bu konuda çıkan uyuşmazlıkları, milletlerarası hukukun öngördüğü, uzlaştırma gibi yöntemlerle çözümlemeye yönelik politika uyguladıkları gözlemlenmiştir. Sözleşme, uyuşmazlıkların çözümünde devletlere, 283. madde ile ikili görüş teatisi, Ek V kapsamında uzlaştırma ve diğer siyasi ve diplomatik usullere öncelik tanımaktadır.

SONUÇ

Münhasır Ekonomik Bölge'de icra edilen fiili silâh atışlarını içeren tatbikatların, caydırıcı maksatlı tatbikatların, istihbarat toplama faaliyetlerinin, askeri tesis, yapı ve cihazların yerleştirilmesi veya kullanılmasının, deniz tabanının delinmesinin ve askeri ölçümlerin dolaylı veya doğrudan kıyı devletinin bölgedeki hak ve çıkarlarını etkilemesinin kaçınılmaz olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu husus MEB'deki yabancı askeri faaliyetlerin hukuki statüsünün incelenmesini gerektirmektedir.

Türkiye Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine taraf olmamasına rağmen Karadeniz'de münhasır ekonomik bölge ilan ederek sınırlandırma anlaşmaları imzalamıştır. Dolayısıyla münhasır ekonomik bölgeye ilişkin hükümlerin uluslararası örf ve adet hukuku niteliği kazanması sebebiyle, taraf olma şartı gözetmeksizin Türkiye için de bağlayıcı olacağı açıktır.

Tamamı muhtemel MEB olarak paylaşılan ya da sınırlandırılan Doğu Akdeniz havzasında icra edilen askeri faaliyetlerin hukuki statüsü kapsamında yaşanabilecek muhtemel uyuşmazlık konuları 4. Bölümde detaylı olarak bahsedilen; keşif ve istihbarat, atışlı tatbikat, askeri tesis, teçhizat ya da silah sistemlerinin montesi ve askeri amaçlı bilimsel araştırma faaliyetleri gibi askeri manevralardır. Türkiye ve bölgedeki diğer aktör devletlerin muhtemel MEB olarak ilan ettikleri sahalarda başlattıkları arama, sondaj çalışmalarını askeri unsurlar ile destekleme göreviyle bölgede askeri unsur bulundurmaları ve diğer devletlerin de buna karşılık olarak icra ettikleri engellemeye yönelik icra ettikleri keşif karakol, izleme ve gözetleme gibi askeri faaliyetler bölgedeki tansiyonu yükseltecektir.

Doğu Akdeniz'de MEB sınırlandırması uyuşmazlığı kapsamında yaşanan sorunlar ve devletlerin faaliyetlerine başlaması ve bu faaliyetlerinin meşruluğunu kendi ya da müttefik askeri unsurlarını bölgede tutarak ortaya koydukları birbirinden farklı ve başına buyruk uygulamalar bu tür ciddi bunalımların yaşanmasını körükleyecek ve kriz seviyesini arttıracaktır. Bu tür yeni çatışma alanlarının önlenmesi

amacıyla, başta Akdeniz ve Basra Körfezi olmak üzere sıcak çatışmaların yaşanma riski yüksek alanlar için Asya-Pasifik Bölgesi EEZ Esasları'na benzer uluslararası mutabakatlar hazırlanmalıdır. Bu mutabakatlar çerçevesinde hazırlanacak metinlerin, uluslararası hukuk kurallarına aynı anlamın yüklenmesine (dolayısıyla doğru şekilde yorumlanmasına) ve muhtemel çatışma konularının azalmasına yardımcı olacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin, MEB ilânında bulunmasa dahi Ege ve Akdeniz'deki ekonomik çıkarlarını korumak üzere açıklamalarda bulunduğu bilinmektedir. Ancak, MEB'de icra edilen askeri faaliyetlerin hukuki statüleri hakkında resmi veya gayri resmi bir açıklamaya rastlanmamıştır. Doğu Akdeniz'deki MEB sınırlandırması uygulamalarının Türkiye'yi dolayısıyla Türk Donanmasının faaliyetlerini etkileyebileceği söylenebilir. Türkiye'nin MEB'de icra edilen askeri faaliyetlerle ilgili görüşlerini her platformda açıklamaya ve bu konudaki tavrını net bir şekilde ortaya koymaya devam etmesinin Türkiye'nin menfaatine olacağı açıktır.

MEB'de icra edilen askeri faaliyetlerin statüsüne ilişkin, genel olarak ikiye bölünmüş dünyada, üç tarafı denizlerle çevrili Türkiye'nin bu konuda bir görüşünün veya politikasının olmaması kabul edilemez bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya harp ve ticaret bahriyesinde teknolojinin ulaştığı boyutları ve BMDHS'nin aynı hükümlerinin birbirine zıt şekilde yorumlanması ile sözleşmenin güncelliğini yitirmeye başladığını gözönünde bulundurulursa, yakın gelecekte olası bir düzenleme yapılması kaçınılmaz görülmektedir. Sözleşmenin ilgili hükümleri ile günümüzde icra edilebilen askeri faaliyetlerin hukuki statülerinin tartışılması şu an bile işimizi zorlaştırmaktadır. Hiçbir milletlerarası andlaşmanın sonsuza kadar yürürlükte olamayacağını gerçeğinin de işaret ettiği gelecekte yapılabilecek yeni düzenlemelerde, devletlerarası fikir ayrılığına götüren ifade ve terimlerden kaçınılması en önemli husustur.

Bu türden düzenlemelerin kabul edilmesi ile bölge devletleri kendi aralarında bu hakları korurlarken, bölge dışından bir devletin bu devletlerin herhangi birine ait MEB'de askeri faaliyet icra etmesi durumunda ise bu sorun, BM nezdinde üst düzey

temsilci ve deniz hukuku uzmanlarından oluşan, daimi bir istişare kurulunun oluşturulması ile giderilebilecektir. Oluşturulan bu kurulda genellikle güçlü devletlerin söz sahibi olacağı ya da kurulun alacağı karara riayet edip etmeyecekleri tartışmaya açık olsa da böyle bir kurulun varlığı, olmamasından her koşulda daha iyi olacaktır.

Karadeniz gibi Doğu Akdeniz ve Ege Denizi'nin de bir dostluk ve barış denizi olmasına yönelik uluslararası girişimlere hız vermelidir.

BMDHS hükümlerinde geçen bazı ifadelerin açık tanımlarının yapılmamış olması aynı argümanların farklı şekilde kullanılmasının yolunu açmıştır diyebiliriz. Ancak bazı tanımların ve bu konu hakkında açık düzenlemelerin bilinçli olarak yapılmamış olduğu varsayımını da göz önünde bulundurarak, sözleşme'nin uyuşmazlıkların çözümünde bazı güçlü devletlerin, milletlerarası hukuku orman kanunlarına yönlendirme çabasını da gözden kaçırmamamız gerekmektedir. Lokomotif devletlerin bu uyuşmazlıkları göz ardı ederek daha iyi tanımlanmış bir sözleşme için bilinçli olarak bir araya gelmedikleri ya da çözüm bulunamayacağı kanısı ile hareket ederek girişimde bulunmadıklarını iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak;

i. Tanımlamaların açık ve net bir biçimde yapılması,

ii. MEB'de icra edilen askeri faaliyetlerin hukuki statüsünü açık bir şekilde düzenleyen yeni bir milletlerarası andlaşmanın yapılması halinde, milletlerarası toplumun katılımını sağlamak amacıyla, devletlerin güvenlik kaygıları dikkate alınarak, hükümlerin ve tanımların açık ve net olması,

iii. Coğrafi konumu itibariyle farklı özellikleri bulunan denizler için bu faaliyetlere yönelik hükümleri de içeren (keyfi uygulamalara gidilmemesi amacıyla çerçevesi belirlenmiş) bölgesel andlaşmalara gidilmesinin sağlanması ve bu bölgesel andlaşma hükümlerinin milletlerarası toplum tarafından uyulmasının sağlanması ve bu düzenlemelere direnç gösteren devletlerin ikna edilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgede icra edilen yabancı askeri faaliyetlerin durumu ile ilgili herhangi bir politikası bulunmamaktadır. Milletlerarası

toplumda herhangi bir konuda söz sahibi olabilmek, hakem olarak danışılan bir devlet olabilmek amacıyla bu konuda dengeli davranılması gerekmektedir. Fakat gerek jeopolitik konumunun önemi, gerekse bölgenin cadı kazanı olmasından en çok zarar görecek ülke olması gerçeği ile münhasır ekonomik bölgede kıyı devletinin güvenliğini tehdit edebilecek askeri faaliyetlerin sınırlandırılmasına gidilmesi yönünde politika sergilemesi önemlidir. Genel olarak kabul gördüğü üzere yabancı askeri gemi ve uçakların münhasır ekonomik bölgemizdeki ulaşım ve uçuş serbestileri ile tehdit içerikli olmayan tatbikatların serbestliği kabul edilirken, kıyı devleti olarak ülkemizin ekonomik ve özellikle güvenlik mülahazalarına doğrudan veya dolaylı etki eden askeri faaliyetlerin engellenmesi yönünde adımların atılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

AB Genel İşler Konseyi Toplantısının Genişleme ve Türkiye ile İlgili Sonuçları. http://www.abgs.gov.tr/files/haberler/2011/9_aralik_gik_sonuclari.pdf, (13.01.2016).

Ağar, S. (2008). Uluslararası Hukuk Boyutuyla Petrol-II. *TBB Dergisi.* (78):77-104.

Akçadağ, G. (08 Aralık 2013). *Doğu Akdeniz'de Enerji Jeopolitiği ve Bölge Ülkelerine Yansıyan Rekabeti.* http://www.turkishny.com/drgoeknur-akcada/17-drgoeknur-akcada/130465-dogu-akdenizde-enerji-jeopolitigi-ve-bolge-ulkelerine-yansiyan-rekabeti#.V-OvvlXhDIU, (15.02.2016.)

Akipek, Ö. (1970). *Devletler Hukuku, 1.Kitap: Başlangıç*. Ankara: Başnur Matbaası.

Attard, D. (1987). *The Exclusive Economic Zone in International Law*. Clarendon Press.

Başeren, S. *Akdeniz Türkiye'ye Kapanıyor mu?* http://www.tudav.org/index.php?option=com_content&view=article&id=95%3Adou-akdeniz-serhat-h-baeren&catid=40%3Amuenhasr-ekonomik boelge&Itemid=54&lang=tr. (04.03.2016).

Başeren, S. (2011). *Doğu Akdeniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*. İstanbul:Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV) Yayınları.

Bateman, S. (2009). Clashes at Sea: When Chinese Vessels Harass US Ships. RSIS Commentaries.

Boczek, B. (1988). Peacetime Military Activities in the Exclusive Economic Zone of Third Countries. *Ocean Development and International Law*. 19(6):444-468.

Bozkurt, E. (2006). Uluslararası Hukuk Bakımından MEB Kavramının Ortaya Çıkışı. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi.* 2(5):50-74.

Brown, E. (1987). *The Internationla law of the Sea, Volume I.* Dartmouth.

Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements
http://www.un.org/depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm# The United Nations Convention on the Law of the Sea (10.09.2016).

Çelik, E. (1987). *Milletlerarası Hukuk, I. Kitap.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Çelik, E. (1989). *Milletlerarası Hukuk II. Kitap.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Çetin, E. (2014). *Kıyı Devletinin ve Diğer Devletlerin, Münhasır Ekonomik Bölgenin Askeri Amaçlı Kullanımına Dair Yetkileri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetiner, Y. (2004). *Nefes Nefese Bir Ömür.* İstanbul: Epsilon Yayınları.

Doğal Gaz Doğu Akdeniz'de Dengeleri Değiştirdi.
http://enerjienstitusu.com/2013/04/17/dogalgaz-dogu-akdenizde-dengeleri-degistirdi/ (15.01.2016).

Doğan, N. (2013). *Doğu Akdeniz'de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği.*
http://www.21yuzyildergisi.com/assets/uploads/tmp/nejat-dogan-dogu akdenizde-enerji-stratejileri-ve-bolgesel-guvenligin-gelecegi-21-yuzyil-13 ekim2013_1382346180.44.pdf (17.03.2016).

Egypttian Natural Gas Holding Company.
http://www.egas.com.eg/Egyptian_Natural_Gas/Introduction.aspx, (15.01.2016).

Enerjienstütüsü Haber Sitesi
http://enerjienstitusu.com/category/haber/dunyadan-enerji-haberleri/page/212/ (30.11.2016).

Extavour, W. (1979). *The Exclusive Economic Zone*. Institute Universitaire de Hautes Etudes Internationales Geneve: Sijthoff LEIDEN.
Fransa ile GKRY Arasında İmzalanan Savunma İşbirliği Anlaşması Hakkında.
http://www.mfa.gov.tr/no_39---fransa-ile-gkry-arasinda-imzalanan-savunma-isbirligi-anlasmasi-hk_.tr.mfa, (03.02.2016).

Francioni, F. (1985). Peacetime Use of Force, Military Activities, and the New Law of the Sea. *Cornell International Law Journal*. 18(1):203-226.
Guoxing, J. (2012). The Legality of the "Impeccable Incident". *China Security*. 5(2). http://www.chinasecurity.us/pdfs/jiguoxing.pdf, (20.04.2016).

Galdorisi, G. ve Kaufman, A. (2002). Military Activities in the Exclusive Economic Zone: Preventing Uncertainty and Defusing Conflict. *California Western International Law Journal*. 32(2):253-301.

Geng, J. (2012). The Legality of Foreign Military Activities in the Exclusive Economic Zone under UNCLOS. *Utrecht Journal of International and European Law*. 28(74):22-30.

Girgin, H. (2013). *Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge Sorunu ve Türkiye Açısından Değerlendirmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökalp, İ. (2012). *Kıyı Devletinin Münhasır Ekonomik Böldedeki Yetkisinin Kapsam ve Sınırları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gündüz, A. (1998). *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*. İstanbul.

Gürdeniz, C. *Türkiye'nin Akdeniz ve Karadeniz'de Deniz Güvenliğine Katkıları* http://vizyon21yy.com/documan/genel_konular/Milli%20Guvenlik/Balkanlar_Karadeniz/Turkiyenin_Akdeniz_ve_Karadenizde_Deniz_Guvenligine_Katkilari.pdf (11.02.2016).

Gürel, A. (2013). *The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios*. Oslo: PRIO PCC Report.

Haberalkıbrıslı Haber Sitesi
http://www.haberalkibrisli.net/kibris/turkler-kopek-gibi-h17110.html (30.11.2016).

Hayashi, M. (2012). Military and Intelligence Gathering Activities in the EEZ: Defi nition of Key Terms. *Marine Policy*. 29(2):123-137.

http://enerjler.weebly.com/deniz-hukuku.html (16.01.2016).

http://www.ntvmsnbc.com/news/393822.asp, (13.01.2016).

http:/www.petroleum.gov.sy. (21.02.2016).

http://www.sanayiden.com/tr/haber/4/samsun-ceyhan-boru-hatti-projesi-8217;nde-onemli-adim.html. (22.002.2016).

İnan, Y. (1976). *Devletler Hukuku Bakımından Kıyı Suları Balıkçılığı ve Sorunları*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.

İzmir Deniz Ticaret Odası Resmi İnternet Sitesi. *Türk Denizciliği.* http://www.dtoizmir.org/turkdenizciligi.pdf. (20.02.2016).

Kaya, Ş. (2007). *Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kıbrıs'ın Güncel Jeopolitiği Bağlamında Fransa-GKRY Askeri İşbirliği Anlaşmasının Boyutları. (23 Ocak 2012). http://www.uiportal.net/kibrisin-guncel-jeopolitigi-baglaminda-fransa-gkry-askeri-isbirligi-anlasmasinin-boyutlari.html, (18.01.2016).

Kılıç, A. (20 Şubat 2011). *1571 yılındaki Fetihten Günümüze Kıbrıs Gerçeği.* http://www.ilk-kursun.com/2011/02/1571-yilindaki-fetihten-gunumuze kibris-gercegi/. (20.03.2016).

Kraska, J. (2011). *Maritime Power and the Law of the Sea.* London: Oxford University Press.

Kuran, S. (2009). *Uluslararası Deniz Hukuku.* İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Kurumahmut, A. ve Yaycı, C. (2011). *Temel Deniz Hukuku.* İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü Yayınları.

Kurumahmut, A. (03 Haziran 2006). *Kullanmadığımız Zenginliğimiz: Denizlerimiz.* http://www.denizhaber.com.tr/kullanamadigimiz-zenginligimiz-denizlerimiz-haber-4113.htm (09.01.2016).

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı. http://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Haberler.aspx?ref=326. (12.02.2016).

Kwiatkowska, B. (1989). *The 200 Mile Exclusive Economic Zone in the New Law of the Sea*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.

Lowe, A. (1988). Some Legal Problems Arising from the Use of the Seas for Military Purposes. *Marine Policy*. 12(3):286-296.

Lupinacci, J. (1983). *The legal Status of the Exclusive Economic Zone in the 1982 Convention on the Law of the Sea*, Orrego.

Meray, S. (1968). *Devletler Hukukuna Giriş, Cilt 1.* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi
http://www.milliyet.com.tr/2007/02/10/son/sonsunll.asp. (22.01.2016).

Nandan, S. ve Rosenne, S. (1993). *United Nations Convention on the Law of the Sea 1982 A Commentary, C. II.* Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
Olgun, M. (2013). *Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Politikaları ve Kıbrıs*. (s.77). Editors Tamçelik, S. Ankara: EkoAvrasya Yayınları.

Oxman, B. (1984) The Regime of Warships Under the United Nations Convention on the Law of the Sea. *Virginia Journal of International Law*. 24(4):809-863.

Özgen, Cenk. (2013). Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekâtı. *Akademik Orta Doğu.* 8(1):101-113.

Özkan, A. (2012) *Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge'ninSınırlandırılması Uyuşmazlığı* II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu.

Öztürk, O. (2004). *Kıbrıs Annan Belgeleri I, II, III Üzerine Değerlendirmeler.* Ankara: Gazi Kitapevi.

Pazarcı, H. (1996). *Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap*. Ankara: Turhan Kitapevi.

Pazarcı, H. (2003). *Uluslararası Hukuk.* Ankara: Beta Yayınları.

Pazarcı, H. (2004). *Uluslararası Hukuk Dersleri, I. Kitap.* Ankara: Turhan Kitapevi.

Pedrozo, R. (2010). Preserving National Rights and Freedoms: The Right to Conduct Military Activities in China's Exclusive Economic Zone. *Chinese Journal of International Law*. 9(2):9-29.

Pinto, C. (1992). *Maritime Security and the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea.* Editors Goldblat, J. New York.

Pirtle, C. (2000). Military Uses of Oceans Space and the Law of the Sea in the New Millennium. *Ocean Development and International Law*. 31(1):7-45.

Presidential Decision No. 1051 of 1958 concerning the Continental Shelf. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY_1958_Decision.pdf, (11.01.2016).

Rigzone Haber Sitesi http://www.rigzone.com/news/article.asp?a_id=102276&hmpn=1. (21.02.2016).

Robertson, J. *Natural Gas Potential Assessed in Eastern Mediterranean.* http://www.usgs.gov/newsroom/article.asp?ID=2435. (13.03.2016).

Scovazzi, T. (1985). *Les speces hautement migratoires at le droit international da la marine.* Editors Vukas, B. *Essey in the new law of the sea*, p.276.

Scovazzi, T. (1986). *Coastal State Practice in the Exclusive Economic Zone: The Right of Foreign States to Use This Zone*. (pp.310-328). Editors Clingan, T. *The Law of the Sea: What Lies Ahead?* Honolulu: University of Hawaii.

Simav, M., Yıldız, H. ve Arslan, E. (2008). Doğu Akdeniz'de Uydu Altimetre Verileri İle Deniz Seviyesi Değişimlerinin Araştırılması. *Harita Dergisi*. (139):1-31.

Status of the United Nations Convention on the Law of the Sea. hpttp://www.un.org/Depts/los/reference_files/status2010.pdf (11.01.2016).

Suez Kanalı Resmi İstatistikleri. http://www.suezcanal.gov.eg/TRstat.aspx?reportId=4. (18.01.2016).

Tamçelik, S. ve Ayhan, B. (2013). *Geopoltical Theories and Cyprus - The Importance of Cyprus Island in Geopolitical Theories*. Germany: LAP Lampert Academic Publishing.

Tamçelik, S. ve Kurt, E. (2014). *Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölge Algısı ve Yakın Tehdit Alanı:Kıbrıs*. Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı (Cilt 3), Editör Çomak, H. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.

T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Resmi İnternet Sitesi. *Uluslararası Görevler* http://www.dzkk.tsk.tr/turkce/DZKKULUSLARARASIGOREVLER.php?strAnaFrame=DzKKUluslarArasiGorevler&strIFrame=DzKKUluslararasiFaaliyetler. (28.11.2015). http://www.dzkk.tsk.tr/turkce/DzKKUluslarArasiGorevler/NATO_Faaliyetleri.php. (28.11.2015).

T.C. Ulaştırma , Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Resmi İstatistikleri. http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/UBAK/tr/Ana_Plan_Stratejisi/3-Rapor/20100518_ 171220_204_1_64.pdf (04.03.2016).

Toluner, S. (1996). *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Topsoy, F. (2012). Münhasır Ekonomik Bölgede Yürütülen Yabancı Askeri Faaliyetlerin Hukuki Niteliği. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 16(3):217-265.

Uğur, M. (2006). *Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlarının Belirlenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü.

Vicuña, F. (1994). *The Exclusive Economic Zone. A Latin American Perspective.* Colarado: Westview Press.

Vukas, B. (2001). *Military Uses of the Sea and the United Nations Law of the Sea Convention.* Editors Caminos, H. *Law of the Sea.* Aldershot Press.

Walker, G. (2005). Defining Terms in the 1982 Law Of The Sea Convention IV: The Last Round of Definitions Proposed by the International Law Association (American Branch) Law of the Sea Committee. *California Western International Law Journal.* 36(1):133-183.

Wang, J. (1992). *Handbook on Ocean Politics and Law.* London: Greenwood Press.

Wilson, B. (2010). An Avoidable Maritime Conflict: Disputes Regarding Military Activities in the Exclusive Economic Zone. *Journal of Maritime and Commerce.* 41(3):421-437.

Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye. *Bilge Strateji Dergisi.* 4(6):1-70.

Yıldız, D. ve Yaşar, D. (2012). *Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç.* İstanbul: Truva Yayınevi.

Zedalis, R. (1983). Foreign State Military Use of Another State's Continental Shelf and International Law of the Sea. *Rutgers Law Journal*. 16(1):1-113.

Zhang, H. (2010). Is It Safeguarding the Freedom of Navigation or Maritime Hegemony of the United States? *Chinese Journal of International Law*. 9(2):31-37.

2015 Yılı Resmi İstatistikleri.
http://www.denizcilik.gov.tr/dm/istatistikler/ResmiIstatistikler/. (13.01.2016).